

Mannelijkheid in Vlaamse katholieke scoutstroepen tijdens het interbellum

Pieter Henderix

Promotor: Dr. Julie Carlier

Masterproef voorgelegd aan de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte voor
het behalen van de graad Master in de Geschiedenis

Academiejaar 2012 - 2013

Verklaring

De auteur en de promotor(en) geven de toelating deze studie als geheel voor consultatie beschikbaar te stellen voor persoonlijk gebruik. Elk ander gebruik valt onder de beperkingen van het auteursrecht, in het bijzonder met betrekking tot de verplichting de bron uitdrukkelijk te vermelden bij het aanhalen van gegevens uit deze studie.

Het auteursrecht betreffende de gegevens vermeld in deze studie berust bij de promotor(en). Het auteursrecht beperkt zich tot de wijze waarop de auteur de problematiek van het onderwerp heeft benaderd en neergeschreven. De auteur respecteert daarbij het oorspronkelijke auteursrecht van de individueel geciteerde studies en eventueel bijhorende documentatie, zoals tabellen en figuren. De auteur en de promotor(en) zijn niet verantwoordelijk voor de behandelingen en eventuele doseringen die in deze studie geciteerd en beschreven zijn.

Voorwoord

Toen ik drie jaar geleden de beslissing nam om na mijn lerarenopleiding nog aan een schakelprogramma geschiedenis te beginnen, had ik eigenlijk geen flauw idee van wat mij te wachten stond. Ondertussen zijn we drie jaar verder en heb ik nog geen moment spijt van deze beslissing gehad. Persoonlijk vond ik de kennismaking met een academische opleiding een verrijkende ervaring. Niettemin begon ik toch steeds meer te voelen dat het tijd werd om het studentenleven achter mij te laten. Het schrijven van deze masterscriptie betekende voor mij dan ook in belangrijke mate het afsluiten van dit hoofdstuk. In dit voorwoord zou ik mij graag richten tot enkele van de vele mensen die mij gesteund en bijgestaan hebben tijdens de totstandkoming van deze scriptie.

Allereerst gaat mijn dank uit naar mijn promotor dr. Julie Carlier. Zij deed mijn interesse voor de gendergeschiedenis ontstaan, en raadde me ook dit onderwerp aan. Verder zou ik haar willen bedanken voor het vertrouwen, de goede opvolging, begeleiding, tips en sturing. Zonder de hulp van Julie Carlier had ik wellicht lang doelloos rondgedobberd.

Daarnaast zou ik graag de mensen van het KADOC willen bedanken voor hun goede zorg, interesse, steun en fijne gesprekken op de gang. Het was steeds een plezier om in de leeszaal van het KADOC te gaan werken.

Verder gaat ook zeker mijn dank uit naar mijn moeder, vader, en broer. Mijn moeder, tijdens de periode van beperkte mobiliteit, voor haar rol als persoonlijke chauffeur naar het KADOC, en de gezellige etentjes tijdens de middagpauzes. Mijn vader voor het vrijmaken van zijn tijd om delen van mijn masterscriptie door te nemen. En mijn broer voor zijn interesse en steun op zijn eigen manier.

Tot slot wil ik mijn vriendin, Emma, bedanken voor haar geduld, steun en vertrouwen tijdens mijn studies. Het was voornamelijk dankzij haar dat ik, op momenten dat ik de moed even was verloren, de kracht vond om terug verder te zetten.

Pieter Henderix (Zwanzende Trotse Gekko)

11.07.2013

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	2
1.1	PROBLEEMSTELLING	2
1.2	THEORETISCH KADER	4
1.2.1	<i>Gender</i>	4
1.2.1.1	Lichamelijkheid	6
1.2.2	<i>Mannelijkheid</i>	7
1.2.3	<i>Intersectionaliteit</i>	9
1.2.3.1	Mannelijkheid en religie	10
1.3	METHODOLOGISCH KADER	14
1.3.1	<i>Discours, een sociale praktijk</i>	14
1.3.2	<i>Discours en macht</i>	15
1.3.2.1	Macht in discours	15
1.3.2.2	Macht achter discours	17
1.3.3	<i>Discours, 'common sense' en ideologie</i>	17
1.3.4	<i>'Critical Discourse Analysis'</i>	19
1.4	HET BRONNENMATERIAAL	21
1.4.1	<i>De Scout</i>	21
1.4.2	<i>Het Leidersblad</i>	21
1.4.3	<i>Kritisch bekeken</i>	22
2	HET ONTSTAAN VAN DE VLAAMSE KATHOLIEKE SCOUTSBEWEGING	24
2.1	ONTSTAAN VAN DE SCOUTSBEWEGING	24
2.1.1	<i>Baden - Powell, de 'held van Mafeking'</i>	24
2.1.2	<i>Ontstaan van 'Scouting voor jongens'</i>	25
2.1.3	<i>Boy Scouts, een (para)militaire jeugdbeweging?</i>	29
2.1.4	<i>De Boy Scouts tijdens het interbellum</i>	34
2.2	ONTSTAAN VAN DE VLAAMSE KATHOLIEKE SCOUTSBEWEGING	36
2.2.1	<i>De eerste Belgische troepen</i>	36
2.2.2	<i>Ontwikkeling van de Vlaamse katholieke scouts tijdens het interbellum</i>	39
2.2.2.1	De woelige jaren '20	39
2.2.2.1.1	Gebrek aan bekwame leiding	39
2.2.2.1.2	Problemen met de Kerk	40
2.2.2.1.3	Federalisering van de Belgische katholieke scoutsbeweging	41
2.2.2.2	De nieuwe koers vanaf de jaren '30	44
3	MANNELIJKHEID IN DE VLAAMSE KATHOLIEKE SCOUTSBEWEGING	48

3.1	MANNELIJKHEID IN DE BRITSE BOY SCOUTS	48
3.1.1	<i>'Imperiale' mannen</i>	48
3.1.2	<i>Mannelijkheid en religiositeit</i>	53
3.1.2.1	Plaats van religie in de scoutsbeweging	53
3.1.2.2	'Muscular Christianity'	55
3.1.3	<i>Conclusie</i>	57
3.2	MANNELIJKHEID IN DE VOORORLOGSE BELGISCHE KATHOLIEKE SCOUTSBEWEGING	58
3.3	MANNELIJKHEID IN DE VLAAMSE KATHOLIEKE SCOUTSBEWEGING TIJDENS HET INTERBELLUM	61
3.3.1	<i>Religieuze beleving in de katholieke scoutsbeweging</i>	61
3.3.1.1	Scoutsbelofte en scoutswet	62
3.3.1.2	Natuurkennis en kampeven	65
3.3.1.3	Goede daden	67
3.3.2	<i>Lichamelijke ontwikkeling</i>	68
3.3.2.1	De moderne sportcultuur	69
3.3.2.2	Scouting en lichamelijke opvoeding	71
3.3.2.2.1	Lichamelijke ontwikkeling en de Christelijke ascese	72
3.3.2.2.1.1	Alcohol en tabak	73
3.3.2.2.1.2	Seksuele verlangens	74
3.3.2.2.1.3	Het lichaam in dienst van de geest	77
3.3.2.2.2	Goede daden	78
3.3.3	<i>Karaktervorming</i>	79
3.3.3.1	3 betekenissen	80
3.3.3.2	De katholieke verkenners is een karakter	81
3.3.3.2.1	Innerlijke en vrouwelijke eigenschappen	82
3.3.3.2.2	Wilskracht	83
3.3.3.3	Karakterpedagogie	85
3.3.3.3.1	Friedrich Wilhelm Foerster	86
3.3.3.3.2	Zelfstandigheid	87
3.3.4	<i>'Een scout is rein in gedachten, woorden en daden'</i>	88
3.3.4.1	'Mannelijke wapens'	89
3.3.4.2	Praktiserende verkenners	90
3.3.5	<i>Verkenners en de katholieke actie</i>	91
3.3.5.1	De Katholieke Actie, een 'mannenzaak'	92
3.3.5.2	Het VVKS neemt deel aan de Katholieke Actie	93
3.3.5.2.1	VVKS haar onzekere plaats binnen het JVKA	93
3.3.5.2.2	Veroveren!	95
3.3.5.2.3	Verkenners als missionarissen in hun eigen land	96
3.3.6	<i>'Moderne ridders'</i>	98
3.3.6.1	Model van de ridder in de scoutsbeweging	99
3.3.6.2	Goede daden	100
3.3.6.3	KA	101

3.3.6.4	Ridderlijkheid	102
3.4	CONCLUSIE.....	105
4	BIBLIOGRAFIE.....	109
4.1	PRIMAIRE BRONNEN	109
4.2	SECUNDAIRE BRONNEN.....	109
4.3	WEBSITES	114

Deel I: Inleiding

1 Inleiding

1.1 Probleemstelling

Het doel van deze masterscriptie is om ons een beeld te vormen van het mannelijkheidsideaal dat de Vlaamse katholieke scouts tijdens het interbellum werd voorgehouden.¹ Boy Scouting werd oorspronkelijk in Groot - Brittannië ontwikkeld, maar vond al vrij snel zijn weg naar andere landen. Zo werden bijvoorbeeld reeds in 1910, twee jaar na het ontstaan van de Britse Boy Scouts, de eerste Belgische scoutstroepen gesticht.² Tijdens deze beginperiode was er in België echter een zeer slecht begrip van de scoutingmethode, en paste daarenboven iedere troep naar eigen inzicht en vermogen de scoutingprincipes toe.³ Pas na de Eerste Wereldoorlog vonden er, zowel op nationaal als op internationaal niveau, duidelijke inspanningen plaats om naar een eenvormig systeem toe te werken.⁴ Dit verklaart, naast het geselecteerde bronmateriaal, onder meer de keuze van het interbellum als temporaal kader. Bovendien deden er zich in de Belgische katholieke scoutsbeweging tijdens deze periode enkele schisma's voor, waarvan de voornaamste tot op heden nog zichtbaar is. Hiermee refereren we naar de splitsing in een Waalse en Vlaamse katholieke scoutsbeweging in 1929.⁵

De achterliggende theoretische inzichten waar we ons in het onderzoek op zullen baseren, zijn voornamelijk afkomstig uit de gendergeschiedenis. Niettemin zullen we in onze analyse proberen om gender, en meer bepaald mannelijkheid, geen voorrang te verlenen op andere categorieën van verschil. Met deze intersectionele benadering van het onderwerp trachten we een eendimensionaal beeld van de historische werkelijkheid te vermijden. Gender maakt immers deel uit van een bredere socio - culturele context. Dit impliceert ook dat gender niet los kan gezien worden van andere criteria die de sociale positie bepalen. In de analyse zullen we meer bepaald onderzoeken op welke wijze religie en leeftijd een invloed uitoefenden op het ideaalbeeld van de Vlaamse katholieke scout. Verkenner bleven, ondanks het feit dat ze werden opgevoed om later mannen te worden, immers jongens. Bovendien vormen de katholieke verkenner het onderwerp van ons onderzoek, waardoor

---

¹ Aangezien we pas vanaf 1929 over een Vlaamse katholieke scoutsbeweging kunnen spreken, hebben we er doelbewust voor gekozen om te spreken over Vlaamse katholieke verkenner. De tijdschriften waarop we ons

² De eerste troep was pluralistisch, maar in datzelfde jaar werd reeds een katholieke troep gesticht. E. Louchez, "De notre mieux – toujours prêt – à servir. La genèse du scoutisme en Belgique, 1910 – 1929.", In: F. Rosart, T. Scaillet, eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*. Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, p. 89.

³ E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KuLeuven), 1990, p. 16.

⁴ O.a. oprichting van het Internationaal Bureau in 1922 en het vastleggen van de voorwaarden ter erkenning. In: *Ibidem*. p. 7.

⁵ *Ibidem*. p. 52.

we mogen veronderstellen dat de verhouding tussen mannelijkheid en religiositeit een belangrijke rol in de creatie van het ideaalbeeld zal spelen.

Hoewel er tot op heden relatief weinig onderzoek naar de relatie tussen mannelijkheid en het rooms - katholieke geloof is verricht, zijn er recentelijk twee doctoraatsverhandelingen over religieuze mannelijkheden in België verschenen.⁶ Opvallend is dat in beide dissertaties een kritische benadering van de *'feminiseringsthese'* als vertrekpunt voor de analyse werd gekozen. Samengevat werd religie volgens deze stelling vanaf de 19de eeuw *'vrouwelijker'*, waardoor de relatie tussen mannelijkheid en religiositeit minder vanzelfsprekend werd.⁷ Een van de gevolgen van deze *'feminisering'* was bijvoorbeeld dat het voor mannelijke leken moeilijker werd om zich openlijk religieus te engageren. De Kerk reageerde hierop en maakte gebruik van verschillende tactieken en retorische strategieën om mannen te *'(her)christenen'* of religieuze mannen te *'vermannelijken'*.

Concreet houdt dit voor het eigen onderzoek in dat we allereerst moeten kijken naar de plaats die voor religie in de katholieke scoutsbeweging werd voorzien. Dienden de verkenners religieuze praktijken te beoefenen, of werd er hier in de scoutsbeweging minder waarde aan gehecht? Verder moeten we ons ervan bewust zijn dat scouting een *'mannelijke'* activiteit was, en dat het verbinden van religie aan deze activiteit mogelijk een poging zou kunnen zijn om het beeld van religie te vermannelijken. Bovendien zullen we in het onderzoek nagaan of men ook in de katholieke scoutsbeweging gebruik maakte van bepaalde retorische strategieën om religie aantrekkelijker voor jongens te maken.

Ten slotte moeten we bij het onderzoek naar katholieke mannelijkheden volgens Thomas Buerman in ons achterhoofd houden, dat de overwegend Angelsaksische invloed op de mannelijkheidsstudies ervoor heeft gezorgd dat de *White Anglo - Saxon Protestant* (WASP) herhaaldelijk als quasi het enige ideaalbeeld van de religieuze man in het moderne Westen werd gepresenteerd, terwijl het ideaal van de katholieke man hier echter van afwijkt.⁸ Dit is een belangrijke opmerking om in het achterhoofd te houden, aangezien het merendeel van de historiografische werken over de scoutsbeweging handelt over de Boy Scouts in de Verenigde Staten of Groot - Britannië.

---

⁶ T. Buerman, *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent, 2010, 376 p. en T. Van Osselaer, *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, 319 p.

⁷ T. Van Osselaer en T. Buerman, *"'Feminisation' thesis: a survey of international historiography and a probing on Belgian grounds"*, in: *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, 103 (2008), 2, p. 3 - 10.

⁸ J. Art en T. Buerman *"Is de katholieke man wel een echte vent? Suggesties voor onderzoek naar mannelijkheid, katholicisme en antiklerikalisme."*, In: *Historica*, 30 (2007), 2, p. 29. En T. Buerman, *"The Catholic Priest and Hegemonic Masculinity in the 19th Century."*, In: I. Agardi en B. Waaldijk, eds. *Making Sense, Crafting History: Practices of Producing Historical Meaning*. Pisa, Pisa University Press, 2010, P. 34 en 35.

1.2 Theoretisch kader

Om het gebruik van mannelijkheid als analysecategorie in historisch onderzoek goed te kunnen begrijpen, dienen we eerst even stil te staan bij de ontwikkeling van gendergeschiedenis in het algemeen. Hoewel voor de opkomst van de vrouwengeschiedenis feitelijk alle geschiedenis, een ‘geschiedenis van mannen’ was, maakte gendergeschiedenis het mogelijk om mannelijkheid als een historische constructie te zien, waardoor het bijgevolg onderwerp van een historische analyse kon worden gemaakt. Bovendien hebben veel theoretische vernieuwingen binnen de gendergeschiedenis een blijvende invloed op historici die zich met mannelijkheid bezighouden, uitgeoefend.⁹ Algemeen gesproken kan onderzoek naar mannelijkheid als een onderdeel van de gendergeschiedenis gezien worden, al is er om de overzichtelijkheid te bewaren voor geopteerd om beide afzonderlijk te behandelen.

1.2.1 Gender

De woorden gender en gendergeschiedenis zorgen vaak voor verwarring. Zo wordt gender in het dagelijks taalgebruik vaak als synoniem voor sekse gebruikt, en gendergeschiedenis als een ander woord voor vrouwengeschiedenis. Dit foutief gebruik biedt ons een mooi startpunt om de begrippen verder toe te lichten. Bij het gebruik van gender voor sekse, dient het eerste veelal als een wetenschappelijker/geleerder alternatief voor het tweede. Doch is er een groot verschil tussen de twee termen en is het door elkaar gebruiken van deze termen niet zonder gevaar voor historisch onderzoek. Indien gender immers een ander woord was voor het biologische – en bijgevolg ahistorische – sekse, zou het de facto niet veel zin hebben om aan gendergeschiedenis te doen. Dit is een van de grote problemen waar de feministische historici ten tijde van de vrouwengeschiedenis op stootten waardoor na verloop van tijd de *‘turn to gender’* plaatsvond. Vrouwengeschiedenis ontstond ongeveer ten tijde van de tweede feministische golf en kan als de voorloper van gendergeschiedenis gezien worden. Door de vrouw als analysecategorie te gebruiken in historisch onderzoek wilde men de ongelijke machtsverhoudingen tussen man en vrouw blootleggen en de vrouw ingang verschaffen tot de – op dat moment sterk androcentrische – mainstreamgeschiedenis. Het gebruik van de vrouw als analytische categorie vertoonde echter grote tekortkomingen. Ten eerste was het gebaseerd op de vaste notie biologische sekse. Vervolgens werden verschillen tussen rassen, klassen, etc. genegeerd door het gebruik van de vrouw als een homogene unitaire categorie.

---

⁹ S. Dudink, “Multipurpose Masculinities. Gender and Power in Low Countries Histories of Masculinity”, in: *Low Countries Historical Review*, 127 (2012), 1, p. 9.

Ten slotte werden vrouwen in het onderzoek meestal geïsoleerd van mannen, waardoor men slechts gedeeltelijk en gefragmenteerd de werking van sekseverschillen in de maatschappij kon begrijpen.¹⁰ Op de verdere ontwikkeling van de vrouwengeschiedenis en haar theoretische concepten zal hier niet dieper ingegaan worden, aangezien dit weinig relevantie heeft voor het eigen onderzoek.

Door op zoek te gaan naar oplossingen voor de bovenstaande problemen evolueerde men steeds meer in de richting van wat men later gendergeschiedenis zou gaan noemen. Feministen bekritiseerden het biologisch essentialisme als verklaring voor seksuele ongelijkheid en benadrukten in plaats daarvan het belang van taal en discours.¹¹ De echte ommekeer naar gendergeschiedenis kwam er na de publicatie van het essay "*Gender: A Useful Category of Historical Analysis*" van Joan W. Scott. Met deze (sterk theoretische) verhandeling wou Scott de aanzet geven om gender te gebruiken als een analysecategorie in historisch onderzoek. Gender wordt in het artikel als volgt gedefinieerd: '*Gender is a constitutive element of social relationships based on perceived differences between the sexes, and gender is a primary way of signifying relationships of power.*'¹² Het verschil tussen seksen is volgens Scott met andere woorden socio - cultureel geconstrueerd. Men kan niet spreken over een essentiële mannelijkheid of vrouwelijkheid. Er zijn enkel opeenvolgende herhalingen van een woord dat geen vaste referent in de werkelijkheid heeft en derhalve niet steeds hetzelfde betekent.¹³ Deze constructie moet gedeconstrueerd worden opdat de machtsrelaties waaraan gender betekenis geeft, bloot gelegd zouden kunnen worden. Voor de deconstructie van het proces van betekenisgeving richt Scott zich op inzichten uit het poststructuralisme. Bondig gesteld gaan deze inzichten ervan uit dat taal niet naar de werkelijkheid refereert, maar deze construeert. Daarenboven wordt de werkelijkheid door middel van taal gecategoriseerd, wat kennis oplevert en bijgevolg ook macht. De aandacht werd met andere woorden gevestigd op sleutelwoorden en hun veranderende betekenissen doorheen de tijd en in verschillende contexten.¹⁴ Na Scott's theoretische bijdrage kwam er een verhoogde aandacht voor taal en discours in de gendergeschiedenis. Bovendien deed de man – door het relationele aspect van Scott's definitie – ook zijn herintrede in de gendergeschiedenis. Scott's essay heeft ten slotte ook een belangrijke rol gespeeld binnen de '*linguistic turn*'.

---

¹⁰ K. Canning, *Gender History in Practice. Historical Perspectives on Bodies, Class and Citizenship*, Ithaca (NY), Cornell University Press, 2006, p. 6. en S.O. Rose, *What is Gender History?*, Cambridge, Polity Press, 2010, p. 1 – 16.

¹¹ K. Canning, *Gender History in Practice. Historical Perspectives on Bodies, Class and Citizenship*, Ithaca (NY), Cornell University Press, 2006, p. 7.

¹² J.W. Scott, "Gender: A Useful Category of Historical Analysis.", In: *The American Historical Review*, 91 (1986), 5, p. 1067.

¹³ J.W. Scott, "Unanswered Questions", in: *The American Historical Review*, 113 (2008), 5, p. 1426.

¹⁴ C.E. Forth, "Men and Masculinities in Anglophone Scholarship", In: *Histoire de la virilité de l'Antiquité au XXIème siècle. Vol. III: XXe siècle*, Jean – Jacques Courtine, ed. (Paris: Seuil, 2011), p. 9.

Ondanks de grote invloed die Scott's bijdrage heeft geleverd voor de gendergeschiedenis, zijn er hier toch verscheidene kritieken op geformuleerd. We zullen ons hier tot de voornaamste beperken. De eerste kritische bemerkingen kwamen uit de feministische hoek. Zij vreesden dat door de focus op gender te leggen, de aandacht van de onderdrukking van vrouwen zou worden afgeleid.¹⁵ Daarenboven wekte het vooruitzicht dat de vrouw door een verregaande deconstructie als onderwerp uit de geschiedenis gewist zou kunnen worden bezorgdheden. Dit zou immers een eerste stap in de richting van de ontmanteling van het feminisme als politiek project kunnen betekenen.¹⁶ Samenvattend gesteld vreesde men ervoor dat gender het emancipatorisch karakter van de vrouwengeschiedenis zou onderuit halen. Een tweede belangrijke opmerking die op Scott's bijdrage verscheen, was dat door een verhoogde aandacht voor discours, het materiële en ervaringen genegeerd werden. Dit probleem kwam vooral tot uiting in de lichaamsgeschiedenis en zal later in dit deel nog bondig besproken worden. Wanneer Scott een aantal jaar na het verschijnen van *'Gender a useful category of historical analysis'* in *'Unanswered Questions'* een stand van zaken opstelde, voorzag ze eveneens enkele van deze kritieken van een antwoord. In dit artikel besluit ze dat gender in de eerste plaats gaat over *'...asking historical questions; it is not a programmatic or methodological treatise. It is above all an invitation to think critically about how the meanings of sexed bodies are produced, deployed, and changed; that, finally, is what accounts for its longevity.'*¹⁷

1.2.1.1 Lichamelijkheid

Zoals reeds aangegeven, zorgde de *'turn to gender'* ervoor dat gender niet langer als een culturele interpretatie van sekse werd gepercipieerd. Omgekeerd werd sekse vanaf dit moment gezien als bepaald door culturele normen.¹⁸ Door deze verwerping van biologisch deterministische en essentialistische verklaringsmodellen, werd het mogelijk om sekse en het lichaam te historiseren. Een gevolg hiervan was dat het materiële lichaam steeds meer werd verdrongen door het discursieve lichaam. Sommige historici wezen op de problemen die met deze benadering gepaard gingen. Ze stelden dat een discursieve benadering ervoor zorgt dat concrete lichamelijke praktijken en ervaringen uit het oog werden verloren. Dit wordt ook wel aangeduid als de *'Denial of the Body'*. Als antwoord op de *'Denial of the Body'* ging men op zoek naar een manier om een link te leggen tussen het discursieve en materiële lichaam. Dit vond men onder andere in de notie *'embodiment'*, waarbij

---

¹⁵ C.E. Forth, "Men and Masculinities in Anglophone Scholarship", In: *Histoire de la virilité de l'Antiquité au XXIème siècle*. Vol. III: XXe siècle, Jean – Jacques Courtine, ed. (Paris: Seuil, 2011), p. 8.

¹⁶ K. Canning, *Gender History in Practice. Historical Perspectives on Bodies, Class and Citizenship*, Ithaca (NY), Cornell University Press, 2006, p. 10 – 11. en J.W. Scott, "Unanswered Questions", in: *The American Historical Review*, 113 (2008), 5, p. 1427.

¹⁷ J.W. Scott, "Unanswered Questions", in: *The American Historical Review*, 113 (2008), 5, p. 1423.

¹⁸ *Ibidem*. p. 1428.

er aandacht gaat naar de betekenis die subjecten aan hun lichamen geven.¹⁹ Tenslotte is het ook belangrijk om te beseffen dat taal grenzen heeft. Niet alle lichamelijke ervaringen kunnen door middel van taal weergegeven worden. (bv. traumatische gebeurtenissen)

1.2.2 Mannelijkheid

Ondanks het feit dat gendergeschiedenis nog vaak met vrouwengeschiedenis wordt geassocieerd, kan het gebruik van mannelijkheid als analysecategorie in historisch onderzoek wel degelijk gezien worden als een onderdeel van de gendergeschiedenis. Niettemin zijn er toch ook enkele ontwikkelingen die eigen zijn aan de ‘mannengeschiedenis’. De structuur van deze bespreking is deels gebaseerd op het artikel *‘Men and Masculinities in Anglophone scholarship’* van Christopher E. Forth.²⁰ Dit artikel biedt naar mijn mening immers een mooi overzicht van de verschillende stromingen en ontwikkelingen binnen de mannengeschiedenis. Net zoals bij de gendergeschiedenis in het algemeen, bestaat er bij de ‘mannengeschiedenis’ niet één enkele wijze om ze te beoefenen.

Forth maakt in zijn bijdrage een onderscheid tussen twee brede theoretische stromingen binnen de mannenstudies. Meer bepaald kan er volgens hem gesproken worden over een materialistische en een poststructuralistische benadering. Idealiter worden beide benaderingen gecombineerd in het onderzoek, al is dit meestal niet zo vanzelfsprekend. Wetenschappers die gebruik maken van theorieën en concepten uit het materialistische model focussen zich op sociale instituties en sociale structuren die aan de basis liggen van de ongelijke machtsverhoudingen tussen beide seksen. (bv. patriarchieconcept) Theorieën binnen deze benadering slagen er veelal niet in om de complexiteit van de werkelijkheid te vatten. Bovendien bestaat het gevaar om te vervallen in een ahistorisch model. Bij poststructurele theorieën hecht men daarentegen meer belang aan de rol van taal en discours.²¹ Het materiële rijk wordt echter niet helemaal verstoten doordat men uitgaat van het materialiserend potentieel van verschillende discours. Voor de kritieken op deze benadering verwijs ik naar de kritieken die op Scott’s definitie van gender (cf. Supra) zijn verschenen. Scott’s bijdrage aan de gendergeschiedenis is met andere woorden een voorbeeld van zo’n poststructurele benadering. Recentelijke ontwikkelingen binnen de ‘mannengeschiedenis’ maken steeds meer gebruik van inzichten uit deze stroming. We zullen hier echter verder op ingaan nadat het concept *‘hegemoniale mannelijkheid’* is besproken.

---

¹⁹ K. Canning, *Gender History in Practice. Historical Perspectives on Bodies, Class and Citizenship*, Ithaca (NY), Cornell University Press, 2006, p. 26. En S.O. Rose, *What is Gender History?*, Cambridge, Polity Press, 2010, p. 17 - 36.

²⁰ Dit artikel kwam tot stand nadat een collega aan Forth had gevraagd om een soort overzicht van de ontwikkelingen binnen de mannenstudies op te stellen.

²¹ C.E. Forth, “Men and Masculinities in Anglophone Scholarship”, In: *Histoire de la virilité de l’Antiquité au XXIème siècle*. Vol. III: XXe siècle, Jean – Jacques Courtine, ed. (Paris: Seuil, 2011), p. 2.

Het concept 'hegemoniale mannelijkheid' werd tijdens de jaren '80 door de socioloog, nu sociologe R.W. Connell ontwikkeld. Het concept bood een antwoord op enkele tekortkomingen van de toen populaire theorieën.²² Connell gaat uit van een pluriforme mannelijkheid; het mannelijkheidsideaal wordt naast gender immers door nog andere categorieën van verschil (bv. ras, klasse, religie, etc.) beïnvloed. Naast de ongelijke machtsverhouding tussen mannen en vrouwen moeten de mannelijkheidsstudies zich bijgevolg volgens Connell concentreren op het verstaan van de dynamische relaties tussen de verschillende soorten mannelijkheid in specifieke socio - culturele contexten. Hegemoniale mannelijkheid stelt de onderzoeker met andere woorden in staat om de machtsverhoudingen tussen mannen onderling en tussen mannen en vrouwen, te onderzoeken. Om de machtsrelaties te theoretiseren, maakt Connell gebruik van de notie 'hegemonie'; er was op elk specifiek moment in de tijd een soort mannelijkheid dat de hegemoniale positie bekleedde.²³ Deze positie is instabiel waardoor de hegemoniale mannelijkheid zich steeds dient te herbevestigen.²⁴ Door de nadruk op de meervoudigheid van mannelijkheid en op de dynamische natuur van de relaties tussen deze mannelijkheden te leggen, wordt vermeden dat de onderzoeker te veel socio - culturele stabiliteit aan de mannelijkheidsconstructies toekent en dat mannelijkheid als iets essentialistisch wordt gezien.²⁵ Connell's theorie vertoont echter zelf ook enkele belangrijke tekortkomingen. Zo gaat Connell ervan uit dat de homosociale dynamiek enkel tot doel heeft om de structurele dominantie van mannen over vrouwen te behouden. Anders gesteld geniet patriarchie de voorkeur ten opzichte van andere structurele principes, en kan 'hegemoniale mannelijkheid' opgevat worden als een soort verbetering van het patriarchie - concept.²⁶ Samengevat is het concept hegemoniale mannelijkheid – doordat het uitgaat van hiërarchieën met een vaste vorm (mannen boven vrouwen, heteroseksuelen boven homoseksuelen, etc.) – dus te eendimensionaal en structuralistisch om de complexe werkelijkheid te vatten. Ondanks deze kritiek is het concept zeer invloedrijk geweest binnen de mannenstudies. Ook historici hebben veelvuldig van dit concept gebruik gemaakt, al werd de invulling regelmatig aangepast aan het eigen onderzoek.

Recentelijke studies maken veelal gebruik van inzichten uit de poststructuralistische benadering. Onderzoekers binnen deze benadering focussen zich op de deconstructie van de binaire

---

²² De sekserol stond bijvoorbeeld niet toe om machtsrelaties te theoretiseren en het patriarchie - concept ging uit van een homogene unitaire mannelijke categorie.

²³ S. Dudink, "Multipurpose Masculinities. Gender and Power in Low Countries Histories of Masculinity", in: *Low Countries Historical Review*, 127 (2012), 1, p. 10. En D.Z. Demetriou, "Connell's concept of Hegemonic Masculinity: A Critique", in: *Theory and Society*, 30 (2001), 3, p. 337 – 343.

²⁴ Voor 'hegemonie' baseerde Connell zich op het Gramsciaanse hegemoniebegrip. Dit gaat ervan uit dat de macht cultureel bepaald is in plaats van zich via openlijke onderdrukking te manifesteren.

²⁵ Ibidem p. 11.

²⁶ J. Tosh, "Hegemonic masculinity and the history of gender.", In: S. Dudink, K. Hagemann, J. Tosh, eds. *Masculinities in politics and war: Gendering Modern History*. Manchester, Manchester University Press, 2004, p. 51 - 54.

verhouding mannelijk/vrouwelijk.²⁷ Bovendien tonen ze aan dat mannelijkheid een culturele categorie is die niet enkel voor historisch onderzoek naar genderrelaties belangrijk is. Stefan Dudink noemt dit *'history of masculinity beyond masculinity'*.²⁸ Er wordt gekeken hoe het mannelijkheidsdiscours gebruikt kon worden om bepaalde groepen mannen of vrouwen uit te sluiten. Zo werd mannelijkheid bijvoorbeeld retorisch ingezet om politieke, sociale, militaire en religieuze macht het privilege van bepaalde mannen te maken en anderen uit te sluiten.²⁹ Anne Clark stelt bijvoorbeeld dat de relatie tussen mannelijkheid en burgerschap vaak gebruikt werd als een manier om niet enkel vrouwen uit te sluiten, maar ook gehele categorieën van mannen.³⁰ Ook Mrinalini Sinha stelt dat mannelijkheid niet beperkt kan worden tot het domein van de man - vrouw relaties. Ze stelt een geschiedenis van mannelijkheid voor die verder gaat dan mannelijkheid, door zich te concentreren op analyses van mannelijkheids' ideologische en retorische werkzaamheid in het onderschrijven van verschillende machtsconstellaties. Haar benadering van de geschiedenis van mannelijkheid leunt op deze wijze sterk aan bij Scott's notie van gendergeschiedenis, met als grote verschil dat volgens haar, mannelijkheid enkel wordt gevormd wanneer het ideologisch wordt ingezet. Mannelijkheid verwerft zijn betekenis anders gezegd enkel in specifieke praktijken, het heeft geen a priori context of origine.³¹ Mannelijkheid moet volgens Sinha ten slotte los van mannen (het mannelijke lichaam) bestudeerd worden.

1.2.3 Intersectionaliteit

Zoals Sinha stelt moeten 'geschiedenissen van mannelijkheid' zich meer fundamenteel op machtsrelaties – die niet beperkt blijven tot de genderverhoudingen – richten. Het is een soort web van verschillende discours en machtsrelaties (ras, klasse, etc.) dat historici gaan onderzoeken.³² Gendergeschiedenis dient zich met andere woorden niet te beperken tot genderverhoudingen, er zijn immers nog andere categorieën van verschil die een invloed op het mannelijkheidsideaal uitoefenen. Indien gender als enige categorie van verschil in het onderzoek gebruikt wordt, zou dit een te eendimensionaal beeld van de historische werkelijkheid opleveren. Gender maakt deel uit van

---

²⁷ C.E. Forth, "Men and Masculinities in Anglophone Scholarship", In: *Histoire de la virilité de l'Antiquité au XXIème siècle*. Vol. III: XXe siècle, Jean – Jacques Courtine, ed. (Paris: Seuil, 2011), p. 10.

²⁸ S. Dudink, "Multipurpose Masculinities. Gender and Power in Low Countries Histories of Masculinity", in: *Low Countries Historical Review*, 127 (2012), 1, p. 7.

²⁹ Ibidem. p. 18.

³⁰ A. Clark, "The Rhetoric of Masculine Citizenship: Concepts and Representations in Modern Western Political Culture.", In: S. Dudink, K. Hagemann, A. Clark, eds. *Representing Masculinity. Male Citizenship in Modern Western Culture*. Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2007, p. 19.

³¹ S. Dudink, "Multipurpose Masculinities. Gender and Power in Low Countries Histories of Masculinity", in: *Low Countries Historical Review*, 127 (2012), 1, p. 12.

³² C.E. Forth, "Men and Masculinities in Anglophone Scholarship", In: *Histoire de la virilité de l'Antiquité au XXIème siècle*. Vol. III: XXe siècle, Jean – Jacques Courtine, ed. (Paris: Seuil, 2011), p. 10 – 11.

een bredere socio - culturele context. Dit impliceert ook dat gender niet los gezien kan worden van andere criteria die de sociale positie bepalen. Er zijn dus verschillende categorieën van verschil die zorgen voor verschillende machtsposities. De verschillen zijn wederzijds constitutief. Ze maken, definiëren en versterken elkaar dus met andere woorden. De betekenissen van deze verschillen komen tot stand in de intersectie. Er wordt een ander soort ongelijkheid gecreëerd door de interactie van de verschillende categorieën van verschil. Geen van deze categorieën mag eigenlijk voorrang krijgen in een historisch onderzoek. In het onderzoek naar mannelijkheid in de Vlaamse Katholieke scouts, moeten ook leeftijd, klasse, taal (cfr. Vlaamse identiteit), en religie in rekening worden genomen.³³

1.2.3.1 *Mannelijkheid en religie*

Zonder religie voorrang te willen verlenen op andere categorieën van verschil, zal hier in het eigen onderzoek een bijzondere aandacht aan geschonken worden. Dit is enerzijds een gevolg van het feit dat religie binnen de Belgische scoutsbeweging zelf aanleiding gaf tot enkele polemieken en bijgevolg een belangrijke invloed heeft uitgeoefend op de uitbouw van de beweging tijdens het Interbellum. Voor de wisselwerking tussen katholicisme en mannelijkheidsopvattingen richten we ons tot enkele publicaties van Thomas Buerman en Tine Van Osselaer. Beide hebben recentelijk een doctoraat verdedigd over rooms - katholieke mannelijkheid in België tijdens de 19de en 20ste eeuw.³⁴ De voornaamste inzichten die voor het eigen onderzoek van belang kunnen zijn, zullen hier bondig uiteen gezet worden.³⁵

Een eerste constatacie komt uit het artikel *'Is de katholieke man wel een echte vent? Suggesties voor onderzoek naar mannelijkheid, katholicisme, en antiklerikalisme.'* van Jan Art en Thomas Buerman. De auteurs proberen met dit artikel een aanzet te geven om onderzoek te

---

³³ Intersectionaliteit zit vevat in Connell zijn definitie van 'hegemoniale mannelijkheid' doch is haar opvatting te structureel en te eendimensionaal. Zoals eerder vermeld krijgen de genderverhoudingen in Connell's definitie immers nog steeds voorrang.

³⁴ Daarenboven zijn de studies interessant voor het eigen onderzoek aangezien ze handelen over de relatie tussen het rooms katholieke geloof en mannelijkheid. Het merendeel van de onderzoeken die de verhouding tussen religie en mannelijkheid bestuderen, focust zich immers op de verbinding tussen mannelijkheid en protestantisme. Thomas Buerman geeft hiervoor in *'The Catholic Priest en Hegemonic Masculinity'* enkele verklaringen. In: T. Buerman, "The Catholic Priest and Hegemonic Masculinity in the 19th Century.", In: I. Agardi en B. Waaldijk, eds. *Making Sense, Crafting History: Practices of Producing Historical Meaning*. Pisa, Pisa University Press, 2010, p. 34 - 35. Ook Van Osselaer stelt dat analyses van Katholieke mannelijkheidsconstructies nog maar in hun kinderschoenen staan. In: T. Van Osselaer, *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, p. 7.

³⁵ Op het moment van schrijven, had ik nog niet de kans gekregen om beide doctoraten in te zien. Daarom is deze bespreking binnen het theoretisch kader grotendeels gebaseerd op de verschenen artikels. Waar nodig is echter aangevuld met inzichten uit beide doctoraten. Binnen de eigen analyse zal er echter wel naar deze twee verhandelingen verwezen worden.

verrichten naar mannelijkheidsopvattingen binnen het rooms - katholieke milieu. Dit is volgens hen noodzakelijk, aangezien tot nu toe de *'White Anglo - Saxon Protestant'* (WASP) quasi als het enige Westerse ideaalbeeld wordt voorgesteld. Het katholieke manbeeld dat voor bepaalde groepen en landen in de 19de eeuw als 'hegemonisch' mocht doorgaan, week volgens Art en Buerman echter in verschillende opzichten af van de White Anglo - Saxon Protestant.³⁶ Binnen het onderzoek naar de Vlaamse katholieke scoutsbeweging is het belangrijk om dit in het achterhoofd te houden aangezien de scoutsbeweging van oorsprong protestants was.

Ongeacht de duidelijke verschillen tussen het protestantse en rooms - katholieke manbeeld, kunnen er ook enkele parallellen herkend worden. De *'feminiseringsthese'* vormt de rode draad doorheen deze gelijkenissen.³⁷ Deze these zorgde ervoor dat er aandacht kwam voor de vrouw binnen de, voordien sterk androcentrische, religieuze historiografie. Volgens de stelling zou religie vanaf de 19de eeuw 'zachter' en 'vrouwelijker' zijn geworden. De feminisering van religie voltrok zich zowel kwantitatief als kwalitatief.³⁸ Zo groeide het aantal gelovige vrouwen, maar veranderde ook de natuur van de religie. Het religieuze van de vrouw kwam bovendien in contrast te staan met de rationaliteit van de man waardoor de gelovige man een soort paradox van de moderniteit werd.³⁹ Hierdoor werd er door Van Osselaer en Buerman vaak ten onrechte verondersteld dat mannen niet religieus konden zijn, waardoor verdere onderzoeken naar religiositeit en mannelijkheid aanvankelijk uitbleven.⁴⁰

De stelling toont volgen Van Osselaer, naast het initieel verhinderen van onderzoek naar religieuze mannelijkheden, nog enkele beperkingen. Ten eerste wijst ze op de gevaren die het gebruik van een containerbegrip als 'feminisering' met zich mee kan brengen. Zo leidt dit volgens haar bijvoorbeeld regelmatig tot het verwarren van de termen 'vrouw' en 'vrouwelijk'. Verder negeert de stelling een geheel aan religieuze activiteiten waaraan mannelijke leken konden deelnemen; mannen spijbelden misschien wel vaker de zondagsmis, maar ze konden zich ook binnen de politiek religieus engageren. Vervolgens benadrukt Van Osselaer dat het vrouwelijk overgewicht

---

³⁶ J. Art en T. Buerman, "Is de katholieke man wel een echte vent? Suggesties voor onderzoek naar mannelijkheid, katholicisme en antiklerikalisme.", In: *Historica*, 30 (2007), 2, p. 27 en 29.

³⁷ In "*Feminisation' thesis: a survey of international historiography and a probing on Belgian grounds.*" gaan Buerman en Van Osselaer dieper op de feminiseringsthese in. Ze duiden op de voorzichtigheid die geboden is wanneer men gebruik maakt van een 'containerbegrip' zoals feminisering en stellen dat het belangrijk is om feminisering duidelijk te definiëren binnen de verschillende nationale contexten en denominaties.

³⁸ T. Van Osselaer en T. Buerman, "*Feminisation' thesis: a survey of international historiography and a probing on Belgian grounds*", in: *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, 103 (2008), 2, p. 3 - 10.

³⁹ T. Buerman, "The Ideal Roman Catholic in Belgian Zouave Stories." In: C. Salvaterra en B. Waaldijk, eds., *Paths to Gender: European Historical Perspectives on Women and Men*, Pisa, Pisa University Press, 2009, p. 239.

⁴⁰ T. Van Osselaer, *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, p. 278.

binnen het religieuze veld, zich al voor de 19de eeuw begon te manifesteren.⁴¹ Ten slotte wijzen zowel Van Osselaer als Buerman op het feit dat de ‘gender - gap’ – dat een van de hoofdthema’s van de feminiseringstheorie is – waarbij vrome vrouwen lijnrecht tegenover de ongelovige mannen worden geplaatst, in België veelal niet van toepassing was.⁴²

Het grootste deel van de onderzoeken over religieuze mannelijkheden focust zich volgens Buerman en Van Osselaer op de noodzaak die tijdens de 19de eeuw ontstond om mannen te (her)christenen of religieuze mannen te ‘vermannelijken’.⁴³ Dit kwam neer op pogingen waarbij men trachtte het religieus mannelijkheidsideaal zo nauw mogelijk bij het hegemone te laten aansluiten. De Kerk maakte hierbij gebruik van verschillende tactieken en retorische strategieën. Een van deze tactieken was bijvoorbeeld door in te grijpen op de vorm en inhoud van de religieuze praktijken. Religie werd op deze wijze met ‘mannelijke activiteiten’ zoals sport verbonden (cfr. ‘*muscular christianity*’ binnen het protestantisme). Ook ‘militaire metaforen’ doken regelmatig in het religieuze discours op, met regelmatige verwijzingen naar het riddersverleden. In het eigen onderzoek zal er onder andere gekeken worden naar de strategieën die binnen de katholieke Vlaamse scouts werden aangewend. De inzichten die Van Osselaer voor de Katholieke Actie formuleerde, bieden een handig vertrekpunt voor deze analyse.⁴⁴ De scoutsbeweging maakte immers deel uit van de Belgische Katholieke Actie, zij het dan als ‘hulpwerk’ voor de jeugd in tegenstelling tot de bewegingen voor volwassen mannen die Van Osselaer onderzocht. Dit laatste is echter wel iets waar rekening mee gehouden moet worden. Zo werden de pijlen volgens Van Osselaer immers voornamelijk op mannen gericht aangezien ze verondersteld werden het publieke domein te kunnen beïnvloeden. Mannelijke bewegingen waren met andere woorden belangrijk voor het doel van de Katholieke Actie, namelijk de gehele samenleving herchristenen.⁴⁵

In de bijdrage ‘*Op zoek naar de goede katholieke M/V. Feminisering en masculiniteit in het katholicisme in België sinds de vroegmoderne tijd (ca. 1750 – 1950)*’ gaan Buerman en Van Osselaer in op de terugkerende vraag hoe katholieke mannen met de sentimentalisering van hun religie en

---

⁴¹ T. Van Osselaer, *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, p. 277.

⁴² T. Van Osselaer, “Christening masculinity? Catholic Action and Men in Interwar Belgium” in: *Gender & History*, 21 (2009), 2, p. 385.

⁴³ In het besluit van haar doctoraat wijst Van Osselaer het gebruik van termen als ‘feminisering’ en ‘vermannelijking’ af. Zo zou het gebruik ervan een essentialistische kijk op mannelijkheid en vrouwelijkheid suggereren, waarbij er geen rekening wordt gehouden met de meervoudigheid van genderconstructies, en er dus een continue binaire tegenstelling op historisch verschillende discourses wordt geprojecteerd. Daarenboven stelt ze dat deze termen niet neutraal zijn, aangezien ze negatieve implicaties in de katholieke discourses hadden en steeds iemands norm impliceerden. In: T. Van Osselaer, *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, p. 275 en 277.

⁴⁴ T. Van Osselaer, “Christening masculinity? Catholic Action and Men in Interwar Belgium” in: *Gender & History*, 21 (2009), 2, p. 380 - 401.

⁴⁵ *Ibidem.* p. 385.

met de discursieve link tussen religie en vrouwelijkheid omgingen.⁴⁶ Ze maken hiervoor gebruik van twee ideaaltypes; de priester en de pauselijke zoeaaf. Verder onderzoek naar deze ideaaltypes en hun doorwerken in de realiteit zijn volgens Buerman en Van Osselaer noodzakelijk om twee gaten in de historiografie te vullen. Enerzijds de rol van mannelijkheid binnen religie en anderzijds rooms - katholieke mannelijkheid binnen moderne mannelijkheid.

Tenslotte wijst Van Osselaer op het feit dat België in het bijzonder een interessante geval is voor het onderzoek naar katholieke genderconstructies. Het virulente katholieke milieu en de verzuiling – die volgens haar illustratief zijn voor de politisering van religie – boden Belgische mannen immers de mogelijkheid om openlijk hun geloof te belijden. Van Osselaer benadrukt echter dat Belgisch katholicisme niet als een homogene entiteit mag benaderd worden, en pleit daarom voor een pluriforme benadering. Er bestaat immers zowel dissonantie als eenstemmigheid onder de katholieke discoursen, hetgeen Van Osselaer onder andere in haar doctoraatsverhandeling tracht aan te tonen.⁴⁷

---

⁴⁶ T. Buerman en T. Van Osselaer, “Op zoek naar de goede katholieke M/V. Feminisering en masculiniteit in het katholicisme in België sinds de vroegmoderne tijd (ca. 1750 - 1950)”, in: *Handelingen der Koninklijke Zuid - Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*, 61 (80), 1, p. 3.

⁴⁷ T. Van Osselaer, *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, p. 15 - 16.

1.3 Methodologisch kader

Voor de eigenlijke analyse zal er gebruik gemaakt worden van Norman Fairclough's methode 'Critical Discourse Analysis' (CDA). Alvorens dieper op deze methode in te gaan, zal kort de betekenis die Fairclough zelf aan discours geeft, en de plaats van macht en ideologieën in discours, worden besproken. Dit met het oog op een beter begrip van CDA, en de doelstellingen van deze methode. Met dit laatste refereren we voornamelijk naar het blootleggen van machtsverhoudingen en ideologieën die achter een discours schuilgaan. Fairclough stelt immers dat discours enerzijds door sociale structuren bepaald wordt, maar anderzijds ook een bijdrage levert aan de reproductie van deze structuren.⁴⁸ Merk op dat hiermee wordt aangesloten bij de definitie die Joan Scott aan gender geeft '...Gender is a primary way of signifying relationships of power' en datgene Mrinalini Sinha en Stefan Dudink aanduiden als 'a history of masculinity beyond masculinities'.

1.3.1 Discours, een sociale praktijk

Fairclough's opvatting van taal als discours is cruciaal voor een goed begrip van CDA. Concreet stelt hij dat we over discours spreken wanneer we taal opvatten als een sociale praktijk die wordt bepaald door, en een invloed heeft op, sociale structuren.⁴⁹ Aan zijn uitgangspunt 'taal als een vorm van een sociale praktijk' zijn drie deelbetekenissen verbonden; taal is een deel van de samenleving (1), taal is een sociaal proces (2), en taal wordt bepaald door andere niet - talige delen van de samenleving (3). Deze drie deelbetekenissen zullen we even bondig toelichten.

Taal is volgens Fairclough een deel van de samenleving aangezien linguïstische fenomenen, sociale fenomenen zijn, en sociale fenomenen soms ook (gedeeltelijk) linguïstische fenomenen.(1) Linguïstische fenomenen zijn sociaal om reden dat de manieren waarop mensen spreken, luisteren, schrijven of lezen sociaal zijn vastgelegd, en sociale effecten hebben. Taalgebruik is met andere woorden onderworpen aan sociale conventies. Anderzijds zijn sociale fenomenen linguïstisch aangezien taalactiviteiten binnen sociale contexten niet louter een reflectie of expressie van sociale processen en praktijken bieden, maar soms ook deel uitmaken van deze processen en praktijken. De relatie tussen taal en de samenleving is dus intern en dialectisch.⁵⁰ Daarnaast stelt Fairclough dat taal een sociaal proces is.(2) De term discours verwijst immers naar het gehele proces van sociale interactie waarvan de tekst (gesproken en geschreven) slechts een deel is. In dit interactieproces

---

⁴⁸ N. Fairclough, *Language and Power*, Harlow, Pearson Education Limited, 2001, p. 34.

⁴⁹ Ibidem. p. 18.

⁵⁰ Ibidem. p. 19.

kunnen we vervolgens een productie - en interpretatieproces onderscheiden. Vormelijke eigenschappen van een tekst kunnen daarom vanuit het perspectief van discoursanalyse enerzijds gezien worden als sporen van het productieproces, maar anderzijds ook als aanwijzingen voor het interpretatieproces.⁵¹ Ten slotte wordt taal volgens Fairclough bepaald door andere niet - talige delen van de samenleving.(3) De cognitieve hulpmiddelen die mensen gebruiken bij hun deelname aan sociale praktijken – zoals bijvoorbeeld discours – zijn immers sociaal bepaald. Bovendien zijn ook de omstandigheden waarin deze gebruikt worden sociaal vastgelegd.⁵²

Fairclough besluit dat wanneer we taal als discours, en bijgevolg dus als een sociale praktijk opvatten, we ons niet mogen beperken tot enkel de analyse van de tekst, of tot het louter analyseren van de productie - en interpretatieprocessen. Wat we wel moeten doen is de relatie tussen de teksten, de processen en hun sociale condities onderzoeken. Onder dit laatste verstaat hij zowel de situationele, als de institutionele, als de bredere culturele context.⁵³ Vooraleer we hier concreter op ingaan, zullen we bondig de plaats die Fairclough aan macht en ideologieën in discours geeft bespreken.

1.3.2 Discours en macht

Taal is verbonden met macht en dus geen neutraal gegeven. Om de relatie tussen taal en macht te theoretiseren, maakt Fairclough een onderscheid tussen macht in discours en macht achter discours. Daarenboven benadrukt hij dat zowel macht in, als macht achter discours niet opgevat mogen worden als een permanente en onbetwiste eigenschap van een bepaalde persoon of sociale groepering. Integendeel, diegenen die op een bepaald moment macht hebben, moeten dit constant herbevestigen, en diegenen zonder macht trachten dit te bekomen. Dit is van toepassing op de verschillende niveaus van de samenleving; op het niveau van de situatie zelf, op het niveau van de sociale instituties en op het niveau van de samenleving in het geheel.⁵⁴

1.3.2.1 Macht in discours

De eenvoudigste manier om macht in discours voor te stellen, is als een '*face - to - face*' discours met ongelijke deelnemers. In deze situaties beheersen en beperken de machtige deelnemers namelijk de bijdragen van de andere deelnemers. Een voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld de leerkracht die voor zijn klas staat; hij of zij bepaalt wanneer de leerlingen mogen spreken, het

---

⁵¹ N. Fairclough, *Language and Power*, Harlow, Pearson Education Limited, 2001, p. 20.

⁵² Ibidem. p. 20.

⁵³ Ibidem. p. 21.

⁵⁴ Ibidem. p. 57.

woordgebruik dat ze dienen te gebruiken etc. Merk op dat het kan gebeuren dat deelnemers, bewust of onbewust, zich niet aan deze conventies houden.⁵⁵

Voor het eigen bronmateriaal zijn deze 'face - to - face' situaties iets minder van toepassing. We hebben immers te maken met geschreven teksten die eerder voorbeelden zijn van discours in de media. Er zijn een paar grote verschillen tussen 'face - to - face' discours en *mediadiscours*. Ten eerste wordt er in een face - to - face discours voortdurend door de deelnemers gewisseld tussen de rol van producent en interpreterende, terwijl er in een mediadiscours een duidelijk onderscheid tussen beide is; namelijk producent en consument. Vervolgens passen de producenten in een face - to - face discours zich aan de mensen waarmee ze interageren aan. Zo wordt het taalgebruik aangepast, en blijft men zich tijdens de ontmoeting aan de hand van de feedback die men van de mededeelnemers ontvangt, bijsturen. Mediadiscours daarentegen is ontwikkeld voor een massapubliek waardoor producenten nooit in die mate kunnen differentiëren tussen de verschillende deelnemers. In plaats daarvan creëren de producenten een 'ideaal subject' dat ze gaan aanspreken.⁵⁶

Wanneer we kijken naar de machtsrelaties in het mediadiscours, valt ons op dat de producent macht uitoefent over de consument of interpreterende. Hij heeft namelijk het alleenrecht op de productie en beslist bijgevolg wat er in het discours wordt opgenomen of weggelaten. Bovendien bepaalt de producent ook de subjectposities van zijn publiek. Omwille van deze eigenschappen leent mediadiscours zich volgens Fairclough goed tot de expressie en de reproductie van de macht van een dominante klasse of dominant blok. Hij wijst er echter op dat deze machtsrelaties in het mediadiscours vaak verborgen zijn. Verder benadrukt Fairclough dat één enkele tekst op zichzelf onbetekenend is; de effecten van de macht van de media zijn immers cumulatief, ze werken door de herhaling van bepaalde manieren van omgaan met causaliteit en agency, bepaalde manieren om de lezer te positioneren etc.⁵⁷

Ook de scoutsbeweging heeft vanaf zijn ontstaan gretig gebruik gemaakt van de media om zijn ideeën te verspreiden. Zo was de eerste editie van '*Scouting for Boys*' bijvoorbeeld het resultaat van een samenwerking tussen Baden - Powell en de krantenuitgever Pearson. *Scouting for Boys*, dat later in boekvorm verscheen, heeft een belangrijke rol gespeeld in de verspreiding van de scouting - ideeën. In dit onderzoek zal er echter gekeken worden naar publicaties en tijdschriften die uitgingen van de Vlaamse Katholieke scoutsbeweging.⁵⁸

---

⁵⁵ N. Fairclough, *Language and Power*, Harlow, Pearson Education Limited, 2001, p. 37 - 38.

⁵⁶ Ibidem. p. 41.

⁵⁷ Ibidem. p. 45.

⁵⁸ Ibidem. p. 43 - 44.

1.3.2.2 Macht achter discours

Net zoals de machtsrelaties in mediadiscours, die we net hebben toegelicht, is macht achter discours verborgen. Zo is de invloed van machtsrelaties op de *'discursieve orden'* voor de meeste mensen immers onzichtbaar. Discursieve orden zijn een soort netwerk waarin het geheel van conventies die tijdens het eigenlijke discours worden aangesproken, gebundeld zitten.⁵⁹ Dergelijke discursieve orden zijn het resultaat van ideologische machtsrelaties in sociale instituties en de samenleving als geheel. Bijgevolg belichamen de discursieve orden en conventies bepaalde ideologieën. Naast de discursieve orde van een sociale institutie, die de samengestelde discoursen op een bepaalde manier structureert, kunnen we dus verwijzen naar een discursieve orde van de samenleving in zijn geheel, die de verschillende discursieve orden van de verschillende sociale instituties op een bepaalde manier structureert.⁶⁰ Het idee achter 'macht achter discours' is dat de gehele sociale discursieve orde samengesteld is, en samengehouden wordt door een verborgen machtseffect.⁶¹ Zo kan de keuze van een welbepaald discursief type⁶² bijvoorbeeld gezien worden als een 'machtseffect'. Achter de conventies van een bepaald discursief type gaan immers altijd machtsrelaties schuil. Deze conventies zijn het resultaat van een 'strijd' tussen verschillende machtshebbers.⁶³ Daarenboven heeft niet iedereen toegang tot elke discursieve orde. Deze macht om beperkte toegang af te dwingen, ziet Fairclough ook als 'macht achter discours'. Een van de verantwoordelijken, maar zeker niet de enige, voor deze beperkte toegang is volgens Fairclough het onderwijskundig systeem. Dit systeem reproduceert namelijk zonder grote verandering de sociale arbeidsverdeling en het bestaande systeem van klasse relaties.⁶⁴

1.3.3 Discours, 'common sense' en ideologie

De bovenstaande bespreking van macht achter discours illustreerde reeds deels de invloed die ideologieën op discursieve praktijken, -orden en het concrete discours hebben. Ideologieën zijn met andere woorden essentieel verbonden met machtsrelaties. Deze machtsverhoudingen maken deel uit van een groter netwerk waarin ze elkaar kruisen. Concreet betekent dit dat er naast

---

⁵⁹ Discursieve orde wordt ook wel gezien als de totaliteit van discursieve praktijken (productie, distributie en consumptie van een tekst) van een institutie en de relaties tussen deze praktijken. In: N. Fairclough, *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*, New York, Longman Publishing, 1995, p. 135.

⁶⁰ N. Fairclough, *Language and Power*, Harlow, Pearson Education Limited, 2001, p. 23 - 25.

⁶¹ Ibidem. p. 46.

⁶² Discursief type: verwijst naar een geheel van conventies, normen, en gedragscodes die achter een discours schuilgaan.

⁶³ Ibidem. p. 49 - 51.

⁶⁴ Ibidem. p. 46 - 54.

klassenverhoudingen onder andere ook aandacht dient te gaan naar genderverhoudingen etc. Merk op dat Fairclough met deze opvatting aansluit bij intersectionaliteit.⁶⁵

Ideologie wordt door Fairclough gelijkgesteld aan bepaalde constructies of representaties van de wereld, of anders gesteld aan een bepaald wereldbeeld.⁶⁶ Vervolgens stelt hij dat deze ideologieën een invloed uitoefenen op de drie discursieve niveaus; met name de discursieve orde, het discursief type en het concrete discours. Concreet betekent dit dat ze onder andere de kennis van taalcodes (woordenschat, grammatica) en het taalgebruik beïnvloeden. Wanneer dominante ideologische opvattingen in een bepaalde sociale context door een meerderheid aanvaard worden, wordt de ideologie, en bijgevolg ook de verschillende discursieve niveaus, genaturaliseerd. Zo is een genaturaliseerd discursief type bijvoorbeeld een discursief type dat zijn arbitrair karakter is verloren en daarom als natuurlijk en rechtmatig wordt ervaren, doordat het een institutie zodanig beheerst dat andere types quasi volledig onderdrukt worden. Een gevolg van dit naturalisatieproces is dat de ideologieën – die door de genaturaliseerde discursieve types belichaamd worden – ‘ideologisch common sense’ worden. Dit wilt zeggen dat het overeenkomstige wereldbeeld als ‘common sense’ en natuurlijk wordt ervaren.⁶⁷ Voor machtshebbers is dit bereiken van een ideologische common sense zeer belangrijk voor het behoud van de ongelijke machtsverhoudingen. Ideologie is immers het meest effectief wanneer zijn werkingen het minst zichtbaar zijn. Hierdoor leveren machthebbers een quasi continue inspanning om ervoor te zorgen dat ‘hun’ ideologische common sense door zoveel mogelijk mensen wordt gedeeld. Door de verscheidenheid aan ideologieën wordt ideologische uniformiteit echter nooit bereikt. In plaats daarvan ontstaat er conflict tussen verschillende ideologieën. Het is het blootleggen van deze ideologieën en conflicten dat een van de hoofdkenmerken van CDA is, of zoals Norman Fairclough zelf stelt: *‘Seeing existing language practices and orders of discourse as reflecting the victories and defeats of past struggle, and as stakes which are struggled over, is, along with the complementary concept of ‘power behind discourse’, a major characteristic of critical language study which differentiates it from descriptive ‘mainstream’ language study.’*⁶⁸

Voor de theoretisering van de verschillende machtsrelaties in discours, maakt Fairclough gebruik van het concept ‘hegemonie’. Dit concept verwijst naar het leiderschap en dominantie over de economische, politieke, culturele en ideologische domeinen van de samenleving. Hegemonie mag niet gelijkgesteld worden met loutere dominantie; het wordt immers niet bereikt door fysieke

---

⁶⁵ N. Fairclough, *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*, New York, Longman Publishing, 1995, p. 17 - 18.

⁶⁶ Ibidem. p. 73.

⁶⁷ N. Fairclough, *Language and Power*, Harlow, Pearson Education Limited, 2001, p. 76 - 77.

⁶⁸ Ibidem. p. 73.

onderdrukking of geweld, maar via de integratie van een ondergeschikte groep in de ideologie van de dominante groep. Zoals hierboven reeds aangegeven is hegemonie inherent instabiel.⁶⁹

1.3.4 'Critical Discourse Analysis'

Voor de analyse van discoursen heeft Fairclough naar analogie van de drie elementen van discours – tekst, interactie en sociale context – een driedimensionaal kader uitgewerkt. Concreet moet CDA zich richten op de *beschrijving* van de tekst, een *interpretatie* van de relatie tussen tekst en interactie, en een *verklaring* van de verhouding tussen interactie en de sociale context.⁷⁰ Desalniettemin mag men zich volgens Fairclough niet te hard vastpinnen op het strikt gescheiden houden van deze analytische stappen; zo komt het immers vaak voor dat de beschrijving al een interpretatie veronderstelt.⁷¹ In het onderstaande deel zullen we iets dieper op het doel deze drie trappen van de procedure ingaan.

Beschrijving van de tekst of de tekstuele analyse, focust zich op de analyse van de vormelijke en inhoudelijke kenmerken van de gesproken of geschreven tekst. De analist dient in dit stadium aandacht te schenken aan de gebruikte woordenschat, grammatica, fonologie, etc. Wanneer we op zoek willen gaan naar de maatschappelijke betekenissen van teksten – wat het eigenlijke opzet is van discoursanalyse – volstaat de trap van beschrijving echter niet, en dient deze aangevuld te worden met interpretatie en verklaring.⁷² De relatie tussen tekst en sociale structuren is immers indirect en gemedieerd.⁷³ Fairclough schrijft zowel de discursieve praktijken als de sociale context een mediërende functie toe. Samenvattend gesteld, wordt er in het interpretatieve en verklarende stadium van het analysemodel respectievelijk gefocust op de communicatieve/discursieve en sociale context.

Het doel van het interpretatiestadium is om expliciet te maken wat voor de deelnemers aan een discours veelal impliciet is. Hiervoor wordt er gefocust op de productie - en interpretatieprocessen binnen discursieve praktijken. Interpretaties komen volgens Fairclough tot stand door een dialectische wisselwerking tussen aanwijzingen in de tekst en '*members' resources*' (MR). MR kan gezien worden als een soort 'achtergrondkennis', hoewel dit volgens Fairclough een te restrictieve definiëring is. Common - sense veronderstellingen, die ideologische van aard zijn, maken immers ook deel uit van MR, waardoor 'kennis' een misleidende term is. Het is het common - sense karakter van de MR dat ervoor zorgt dat de sociaal gedetermineerde en ideologische oorsprong van

---

⁶⁹ N. Fairclough, *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*, New York, Longman Publishing, 1995, p. 76.

⁷⁰ N. Fairclough, *Language and Power*, Harlow, Pearson Education Limited, 2001, p. 91.

⁷¹ Ibidem. p. 91.

⁷² Ibidem. p. 118.

⁷³ Ibidem. p. 115.

MR verdoezeld wordt.⁷⁴ Door hun rol bij het genereren van interpretaties, verwijst Fairclough ook wel naar MR als ‘interpretatieve procedures’. Samenvattend gesteld, zijn interpretaties een combinatie van hetgene dat in de tekst staat, en datgene wat in de ‘interpreterende’ aanwezig is.⁷⁵ De machtsrelaties en ideologieën die mee vorm geven aan de MR worden echter niet in het interpretatieve stadium uitgelegd. Hiervoor verwijst Fairclough naar de verklarende fase.⁷⁶

Het doel van de verklarende fase is tenslotte om discoursen af te beelden als een deel van een sociaal proces, als een sociale praktijk. Men dient zich hierbij zowel te focussen op de manieren waarop het discoursen door sociale structuren worden bepaald als op de reproductieve effecten die deze discoursen op hun beurt op sociale structuren kunnen hebben. Het is door deze dialectische relatie tussen discours en sociale structuren, dat discours zich zo goed leent voor het onderzoek naar machtsrelaties. De sociale structuren waar Fairclough zich tot richt zijn dus machtsrelaties, en de sociale processen en praktijken moeten opgevat worden binnen een kader van sociale strijd. Het is in de verklaringsfase met andere woorden een kwestie om discoursen te zien als een deel van deze ‘sociale strijdprocessen’, in een matrix van machtsrelaties. Tot slot impliceert de verklaringsfase een specifiek perspectief op MR, waarbij ze specifiek als ideologieën worden gezien. Vooronderstellingen over cultuur, sociale relaties en sociale identiteiten – die deel zijn van de MR – worden volgens deze opvatting immers bepaald door bepaalde machtsrelaties in de samenleving of instituties. Waar de interpretatiefase zich focust op de wijze waarop MR wordt aangesproken in de verwerking van discours, daar legt de verklaringsfase zich dus eerder toe op de wijze waarop MR sociaal gevormd en veranderd wordt, en op de reproductie van MR door discursieve praktijken. Controle over de discursieve orden is voor institutionele en maatschappelijke machtshebbers belangrijk voor het behoud van hun macht.⁷⁷

---

⁷⁴ N. Fairclough, *Language and Power*, Harlow, Pearson Education Limited, 2001, p. 11.

⁷⁵ Ibidem. p. 118 -119.

⁷⁶ Ibidem. p. 135.

⁷⁷ Ibidem. p. 30.

1.4 Het bronnenmateriaal

Voor de analyse hebben we gebruik gemaakt van twee Nederlandstalige tijdschriften; De Scout en het Leidersblad.⁷⁸

1.4.1 De Scout⁷⁹

'De Scout' zag tijdens de laatste oorlogsmaanden clandestien het levenslicht, en was vanaf 1920 het officieel orgaan van alle Vlaamse katholieke verkenners.⁸⁰ Meestal verscheen De Scout maandelijks, maar er zijn ook enkele jaren geweest waarin het tijdschrift tweemaandelijks werd uitgegeven. Doorheen het interbellum zijn er een paar zaken die ons opvielen. Ten eerste vermoeden we, door de vele wervingsacties voor nieuwe abonnees, dat het aantal lezers van 'De Scout' onder de leden, vrij beperkt was. Verkenners werden namelijk meermaals aangespoord om zelf abonnee te worden, en bovendien persoonlijk op zoek te gaan naar nieuwe abonnees, zelfs onder hun 'vriendjes' die zelf geen scout waren. Verder verscheen het maandblad, doordat er zowel voor de redactie als voor de artikels grotendeels beroep werd gedaan op vrijwilligers, tijdens sommige periodes zeer onregelmatig. Inhoudelijk waren er altijd enkele vaste elementen in het maandblad aanwezig; een verhaal, artikels over zingeving en levensbeschouwing, tijdens de zomermaanden artikels over het kamp, artikels over technieken, etc.

1.4.2 Het Leidersblad

Het Leidersblad werd later dan De Scout opgericht (1925), en richtte zich voornamelijk tot leiders en Voortrekkers. Dit stond tijdens ongeveer de helft van het interbellum uitdrukkelijk in de ondertitel '*Tijdschrift voor BP (Baden Powell) Scoutsleiders en Rovers*' (1925 - 1927) '*Maandblad voor scouters en voortrekkers*' (1933 - 1939).⁸¹ Inhoudelijk concentreerde het tijdschrift zich hoofdzakelijk

---

⁷⁸ Aangezien tijdens de verkenning van het bronmateriaal bleek dat er voldoende materiaal in deze twee bladen aanwezig was, hebben we er, bij wijze van afbakening, bewust voor gekozen om ons hier tot te beperken.

⁷⁹ De ondertitels bedroegen respectievelijk '*Vlaamsch orgaan der Baden Powell Belgian Boy & Sea Scouts*' (1922 - 1925), '*Tijdschrift der Baden Powell Belgian Boy & Sea Scouts*' (1925 - 1930), en '*Orgaan van het Vlaamsch Verbond van Katholieke Scouts*'. (1930 - 1934) uit: L. Schokkaert, *De Scout (1918 - 1940) (periodiek)*, In: <<http://www.odis.be>>, geraadpleegd op 03.07.2013.

⁸⁰ E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKs. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KuLeuven), 1990, p. 31.

⁸¹ Rover is het Engelse woord voor voortrekker, en scouter voor leider.

op pedagogische kwesties, het was dan ook een *'Tijdschrift voor vrije jeugdvorming'*.⁸² Zoals deze tweede ondertitel doet vermoeden, beperkten de artikels in het tijdschrift zich niet tot de scoutsmethodes. Bovendien waren de artikels een selectie van bijdrages uit buitenlandse tijdschriften, samenvattingen uit boeken, artikels geschreven door aalmoezeniers, door leiders, door verbondsleiders, etc. Belangrijk is wel om te beseffen dat ieder artikel dat in het Leidersblad verscheen, ook al werd het geschreven door een gewone leider, diende te voldoen aan de voorwaarden van de redactie van het Leidersblad.

1.4.3 Kritisch bekeken

Iets dat we te allen tijde in ons achterhoofd moeten houden wanneer we met tijdschriften werken, is dat de eindversie, en dus wat de lezers te zien krijgen, altijd door één of meerdere personen diende goedgekeurd te worden. Deze controle was tijdens de eerste jaren van de tijdschriften echter vermoedelijk minder streng, aangezien er toen nog geen sprake was van een vaste redactie. Hier kan pas na de oprichting van het Vlaamse Scouts Pers Comité (VSPC) over gesproken worden. Bovendien werden de tijdschriften vanaf 1929 officieel het orgaan van de Vlaamse katholieke scoutsbeweging, waardoor de opvolging waarschijnlijk nog strenger zal geworden zijn. Onze analyse zal met andere woorden eerder een beeld scheppen van het ideaal dat de verbondsleiding voor ogen had. Ondanks de pogingen tot eenmaking bleven veel leiders uiteraard hun 'eigen ding' binnen de troepen doen. Verschillende historici die onderzoek naar de scoutsbeweging hebben gedaan, bevestigen deze vaststelling; een troep wordt in belangrijke mate bepaald door de leider die aan het hoofd van de troep staat. Daarenboven kunnen we ook niet weten in hoeverre de desbetreffende leider geabonneerd was op het leidersblad, en op de hoogte was van de pedagogische principes in de scoutsbeweging. Toch was naar onze mening de stap minder groot om een tijdschrift raad te plegen dan een pedagogische studie of een boek.

---

⁸² L. Schokkaert, *Leidersblad (VVKS) (1925 - 1946) (periodiek)*, In: <<http://www.odis.be>>, geraadpleegd op 03.07.2013.

Deel II: Het ontstaan van de Vlaamse katholieke scoutsbeweging

2 Het ontstaan van de Vlaamse katholieke scoutsbeweging

Alvorens ons op de Belgische situatie te concentreren, zullen we ons een beeld trachten te vormen van de Boy Scouts in Groot - Brittannië. Het was namelijk hier dat de eerste scoutstroepen werden opgericht.

2.1 Ontstaan van de Scoutsbeweging

In dit deel zullen we de geschiedenis van de scoutsbeweging vanaf zijn ontstaan tot het Interbellum behandelen. Hierbij zal er een duidelijk opdeling gemaakt worden tussen de periode voor de eerste Wereldoorlog en deze erna. Beide periodes vertonen immers duidelijke verschillen. In tegenstelling tot de naoorlogse periode waarin scouting internationaal werd uitgebouwd en internationale vrede propageerde, was scouting in de vooroorlogse periode een patriottistische jeugdbeweging die van jongens sterke mannen moest maken ter verdediging van het Britse imperium. Tijdens deze beginperiode werd scouting door critici een paramilitair karakter verweten. Ook later vormde dit stof voor debat tussen verschillende historici. De belangrijkste lijnen van dit debat over het al dan niet militaire karakter van de Boy Scouts in de vooroorlogse periode zullen uiteen gezet worden. Vooraleer we echter bij het ontstaan van Boy Scouting zelf zullen stilstaan, zal de figuur Baden - Powell bondig toegelicht worden. De 'held van Mafeking' en stichter van de Boy Scouts, vond bij de uitwerking van zijn scoutingprincipe voor jongens immers veel inspiratie in zijn eerdere levenservaringen. Bovendien was hij tot zijn overlijden in 1941 dé verpersoonlijking van het scoutsideaal.

2.1.1 Baden - Powell, de 'held van Mafeking'

Baden - Powell zag op 22 februari 1857 het levenslicht als Robert Stephenson Smyth Powell. Wanneer hij drie jaar was, kwam zijn vader te overlijden waardoor Baden - Powells moeder er alleen voor kwam te staan. Ze deed er alles aan om de onzekere maatschappelijke positie van het gezin als hogere middenklasse te bewaren. Dit trachtte ze onder andere te bereiken door ervoor te zorgen dat haar zonen zich, met het oog op een succesvolle carrière, in goede scholen konden inschrijven. Baden - Powell zelf genoot een opleiding aan 'Charterhouse', een 'public school' in Londen. Het was hier dat de jonge Baden - Powell kennis maakte met de 'playing the game' - mentaliteit die later als inspiratiebron diende bij de uitwerking van 'Scouting for Boys'. Niet enkel de ethos van de public schools inspireerde Baden - Powell. Volgens Springhall waren er immers opmerkelijke gelijkenissen

tussen de scoutswet met zijn *'honour, loyalty and duty'* en het reglement van de public schools.⁸³ Bovendien zouden de Britse waarden waar Baden - Powell later over sprak volgens sommige historici een reflectie zijn geweest van de idealen van de public schools.⁸⁴ Tot slot is het belangrijk om te weten dat deze public schools, reeds op het moment dat Baden - Powell zelf aan Charterhouse studeerde, werden gezien als de leveranciers van mannen voor het Britse imperium.⁸⁵

In tegenstelling tot zijn broers ging Baden - Powell niet naar de universiteit, maar schreef hij zich in bij het leger. De vele ervaringen die hij tijdens zijn legertijd opdeed, zouden later mee bepalend zijn voor de ideeën die hij kreeg over de vorming van jongens. Zo leerde hij tijdens zijn diensttijd onder andere het verkennen (of scouting) kennen. Wanneer Baden - Powell zich vervolgens zelf oefende in het verkennen, werden de voordelen van dit verkennen voor hem steeds duidelijker. Hij zag in scouting een mogelijk alternatief voor de orthodoxe militaire training die rekruten moesten volgen. Deze training, die volgens Baden - Powell de individualiteit vernietigde, zou alsnog zijn dienst bewijzen eenmaal de rekruten tot verkenners gevormd waren.⁸⁶ Daarenboven schreef Baden - Powell ook verschillende militaire handboeken over het verkennen waarvan de eerste *'Reconnaissance and Scouting'* reeds in 1884 gepubliceerd werd. Tot slot was het ook tijdens deze periode dat Baden - Powell naam en faam verwierf als de 'held van Mafeking'. Deze naam had hij te danken zijn actie tijdens de tweede Boerenoorlog, waarbij hij de belegerde stad Mafeking met zijn manschappen en hulp van de lokale bevolking uit handen van de Boeren hield. Na het beleg werd Baden - Powell verheven tot een imperiaal symbool, de held van het bedreigde Britse imperium. Tijdens de verspreiding van zijn ideeën zou deze 'heldenstatus' hem nog goed van pas komen.⁸⁷

2.1.2 Ontstaan van 'Scouting voor jongens'

Het was pas na de Boerenoorlog dat Baden - Powell de ingeving kreeg om scouting te gebruiken als een systeem om het karakter van de Britse jongens te verbeteren en hun tot 'goede burgers' op te voeden. Aangezien Baden - Powells ideeën kunnen gezien worden als een antwoord op de algemeen heersende angsten in het Edwardiaanse Engeland, zullen we eerst bondig de historische context waarin zijn ideeën vorm kregen, schetsen. Vanaf het einde van de 19de eeuw,

---

⁸³ J. Springhall, *Youth, Empire and Society. British Youth Movements, 1883 – 1940*, Londen, Croom Helm, 1977, p.53.

⁸⁴ S. Pryke "The popularity of nationalism in the early British Boy Scout movement.", in: *Social History*, 23 (1998), 3, p.313.

⁸⁵ B. Powell, *Scouting for Boys: A handbook for instruction in Good Citizenship*, Oxford, Oxford University Press, 2005, p. XIV - XV. (ed. E. Boehmer)

⁸⁶ J. Springhall, *Youth, Empire and Society. British Youth Movements, 1883 – 1940*, Londen, Croom Helm, 1977, p.53 – 55.

⁸⁷ B. Powell, *Scouting for Boys: A handbook for instruction in Good Citizenship*, Oxford, Oxford University Press, 2005, p. XV - XVII. (ed. E. Boehmer) en T.M. Proctor, "On My Honour: Guides and Scouts in Interwar Britain.", In: *Transactions of the American Philosophical Society*, 92 (2002), 2, p. 14.

maar vooral aan het begin van de 20ste eeuw, gingen er stemmen op uit de Britse middenklasse die bezorgdheid uitten om de gezondheid van Groot - Brittannië. Men was bekommerd om het welzijn van de natie aangezien de fitheid van haar burgers bleek achteruit te gaan. Zo deden militaire mislukkingen Baden - Powell en zijn tijdgenoten een morele en fysieke degeneratie van het Britse ras vermoeden.⁸⁸ De schuldigen die voor deze teloorgang van het Britse ras werden aangewezen, waren veelal de steden. In vroege geschriften van de Boy Scouts zien we dit onder andere terugkeren in het vaak terugkerende thema waarbij men een analogie herkende tussen de val van het klassieke Rome en het Britse imperium. Een toen gangbare opvatting was dat het Romeinse rijk destijds was bezweken doordat de Romeinen te vatbaar voor een gemakkelijk leven waren geworden. Baden - Powell meende dit probleem in Groot - Brittannië te herkennen, hetgeen duidelijk geïllustreerd wordt door het volgende fragment uit *'Scouting for Boys'* *"The main cause of the downfall of Rome is similar tot hat wich resulted in the downfall of other great empires and that cause may be summed up in each case as the decline of good citizenship and the want of energetic patriotism."*⁸⁹ De verstedelijking had er volgens Baden - Powell voor gezorgd dat de burgers zwakke, 'verwijfde' mannen waren geworden.⁹⁰ De ervaringen die hij tijdens de Boerenoorlog in Zuid - Afrika had opgedaan, ondersteunden deze bedenking enkel maar.⁹¹ Baden - Powell was als geen ander op de hoogte van de blunders van het leger tijdens de Boerenoorlog. De staat van de Britse soldaten was erbarmelijk. Dit in combinatie met de steeds sterker wordende Duitse dreiging deed in Groot - Brittannië een klimaat ontstaan van grote bezorgdheden inzake het behoud van het Brits Imperium.⁹² Naast de militaire dreiging ondervond men door de versterking van het klassenconflict in Engeland ook interne spanningen. De Engelse middenklasse voelde zich volgens Springhall als het ware langs twee kanten bedreigd.⁹³

De sleutel voor de oplossing van zowel de interne als externe problemen lag volgens Baden - Powell bij de jeugd. Door zich tot de nieuwe generatie te richten kon men als het ware een langetermijnverzekering afsluiten tegen de eventuele opleving van politieke en militaire incompetentie in de toekomst.⁹⁴ We dienen de 'teloorgang van de Britse jeugd' echter te nuanceren.

---

⁸⁸ T.M. Proctor, "On My Honour: Guides and Scouts in Interwar Britain.", In: Transactions of the American Philosophical Society, 92 (2002), 2, p. 13.

⁸⁹ P. Wilkinson, "English Youth Movements, 1908 – 30.", In: Journal of Contemporary History, 4 (1969), 2, p.10.

⁹⁰ S. Pryke "The popularity of nationalism in the early British Boy Scout movement.", in: Social History, 23 (1998), 3, p.312.

⁹¹ J. Springhall, *Youth, Empire and Society. British Youth Movements, 1883 – 1940*, Londen, Croom Helm, 1977, p. 15. En M. Rosenthal, "Knights and Retainers: The Earliest Version of Baden – Powell's Boy Scout Scheme.", In: Journal of Contemporary History, 15 (1980), 4, p. 607 - 608.

⁹² M. Rosenthal, "Knights and Retainers: The Earliest Version of Baden – Powell's Boy Scout Scheme.", In: Journal of Contemporary History, 15 (1980), 4, p. 607 - 608.

⁹³ J. Springhall, *Youth, Empire and Society. British Youth Movements, 1883 – 1940*, Londen, Croom Helm, 1977, p. 15.

⁹⁴ Ibidem. p. 15 – 16.

Baden - Powell had immers voornamelijk zijn pijlen op de arbeidersklasse en lagere middenklasse gericht. Jongens die naar een public school gingen, hadden volgens hem namelijk aan deze scholen reeds een goede opleiding genoten. Deze jongeren waren wel welkom, maar hun loyaliteit en karakter werd door Baden - Powell niet in twijfel getrokken, hij zag hen eerder als toekomstige leiders van de scoutsbeweging.⁹⁵ De jeugdbewegingen waren bij wijze van spreken voor de arbeidersklasse wat public schools waren voor de midden - en bovenklasse.⁹⁶ Deze bewuste inspanningen om de lagere klassen te 'begiftigen' met de bezigheden en morele codes van de hogere klassen waren volgens MacKenzie kenmerkend voor de laat Victoriaanse en Edwardiaanse periode. Jeugdbewegingen dienden net als populaire literaire smaken ter bevordering van de neerwaartse 'filtratie'.⁹⁷

Als er een specifieke datum moet geplakt worden op het moment wanneer Baden - Powell de ingeving kreeg om scoutingmethodes op jongeren toe te passen, dan wordt er door historici veelal 30 april 1904 genomen. Op deze dag woonde Baden - Powell de jaarlijkse drill van de Boy's Brigade – een christelijke jeugdorganisatie – te Glasgow bij en ontmoette hier de stichter van deze jeugdbeweging, William A. Smith. De aantekeningen in Baden - Powell's dagboek geven een beeld van deze ontmoeting. *'William A. Smith, founder of the Brigade, told him with pleasure of the Brigade's healthy membership, over "54000 altogether...I suggested that if the work really appealed to the boys they should have ten times that number. He asked how it could be made to appeal. I suggested scouting, wich had proved so popular with recruits in the army. He asked me if I would not rewrite the army scouting book to suit boys.'*⁹⁸ Het was dus hier dat Baden - Powell het idee kreeg om een programma te ontwikkelen dat door bestaande jeugdorganisaties gebruikt kon worden. In de tussentijd werd zijn militaire handboek *'Aids to Scouting'* (1899) echter al door verschillende jeugdbewegingen, zoals onder andere ook de Boy's Brigade, opgepikt om jongens op een entertainende wijze militaire oefeningen te laten uitvoeren.⁹⁹

Algemeen wordt er aangenomen dat het nog een tweetal jaar duurde alvorens Baden - Powell de tijd vond om zijn ideeën verder uit te werken. Na verdere studie van de pedagogie van de

---

⁹⁵ M. Rosenthal, "Knights and Retainers: The Earliest Version of Baden – Powell's Boy Scout Scheme.", In: *Journal of Contemporary History*, 15 (1980), 4, p. 609 - 610. En T.M. Proctor, "On My Honour: Guides and Scouts in Interwar Britain.", In: *Transactions of the American Philosophical Society*, 92 (2002), 2, p. 18.

⁹⁶ J. Springhall, *Youth, Empire and Society. British Youth Movements, 1883 – 1940*, Londen, Croom Helm, 1977, p. 123.

⁹⁷ J.M. MacKenzie, "The imperial pioneer and hunter and the British masculine stereotype in late Victorian and Edwardian times", in: J.A. Mangan en J. Walvin, eds. *Manliness and Morality. Middle – class masculinity in Britain and America, 1800 – 1940*. Manchester, Manchester University Press, 1987, p.189.

⁹⁸ M. Rosenthal, "Knights and Retainers: The Earliest Version of Baden – Powell's Boy Scout Scheme.", In: *Journal of Contemporary History*, 15 (1980), 4, p. 603.

⁹⁹ B. Powell, *Scouting for Boys: A handbook for instruction in Good Citizenship*, Oxford, Oxford University Press, 2005, p. XVII - XVIII. (ed. E. Boehmer)

jongens, discussies over 'woodcraft' met Ernest Thompson Seton¹⁰⁰, en discussies met betrekking tot de verspreiding van zijn ideeën met de krantenuitgever C. Arthur Pearson, kreeg zijn programma meer en meer vorm. Het was deze laatste die Baden - Powell aanspoorde om een apart trainingsschema te ontwikkelen. In 1907 legde Baden – Powell uiteindelijk de laatste hand aan de ruwe lijnen van zijn schema in 'Boys Patrols' en organiseerde hij een experimenteel kamp op Brownsea Island. Veel van datgene wat in het voorlopige scoutsprogramma was opgenomen, werd getest op Brownsea. Niet enkel de activiteiten, maar ook de wijze waarop de troep was samengesteld maakte een belangrijk deel uit van het experiment. Baden - Powell zorgde er namelijk voor dat zowel jongens uit de arbeidersklasse als public school jongens het scoutskamp bijwoonden. Op deze manier trachtte Baden - Powell de klassenverschillen te overstijgen en te bouwen aan een 'cross - male community'.¹⁰¹

Volgens Rosenthal duurde het echter geen twee jaar alvorens Baden - Powell aan de uitwerking van zijn programma begon. In zijn artikel '*Knights and Retainers: The Earliest Version of Baden – Powell's Boy Scout Scheme*' wijst Rosenthal op een bron die door de meeste historici over het hoofd gezien werd. Het betreft een brief die in december 1904 door Baden - Powell naar *Eton College* werd gestuurd. In deze brief roept Baden - Powell de jongens van de school op om een door hem uitgewerkt trainingsschema te volgen. Rosenthal herkent hierin een prille versie van het programma van 1907.¹⁰² De Eton brief kan verhelderend werken wanneer men de oorspronkelijke motieven van Baden - Powell tracht te achterhalen. Zo wijst deze volgens Rosenthal op het ondubbelzinnige militaire doel achter de vorming van troepen. De Boy Scouts werd maar met één specifieke reden in het leven geroepen, namelijk om het land te verdedigen tegen een eventuele invasie. Baden - Powell bleef dit echter steeds ontkennen en benadrukte vanaf het begin dat '*peace scouting*' hetgene was waar de beweging om ging. De vraag of scouting al dan niet militaristisch was in zijn beginperiode is een moeilijke discussie waar — zowel tijdens de periode zelf, als later door historici — verschillende debatten over zijn gevoerd. Hier zullen we straks bondig even op terugkomen. Rosenthal stelt alleszins dat de brief aan Eton College opriep om een schema te volgen dat toch eerder een soort van paramilitaire training was. Desondanks werd het niet op deze wijze in

---

¹⁰⁰ Ernest Thompson Seton (1860 - 1946) werd in Engeland geboren maar migreerde al vanaf zijn kindertijd naar Ontario. Hij bracht hier gedurende zijn jongensjaren veel tijd in de bossen door en leerde de Indiaanse traditionele kennis kennen. In 1902 richtte hij in de VS de '*woodcraft Indians*' op, dit was een jeugdorganisatie waarbij jongens de wildernis introkken om zo geconfronteerd te worden met allerlei uitdagingen waarbij ze hun '*woodcraft*' kennis moesten gebruiken. Seton werd later de eerste 'Chief Scout' van de Amerikaanse Boy Scouts.

¹⁰¹ T.M. Proctor, "On My Honour: Guides and Scouts in Interwar Britain.", In: *Transactions of the American Philosophical Society*, 92 (2002), 2, p. 12 en 18.

¹⁰² M. Rosenthal, "Knights and Retainers: The Earliest Version of Baden – Powell's Boy Scout Scheme.", In: *Journal of Contemporary History*, 15 (1980), 4, p. 604.

het finale schema opgenomen. Rosenthal is echter van mening dat dit eerder een verandering van tactiek was dan van ideeën.¹⁰³

Het schema dat in de Eton brief werd uiteengezet en het oefenkamp te Brownsea behoorden nog tot de voorbereidingsfase. Hoewel bestaande jeugdorganisaties al scoutingideeën – zoals geformuleerd door Baden - Powell – in hun werking opnamen, kon er nog niet gesproken worden over het bestaan van scoutstroepen. Deze ontstonden pas na de publicatie van *'Scouting for Boys'*. Nadat *'Scouting for Boys'* in 1908 voor de eerste keer en in verschillende delen, met de hulp van krantenuitgever C.A. Pearson, werd uitgegeven, ontstonden er her en der scoutstroepen in Groot - Britannië. Jongens, en zelfs meisjes, begonnen met het handboek in de hand hun eigen scoutstroep. De snelle verspreiding kan aan verschillende factoren toegeschreven worden. Zo pasten de ideeën van Baden - Powell ten eerste perfect in hun tijdsgeest en waren ze op een aantrekkelijke manier verpakt. Daarenboven werd er op een zeer slimme wijze propaganda gevoerd. Scouting maakte goed gebruik van de media, van propaganda technieken en zelfs van bekende Britten, om jongens aan te trekken. Baden - Powell was zelf een van die bekende Britten, die een imperiale heldenstatus had verworven met zijn acties tijdens de Boerenoorlog.

Doordat zijn programma, dat oorspronkelijk voor bestaande jeugdorganisaties bedoeld was, zo populair bleek te zijn, zag Baden - Powell zich al gauw genoodzaakt om nationaal programma vast te leggen en een eigen organisatorische structuur uit te bouwen.¹⁰⁴ Doch was het niet ongebruikelijk dat er tijdens de eerste tien jaar van de beweging, een grote variëteit aan programma's op het lokale niveau bestond. Dit was mede te danken aan de gedecentraliseerde structuur van de beweging. Individuele troepen kregen zo de mogelijkheid om hun eigen programma uit te werken. Bovendien hingen de activiteiten van een troep – zeker tijdens de eerste jaren – zeer hard af van de leider en zijn interesses. Wanneer er een andere leider aan het hoofd van een troep kwam te staan, kon de werking van de troep helemaal veranderen.¹⁰⁵

2.1.3 Boy Scouts, een (para)militaire jeugdbeweging?

Tijdens het uitschrijven van het nationaal programma stootte Baden - Powell op een paar heikele punten, de twee voornaamste waren de houding van de Boy - Scouts ten opzichte van religie en het (para-)militaire karakter dat de scouts door critici werd verweten. Op het eerste zal later in

---

¹⁰³ M. Rosenthal, "Knights and Retainers: The Earliest Version of Baden – Powell's Boy Scout Scheme.", In: *Journal of Contemporary History*, 15 (1980), 4, p. 607 - 609.

¹⁰⁴ Volgens BP zelf was het nooit zijn bedoeling om een eigen jeugdbeweging te stichtten. Rosenthal daarentegen stelt dat er toch enkele zaken zijn die op deze gedachte wijzen, en dat dit volledig in de lijn van BP zijn karakter zou liggen. Verder wijst hij er wel op dat we dit nooit met zekerheid kunnen weten.

¹⁰⁵ T.M. Proctor, "On My Honour: Guides and Scouts in Interwar Britain.", In: *Transactions of the American Philosophical Society*, 92 (2002), 2, p. 16 - 17.

deze scriptie nog teruggekomen worden, wanneer onderzocht wordt hoe scouting tijdens het Interbellum zijn mannelijkheidsideaal ten opzichte van religie definieerde. De discussie over het al dan niet militaire karakter van de Boy Scouts, zullen we hier kort toelichten. Belangrijk is om te beseffen dat Baden - Powell dit steeds ontkent heeft, en vanaf de start van zijn nieuwe beweging permanent '*Peace Scouting*' benadrukte. Veelal wordt door historici gesteld dat dit kwam doordat Baden - Powell zeer goed besepte dat een paramilitaire beweging potentiële leden kon afschrikken. In het bijzonder ouders uit de arbeidersklasse stonden argwanend tegenover 'Boy Scouting'. Aangezien Baden - Powell in de eerste plaats de kinderen uit de arbeidersklasse tot de Boy Scouts' doelgroep rekende, diende hij zeer voorzichtig en diplomatisch met de kwestie om te gaan. Zoals eerder vermeld, zag Rosenthal dit veeleer als een verandering van tactiek in plaats van een aanpassing van zijn motieven. Aan de hand van de 'Eton brief' tracht Rosenthal aan te tonen dat de Boy Scouts (para-)militaire drijfveren vertoonde. Hij benadrukt echter wel dat het 'Eton - voorstel' de nadruk op karaktertraining mistte, hetgeen later in '*Scouting for Boys*' een belangrijke plaats zou krijgen.¹⁰⁶ Andere historici die zich in dit debat gemengd hebben zijn, Allen Warren, John Springhall en Anne Summers. Volgens de eerste was de Boy Scouts niet militaristisch, volgens de laatste twee wel.

Allen Warren zijn artikel '*Sir Robert Baden - Powell, the Scout Movement and Citizen Training in Great Britain, 1900 – 1920*' betekende het begin van het debat over de al dan niet militaire doeleinden van de Boy Scouts. In de inleiding van zijn artikel richt Warren zich tot andere historici die de scoutsbeweging reeds onderzocht hebben. Hij verwijt hen dat ze in hun onderzoekswerk vaak te kortzichtig tewerk zijn gegaan door de scoutsbeweging enkel binnen de context van militaire en imperiale waarden te plaatsen.¹⁰⁷ Het doel van zijn artikel is om aan te tonen dat militarisme als cultureel verschijnsel in de Britse maatschappij, en de relatie hiervan tot vormen van 'jeugdtraining', vele complexer was dan de beweringen van deze historici veelal doen vermoeden.¹⁰⁸ Het artikel kan dus als een interessante aanvulling worden gezien op de reeds besproken ontstaanscontext van de Boy Scouts. Alvorens de Boy Scouts te onderzoeken, gaat Warren na in welke mate de Britse maatschappij aan het begin van de 20ste eeuw militaristisch was.¹⁰⁹ Vervolgens probeert hij aan de hand van de geschiedenis van de Boy Scoutsbeweging, en door middel van vergelijkingen met andere (jeugd)bewegingen, het niet militaristische karakter van de Boy Scouts aan te tonen. Het grote probleem was volgens Warren dat '*Scouting for Boys*' aanvankelijk een soort hutsepot van ideeën

---

¹⁰⁶ M. Rosenthal, "Knights and Retainers: The Earliest Version of Baden – Powell's Boy Scout Scheme.", In: *Journal of Contemporary History*, 15 (1980), 4, p. 607 - 608.

¹⁰⁷ A. Warren, "Sir Robert Baden – Powell, the Scout Movement and citizen Training in Great Britain, 1900 – 1920.", In: *The English Historical Review*, 101 (1986), 399, p. 376.

¹⁰⁸ Ibidem. p. 396 - 397.

¹⁰⁹ Ibidem. p. 378 - 382.

was zonder een duidelijk statement of een religieus, spiritueel doel. Hierdoor kon scouting door zijn tegenstanders gemakkelijk van militaristische trekken worden beschuldigd. Warren wijst op de paradox die in deze redenering vervat zat. Activiteiten die Kerken naar jongeren toe organiseerden waren immers overladen met militaire symbolen en maakten geregeld gebruik van militaire praktijken zoals bijvoorbeeld driloefeningen.¹¹⁰ Als antwoord op de verwijten van critici werd de morele en spirituele ontwikkeling in het scoutsbeleid verder uitgewerkt. Concreet hield dit onder andere de waardering van de schoonheid van de natuur en dienstbaarheid aan andere mensen in.¹¹¹ Op deze wijze had de scoutsbeweging volgens Warren tegen 1910 en 1911 drie soorten vormen van burgertraining – militaristisch, onderwijskundig en Christelijk – bij elkaar gebracht. Deze veelheid aan ideologieën in de Boy Scouts zouden volgens hem mede het grote succes van de beweging kunnen verklaren.¹¹² In de daaropvolgende jaren zou de scoutsbeweging steeds meer zijn militaristische karaktertrekken afzweren en de opvoedkundige of onderwijskundige benadrukken.¹¹³ Zelfs nadat bij het uitbreken van WOI, uit het grote aantal vrijwilligers die naar het front trokken, bleek dat militarisme meer en meer publiek aanvaard werd, bleef Baden - Powell dit afzweren. Zo ging Baden - Powell bijvoorbeeld niet in op de vraag van lobbygroepen die ijverden voor verplichte cadettraining en hiervoor ook de Scouts aanspraken. Hij richtte wel het *'voluntary Scout Defence Corps'* op dat militaire basistraining voorzag voor jongens die ouder waren dan 16 jaar. Het korps was volgens Baden - Powell bedoeld als alternatief voor de cadettraining, voor in het geval de legerdienst voor jongeren zou worden ingevoerd.¹¹⁴ Bovenstaande illustraties zijn enkele van de voorbeelden waarmee Warren probeert aan te tonen dat Baden - Powell tegen de militaire training, en meer bepaald tegen het trainen van jonge soldaten, was. Hij was eerder begaan met de vorming van goede burgers, die indien nodig wel hun land konden verdedigen.

Op dit artikel van Warren kwamen er twee antwoorden, een van Anne Summers en een van John Springhall. John Springhall probeert in *'Baden - Powell and the Scout Movement before 1920: Citizen Training or Soldiers of the Future?'* aan te tonen dat door een andere selectie van de bronnen de eerdere historische interpretatie, namelijk dat Baden - Powell de scoutsbeweging oprichtte met als doel de volgende generatie op oorlog en de verdediging van het imperium voor te bereiden, herbevestigd kan worden.¹¹⁵ Hij verwijt Warren dat deze belangrijke bronnen, zoals bijvoorbeeld privécorrespondentie, in zijn onderzoek heeft genegeerd opdat zijn beweringen meer valabel zouden

---

A. Warren, "Sir Robert Baden – Powell, the Scout Movement and citizen Training in Great Britain, 1900 – 1920.", In: *The English Historical Review*, 101 (1986), 399, p. 388 - 389.

¹¹¹ Ibidem. p. 389 – 390.

¹¹² Ibidem. p. 390.

¹¹³ Ibidem. p. 392 - 393.

¹¹⁴ Ibidem. p. 393.

¹¹⁵ J. Springhall, "Baden – Powell and the Scout Movement before 1920: Citizen Training or Soldiers of the Future?", In: *The English Historical Review*, 102 (1987), 405, p. 935.

lijken.¹¹⁶ Doorheen het artikel probeert Springhall aan de hand van onder andere Baden - Powell zijn briefwisseling aan te tonen dat de Boy Scouts wel degelijk een militaristisch doel had. Hij hecht vooral veel waarde aan het feit dat Baden - Powell de scoutstraining zag als een training die net zoals de cadettraining streefde naar een grotere militaire efficiëntie. Het grote verschil met de cadettraining was dat scouting veel meer belang hechtte aan karaktervorming en de training van individueel burgerschap.¹¹⁷ Bovendien was de scoutstraining volgens Baden - Powell essentieel voor jongens die later cadet wilden worden en leverde deze training de best mogelijke rekruten op.¹¹⁸ Met deze overtuiging trachtte Baden - Powell volgens Springhall zijn scoutingidee aan de militaire lobby te verkopen, hoewel dit niet openbaar kon gebeuren.(cfr. Supra) Springhall haalt in zijn bewijsvoering eveneens het grote aantal ex - officieren en mensen uit de militaire lobby aan die deel uitmaakten van de Boy Scouts. Voor WO I zou het grootste aantal leiders en hogere commissarissen, aangezien zij de beste competenties bezaten, uit het leger afkomstig geweest zijn. Pas vanaf het interbellum waren het eerder ex - scouts die deze plaatsen innamen. Ten slotte stelt Springhall dat Warren door het ontwarren van al de verschillende soorten militarisme – militair militarisme, democratisch of burgerlijk militarisme, en Christelijk militarisme – enkel aantoont hoe hard de militaire en patriottistische waarden in de Edwardiaanse maatschappij waren doorgedrongen. Volgens hem is het moeilijk te geloven dat Baden - Powell in een klimaat waarin ideeën betreffende nationale efficiëntie, raciale achteruitgang en sociaal Darwinisme een centrale plaats innamen, zich louter ging bezighouden met het opvoeden van goede burgers.¹¹⁹

Summers sluit zich bij dit laatste aan in haar antwoord *'Scouts, Guides and VADs: a note in reply to Allen Warren'* en stelt dat het moeilijk te geloven is dat de training van burgers de bovenhand haalde in een sterk gemilitariseerde context.¹²⁰ Ze opent haar betoog met te stellen dat Baden - Powell, in tegenstelling tot wat Warren beweerd, tijdens de periode 1909 – 1914 geen uitdrukkelijke grenzen tussen de Boy Scouts en het vrijwilligersleger van Haldane plaatste. Dit kan volgens haar aangetoond worden aan de hand van verschillende scoutsactiviteiten die tijdens deze periode in verscheidene delen van Engeland plaatsvonden.¹²¹ Summers doet voor haar tegenargument beroep op de geschiedenis van de *'Voluntary Aid Detachment'*. De VAD's werden in 1909 opgericht om in de medische organisatie van het vrijwilligersleger te voorzien. Vanaf het ontstaan werkten ze samen met verschillende jeugdbewegingen, en in het bijzonder met de Boy Scouts. De leden van de

---

¹¹⁶ J. Springhall, "Baden – Powell and the Scout Movement before 1920: Citizen Training or Soldiers of the Future?", In: *The English Historical Review*, 102 (1987), 405, p. 935 - 936.

¹¹⁷ Ibidem. p. 937.

¹¹⁸ Ibidem. p. 938 - 940.

¹¹⁹ Ibidem. p. 940 - 941.

¹²⁰ A. Summers, "Scouts, Guides and VADs: A Note in Reply to Allen Warren", In: *The English Historical Review*, 102 (1987), 405, p. 943.

¹²¹ Ibidem. p. 943.

scoutsbeweging hun voornaamste functie was om zich voor te doen als gewonde soldaten, zodat er op hen geoefend kon worden. Naast binnen - oefeningen vonden er ook *'field days'* of velddagen plaats. Dit waren gesimuleerde invasies die volgens Summers kunnen gezien worden als een soort van oorlogsspelen. Vanaf 1914 mochten de leden volgens Warren niet meer aan dergelijke manoeuvres van het vrijwilligersleger deel nemen.¹²² Summers stelt dat de bronnen uit het VAD archief echter het tegendeel bewijzen. Daarenboven wijst ze op het feit dat jongens tijdens deze velddagen veel meer met de mogelijkheid op oorlog geconfronteerd werden dan wanneer ze bijvoorbeeld in een militaire parade meeliepen.¹²³ Summers sluit haar artikel af met een conclusie dat het nooit gemakkelijk is om een enkel antwoord te geven op de vraag naar de sociale impact van een bepaalde institutie of organisatie. Ze benadrukt het belang van de indruk die Scouts heeft nagelaten op zijn tijdsgenoten en de verschillende manieren waarop de bewegingen in lokale gemeenschappen actief waren.

Zoals uit het bovenstaande debat naar voren komt, delen de meeste historici de overtuiging dat de Boy Scouts in Groot - Brittannië de Britse jongens probeerde klaar te stomen voor een eventuele oorlog. Dit komt ook zeer duidelijk naar voren uit het credo van Baden - Powell *'Be Prepared'*. Het uitbreken van de eerste wereldoorlog bood volgens Springhall dan ook een mogelijkheid aan de Boy Scouts om hun betrouwbaarheid als nationale hulp te tonen. Hij stelt dat Scouting tot doorgedreven patriotistische gevoelens bij de jeugd had geleid waardoor deze zich tijdens de oorlog massaal als vrijwilliger aanboden.¹²⁴ Volgens Wilkinson had Baden - Powell bij aanvang van WOI zelfs een lijst opgesteld waarop mogelijke taken voor de scoutsjongens stonden opgetekend.¹²⁵ Tijdens het begin van de oorlog bewaakten ze gebouwen, bruggen en telefooninstallaties. Nadien werden ze ingezet als boodschappers en in regio's waar de populatie mannen zeer sterk was afgenomen doordat deze aan het front actief waren, hielpen ze met de oogst van vlas en andere gewassen. Verder bemanden jongens van de scouts de kustwacht tijdens de oorlogsjaren.¹²⁶ Ten slotte kan de oprichting van *the Scouts Defence Corps* voor jongens ouder dan 16 jaar ook gezien worden als een bijdrage tot de verdediging van het land.¹²⁷

---

¹²² In 1911 werd hun reeds verboden om nog mee te lopen in militaire parades.

¹²³ A. Summers, "Scouts, Guides and VADs: A Note in Reply to Allen Warren", In: *The English Historical Review*, 102 (1987), 405, p. 944 – 945.

¹²⁴ J. Springhall, *Youth, Empire and Society. British Youth Movements, 1883 – 1940*, Londen, Croom Helm, 1977, p. 62.

¹²⁵ P. Wilkinson, "English Youth Movements, 1908 – 30.", In: *Journal of Contemporary History*, 4 (1969), 2, p. 14 -15.

¹²⁶ A. Warren, "Sir Robert Baden – Powell, the Scout Movement and citizen Training in Great Britain, 1900 – 1920.", In: *The English Historical Review*, 101 (1986), 399, p. 395 – 396.

¹²⁷ J. Springhall, *Youth, Empire and Society. British Youth Movements, 1883 – 1940*, Londen, Croom Helm, 1977, p. 63.

2.1.4 De Boy Scouts tijdens het interbellum

Al relatief snel na het ontstaan van de eerste scoutstroepen in Groot - Britannië begonnen er zich op verschillende plaatsen in de wereld ook scoutsbewegingen te ontwikkelen. Ondanks dit prille vooroorlogse succes vond de eigenlijke georganiseerde expansie en consolidatie pas na de oorlog plaats. De nationalistische en patriottistische gevoelens binnen de Boy Scouts moesten steeds vaker wijken voor het idee van 'scouting als een internationaal wereldbroederschap'. De scoutsbeweging kreeg een internationale structuur waarbinnen internationale wereldvrede een prioriteit werd.

De eerste stap naar een wereldwijde organisatie werd in 1920 gezet met de Jamboree van Olympia. Dit kamp bood aan leden en leiders van over de hele wereld de mogelijkheid om met elkaar in contact te komen en bijgevolg kennis en gebruiken uit te wisselen. Bovendien waren de verschillende activiteiten en wedstrijden die georganiseerd werden een kans om hun eigen 'scoutsvaardigheden' te testen. Er werd besloten om voortaan om de vier jaar, en telkens in een ander land, zo'n internationale jamboree te organiseren. Naast het feit dat de jamboree van Olympia de eerste jamboree was van een lange 'jamboreetraditie', was deze ook zeer belangrijk omdat er hier werd beslist om een Internationaal bureau en comité op te richten. Dit bureau vestigde zich in Londen en hield zich aanvankelijk bezig met de voorbereiding van een eerste internationale conferentie. Op deze conferentie, die in 1922 doorging te Parijs, werd er beslist om een overkoepelende wereldassociatie in te stellen. Het bestuur van deze associatie werd geregeld door het bureau, het comité en de tweejaarlijkse conferenties. Per land mocht er één nationaal verbond zich aansluiten.¹²⁸

Al gauw bleek dat een eenvormige internationale beweging niet zo vanzelfsprekend was. Er waren verschillende potentiële struikelblokken zoals bijvoorbeeld ras, religie, gender, taal, etc. Het besef dat er nood was aan een flexibel programma waar ook andere culturen zich in konden vinden groeide al relatief snel. De beweging sloeg in zijn opzet en ontwikkelde een programma dat indien nodig aangepast kon worden om tegemoet te komen aan de noden van verschillende religies, talen, etc. Ras en gender bleven echter heikele punten doorheen het Interbellum. Er zal nu bondig op enkele zaken verder ingegaan worden.

Scouting droeg doelbewust een simpele en elastische religieuze boodschap uit. De enige richtlijn die aan leiders werd gegeven was om de heldhaftige zijde van religie te benadrukken en om de natuur en het kampleven te gebruiken om Gods werk te illustreren. Kamperen en '*nature craft*' waren zowaar de dominante spirituele banden in de bewegingen en pasten bovendien vrijwel

---

¹²⁸ T.M. Proctor, "On My Honour: Guides and Scouts in Interwar Britain.", In: Transactions of the American Philosophical Society, 92 (2002), 2, p. 93 - 96.

uitstekend in alle religieuze geloofssystemen. Enkel bij polytheïstische religies kende men nog problemen. In de scoutswet en -belofte zwoer men namelijk trouw aan één God. Doch pleitte Baden - Powell voor een tolerante en open benadering van religieuze praktijken. Religie zal verder in deze scriptie nog uitvoeriger behandeld worden, meer bepaald wanneer we het hebben over de wijze waarop men in de Vlaamse scoutsbeweging mannelijkheid in relatie tot het Rooms katholieke geloof definieerde.¹²⁹

Naast religie zorgde ras, en dan voornamelijk in de Britse kolonies, voor problemen. Koloniale autoriteiten zagen in scouting namelijk een middel om revolutionairen te trainen en trachtten bijgevolg de oprichting van nieuwe scoutstroepen tegen te gaan. Deze bezorgdheden kunnen toegeschreven worden aan het feit dat patriottisme de facto nog steeds een belangrijke rol binnen scouting bleef spelen. De scoutsbelofte moedigde deze gevoelens, binnen het kader van een internationaal broederschap, zelfs aan door leden trouw te laten zweren aan de vorst en het land. Dezelfde problemen konden opspelen in landen waar men meerdere talen sprak, zoals bijvoorbeeld in België. Daarenboven zorgde het feit dat maar één nationale beweging, of nationaal verbond, erkend kon worden ook vaak voor hachelijke situaties.¹³⁰

Naast de internationale uitbouw, werd de Boy Scouts ook op nationaal niveau verder uitgewerkt. Er ontstonden naast de verkenners ook groepen voor jongere en oudere jongens, en de werking van de gidsenbeweging of de scouts voor meisjes werd verder verfijnd. Niet enkel in Groot - Brittannië streefde men eenvormigheid na, ook in de andere landen trachtte men dit binnen hun verbonden te bekomen. Een voorbeeld van een initiatief dat in verschillende landen werd genomen is de organisatie van trainingscursussen voor leiders, alsook de aankoop van gronden of domeinen waar deze door konden gaan. Verder werd scouting ook toegankelijker door de vertaling en verspreiding van *'Scouting for Boys'* en andere scoutpublicaties. Scouting werd tijdens het interbellum de grootste mondiale jeugdorganisatie met een stevige internationale structuur waarvan de sporen tot op het heden nog zichtbaar zijn.¹³¹

---

¹²⁹ T.M. Proctor, "On My Honour: Guides and Scouts in Interwar Britain.", In: Transactions of the American Philosophical Society, 92 (2002), 2, p. 139 - 143.

¹³⁰ Ibidem. p. 144 - 146.

¹³¹ Ibidem. p. 16 - 21.

2.2 Ontstaan van de Vlaamse katholieke scoutsbeweging

Voor de schets van de geschiedenis van de katholieke Vlaamse scouts die hieronder zal volgen, hebben we ons in belangrijke mate gebaseerd op de onuitgegeven licentiaatsverhandeling van Eric Faes met de titel *'Van Baden - Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II'*. Van het beperkt aantal wetenschappelijke studies over katholieke scouting in Vlaanderen, biedt deze scriptie immers een mooi en volledig beeld van de periode die in deze masterscriptie onderzocht zal worden. Niettegenstaande zullen er andere werken aangewend worden om belangrijke ontwikkelingen te verifiëren.¹³² Het was ten slotte opvallend dat het merendeel van de historische studies over de Belgische scoutsbeweging uit Franstalig België afkomstig is.

2.2.1 De eerste Belgische troepen

Al relatief snel na het ontstaan van de scoutsbeweging in Groot - Brittannië, werden in België de eerste troepen gesticht. Het was de in Brussel verblijvende Brit Harold Parfitt, die als eerste met een scoutstroep in België begon. Hij stichtte in 1910 te Brussel een godsdienstig neutrale scoutstroep, die aanvankelijk enkel voor Engelse kinderen bedoeld was. Het duurde niet lang alvorens andere troepen het daglicht zagen, en vooraleer Parfitt ervoor zorgde dat deze neutrale troepen zich konden verenigen in een verbond. Hij richtte namelijk reeds in 1910 de associatie der *Boy Scouts de Belgique* (BSB) op.¹³³ De BSB was volgens Faes vooral in Brussel en Wallonië actief. In Vlaanderen brak de neutrale vorm nooit echt door, het was vooral de katholieke beweging die hier een grote invloed zou uitoefenen. Neutrale troepen kwamen veelal door privé - initiatief tot stand en deden overwegend in stadscholen aan ledenwerving.¹³⁴

De eerste katholieke troepen ontstonden eveneens in 1910 te Brussel. Jules Petit, een Brusselse pastoor die op zoek was naar vernieuwing voor zijn patronaat, was de eerste die een katholieke scoutstroep in België stichtte. Het verhaal gaat dat hij tijdens een wandeling met de jongens van zijn patronaat enkele verkenners¹³⁵ tegenkwam. De jongens waren zo onder de indruk van deze scouts dat ze iets soortgelijks wilden doen, waarop Petit besliste om ook met een

---

¹³² Het is zeker het vermelden waard, dat zowel Faes als andere historici in hun studies regelmatig verwijzen naar het boek *'Een scout "Menheer Georges". Een levensschets Mr. Georges de Hasque'* van Edgard Esgain. Dit was lang een van de enige publicaties over de geschiedenis van katholieke scouting in Vlaanderen.

¹³³ E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KuLeuven), 1990, p. 10.

¹³⁴ Ibidem. p. 11.

¹³⁵ Verkenners is de Nederlandse benaming voor scout.

scoutstroep in zijn patronaat te beginnen.¹³⁶ Veel van de eerste katholieke scoutstroepen waren aan patronaten verbonden. Doch was de beslissing van Petit, en anderen die een scoutstroep aan hun patronaat verbonden, verre van vanzelfsprekend. Scouting werd door de meerderheid van de rooms - katholieken namelijk als een gevaar voor de patronaten gepercipieerd. Dit was onder andere een gevolg van het feit dat men enkel de neutrale vorm van scouting kende. Bovendien was scouting vrijmetselarij, en protestants van oorsprong.¹³⁷ Hoewel het merendeel van de katholieken tegen scouting was, werden er toch gewoon scoutstroepen in de patronaten opgericht. Dit kon aangezien er geen overkoepelend verbond bestond voor de patronaten. Patronaten waren zelfstandig en konden, indien ze dit wilden, met scouting beginnen.¹³⁸ De opkomst van katholieke troepen veranderde echter niet zo heel veel aan de houding van de katholieken. Velen waren er immers van overtuigd dat katholieke scouting, scouting in het algemeen, en dus ook de neutrale vorm, aanmoedigde.¹³⁹ Desalniettemin betuigde kardinaal Mercier in 1912 officieus zijn steun aan de katholieke scoutstroepen.¹⁴⁰ Deze troepen waren vanaf datzelfde jaar verenigd in de associatie *Belgian Catholic Scouts* (BCS) met aan het hoofd 'Chief - Scout' Jean Corbisier. Aanvankelijk kende de BCS zoals hierboven beschreven nogal wat tegenstand van de katholieke patronaten, waardoor het moeilijk uit de startblokken schoot.¹⁴¹

Het duurde tot 1913 alvorens de eerste Vlaamse katholieke scoutsgroep werd opgericht. Deze stond onder leiding van Georges de Hasque. De Hasque, die aan het hoofd stond van een Antwerps patronaat, kwam al in 1908 met het scoutingprincipe in aanraking, maar stond hier oorspronkelijk nogal weifelachtig tegenover. Hij kende namelijk, net zoals vele anderen, enkel de neutrale versie. Hierdoor duurde het nog enkele jaren alvorens hij met een eigen troep van start ging. De twijfels die de Hasque aanvankelijk ten opzichte van scouting had, kunnen volgens Faes op dezelfde lijn geplaatst worden als de algemene terughoudendheid die binnen de katholieke patronaten bestond. Jean - Jacques Gauthé illustreert deze twijfels aan de hand van een fragment uit een brief die in 1911 door een priester aan de Hasque gericht werd: "*Je sais qu'un dignitaire très haut placé de l'Eglise le juge comme un champignon vénéneux poussé sur le fumier des Loges. Faut –*

---

¹³⁶ E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KuLeuven), 1990, p. 12 - 13.

¹³⁷ Ibidem. p. 14 - 15. en J. Gauthé, "Eglise, maçonnerie et scoutisme. Jeux de miroirs, franco - belges, 1910 - 1930." In: T. Scaillet en F. Rosart, eds. *Scoutisme et guidisme en Belgique et en France. Regards Croisés sur l'histoire d'un mouvement de jeunesse*, Louvain - la - Neuve, Academia Bruylant, 2004, p. 19.

¹³⁸ N. Aerts, *Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouw Limburg (1919 - 1950)*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 2003, p.22.

¹³⁹ J. Gauthé, "Eglise, maçonnerie et scoutisme. Jeux de miroirs, franco - belges, 1910 - 1930." In: T. Scaillet en F. Rosart, eds. *Scoutisme et guidisme en Belgique et en France. Regards Croisés sur l'histoire d'un mouvement de jeunesse*, Louvain - la - Neuve, Academia Bruylant, 2004, p. 23.

¹⁴⁰ Ibidem. p. 20.

¹⁴¹ E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KuLeuven), 1990, p. 14.

*il en cultiver un spèce non vénéneuse et comestible?*¹⁴² Naast dit wantrouwen vroeg de Hasque zich af of scouting wel aan te passen was aan de eigen zeden en gewoonten, de eigen landaard.¹⁴³ Nadat hij in contact gekomen was met Petit en Corbisier besloot hij aslnog om aan de slag te gaan met een scoutstroep. Volgens Nico Aerts was het zelfs oorspronkelijk de Hasque zijn bedoeling om zijn troep bij de B.S.B aan te sluiten, om op deze wijze een Vlaamse en katholieke invloed in dit verbond uit te kunnen oefenen. Aangezien de toenaderingspogingen op niets uitdraiden, besloot hij zich uiteindelijk toch bij de BCS aan te sluiten.¹⁴⁴

Begin 1913 werd de BCS omgedoopt tot de *Baden - Powell Belgian Boy Scouts* (B.P.B.B.S).¹⁴⁵ Er waren twee soorten troepen die zich bij deze associatie aansloten; collegetroepen en patronaatstroepen. De eersten waren verbonden aan colleges en richtten zich voornamelijk tot de burgerjeugd, de tweede tot de volksjeugd. Aanvankelijk was het verschil tussen college- en patronaatstroepen nog uiterlijk zichtbaar door de verschillende uniformen die leden droegen. In tegenstelling tot de collegetroepen waar men een kaki uniform droeg, droeg men in een patronaatsgroep immers een groen uniform. Het was George de Hasque die, op het moment dat hij zijn troep bij de BCS aansloot, pleitte voor de afschaffing van dit onderscheid.¹⁴⁶ Op deze wijze zou het standenverschil overstegen moeten worden. Het wegwerken van dit klassenonderscheid, maakte deel uit van een van de oorspronkelijke ideeën van Baden - Powell. Er werden langzaam meer en meer katholieke troepen opgericht. Naast Brussel en Antwerpen ontstonden er nu ook nieuwe groepen in steden zoals Leuven, Hasselt en Brugge. Een eerste opmerkelijke stijging van het ledenaantal kwam er echter pas met het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Dit was volgens Faes te wijten aan het feit dat veel jongens door middel van scouting, en het opnemen van allerlei taakjes, hun vaderland een dienst konden bewijzen. Op deze wijze werd de waarde van scouting als patriottistische beweging onderstreept. Het duurde echter niet lang alvorens de bezetter de Belgische scoutsbeweging ontbond. Doch werden er nog activiteiten clandestien verdergezet, al stond het ledenaantal op een laag pitje.¹⁴⁷

---

¹⁴² J. Gauthé, "Eglise, maçonnerie et scoutisme. Jeux de miroirs, franco - belges, 1910 - 1930." In: T. Scaillet en F. Rosart, eds. *Scoutisme et guidisme en Belgique et en France. Regards Croisés sur l'histoire d'un mouvement de jeunesse*, Louvain - la - Neuve, Academia Bruylant, 2004, p. 19.

¹⁴³ E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KuLeuven), 1990, p. 14 - 15.

¹⁴⁴ N. Aerts, *Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouw Limburg (1919 - 1950)*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 2003, p.3 - 4.

¹⁴⁵ Ibidem. p. 4. en E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KuLeuven), 1990, p. 17.

¹⁴⁶ E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KuLeuven), 1990, p. 16.

¹⁴⁷ Ibidem. p. 20 - 21.

2.2.2 Ontwikkeling van de Vlaamse katholieke scouts tijdens het interbellum

Voor de bespreking van de ontwikkeling van de Vlaamse katholieke scoutsbeweging tijdens het interbellum, zullen we een opsplitsing maken tussen de jaren '20 en de jaren '30.

2.2.2.1 De woelige jaren '20

Enmaal de oorlog afgelopen was, ontstonden er zowel in Vlaanderen als in Wallonië her en der nieuwe groepen.¹⁴⁸ Volgens Faes was 1919 was zowat het jaar van de doorbraak van katholieke Vlaamse scouting. Veel van deze troepen hadden echter maar weinig kennis van het scoutssysteem en de scoutsmethodes, en beperkten zich veelal tot paramilitaire activiteiten zoals militaire drill en het spelen van 'soldaatje'.¹⁴⁹ Als reactie hierop begon men binnen de BPBBS te streven naar meer eenheid volgens de regels van Baden - Powell zelf. De pogingen die men ondernam, en de middelen die men aanwendde, waren volgens Faes echter eerder beperkt. Het ontstaan van '*De Scout*' dienen we bijvoorbeeld binnen deze context te situeren. Dit tijdschrift zag tijdens de laatste oorlogsmaanden clandestien het levenslicht en was vanaf 1920 officieel het orgaan van alle jongens van de Vlaamse Katholieke Scouts.¹⁵⁰ Het aantal abonnees liet zich doorheen het interbellum echter te wensen over.¹⁵¹

2.2.2.1.1 Gebrek aan bekwame leiding

Een van de oorzaken van het gebrek aan eenheid, was een tekort aan bekwame, geschoolde leiders. Leiders waren, afgezien van enkele publicaties, vrijwel enkel aangewezen op '*Scouting for Boys*'. De inzichten uit deze handleiding werden naar het eigen vermogen van de leiders toegepast, maar dit volstond meestal niet. Het gebrek aan bekwame leiders had nog enkele andere gevolgen, zo had dit onder andere een invloed op het ledenaantal. Vele leden verlieten na een tijdje ontgoocheld hun scoutstroep omdat de activiteiten niet voldeden aan hun verwachtingspatroon.¹⁵² Het ledenaantal begon na de zeer sterke groei, vlak na de oorlog, al relatief snel weer te dalen. Er werden echter wel verschillende pogingen ondernomen om aan deze problemen tegemoet te komen. Zo

---

¹⁴⁸ N. Aerts, *Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouw Limburg (1919 - 1950)*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 2003, p. 6.

¹⁴⁹ Ibidem. p. 6.

¹⁵⁰ E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KuLeuven), 1990, p. 31.

¹⁵¹ In de scouts wordt er zeer regelmatig een oproep gedaan aan de leden en leiding om extra abonnees te ronselen. Een tijdschrift per groep volstaat volgens de redactie niet. Ook wordt meermaals gezegd dat het een jongensblad is dat ook voor niet scouts zeer interessant kan zijn.

¹⁵² Ibidem. p. 38.

werden tijdens de jaren '20 de eerste leiderskampen in België georganiseerd. De organisatie gebeurde naar voorbeeld van de Engelse Gilwell leiderscursussen. Deze kampen zijn genoemd naar het domein waar de leidingscursussen plaatsvonden, en nog steeds plaatsvinden. Het is een vorming voor mensen die al gedurende een lange tijd in leiding staan. In 1922 werden te Mielmont en Maredsous de eerste Franstalige Gilwell - cursussen georganiseerd.¹⁵³ Het was echter wel wachten tot 1927 alvorens het eerste Nederlandstalige Gilwell kamp werd ingericht.¹⁵⁴ Naast de cursussen werd vanaf 1926 onder leiding van C. De Neuter het 'Leidersblad' uitgegeven. In dit tijdschrift werden onder andere verschillende scoutsprincipes, pedagogische methoden, etc. behandeld. Het was eveneens een medium waarlangs leiders van verschillende groepen in contact met elkaar konden komen. Voor het 'Leidersblad' bestonden er als enkele lokale initiatieven en een Franstalig leidersblad 'le Guide', maar vanaf 1926 was er dus ook een tijdschrift voor al de leiders van de Vlaamse katholieke scouts.¹⁵⁵

2.2.2.1.2 Problemen met de Kerk

De jaren '20 waren woelige jaren voor de BPBBSS.¹⁵⁶ Naast een wankelende lokale werking en een teruglopend ledenaantal waren er nog andere spanningen die binnen de associatie opdoken. Het eerste probleem speelde zich af op religieus vlak. In 1920 scheurden een aantal troepen zich af van de BPBBSS en verenigden zich in de *Belgian Catholic Scouts* (BCS). Deze troepen, die hoofdzakelijk uit Brussel en Wallonië afkomstig waren, verweten de BPBBSS een gebrek aan katholicisme. Faes vat de voornaamste grieven samen als zijnde dat de BPBBSS te neutraal was en niet uitkwam voor haar katholiek zijn, de belofte geen trouw aan de Kerk voorzag en dat de rol van de priester te beperkt was.¹⁵⁷ De splitsing had enkele impliciete gevolgen. Doordat de BCS zich als dé katholieke padvinderebeweging ging profileren, werd het 'te neutrale' karakter dat de BPBBSS werd verweten extra in de verf gezet. Zo gaf ook kardinaal Mercier – die voordien officieus zijn steun aan de BPBBSS betuigde – nu zijn zegen aan de BCS. Hoewel er in 1927 door de aalmoezenier L. Schammel een einde aan de splitsing werd gemaakt, kan er volgens Faes gesteld worden dat deze periode een van de dieptepunten uit de geschiedenis van de Belgische scoutsbeweging was.¹⁵⁸

---

¹⁵³ Werden toen nog gewoon schoolkampen of camps - écoles genoemd.

¹⁵⁴ E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 1990, p. 41 - 42.

¹⁵⁵ Ibidem. p. 43.

¹⁵⁶ Na de oprichting van de eerste zeescoutsgroep te Antwerpen in 1916, sprak men over de *Baden Powell Belgian Boy and Sea Scouts* (BPBBSS).

¹⁵⁷ Ibidem. p. 34.

¹⁵⁸ N. Aerts, *Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouv Limburg (1919 - 1950)*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 2003, p. 35.

2.2.2.1.3 Federalisering van de Belgische katholieke scoutsbeweging

De BPBBSS kende niet alleen een moeizame relatie met de Kerk, ook het taalverschil begon tijdens de jaren '20 steeds vaker voor problemen te zorgen. Dit manifesteerde zich voor de eerste maal uiterlijk door de afwijzing van de scoutingmethode door het Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond (AKVS). Na WOI gingen er binnen sommige studentenverenigingen stemmen op om scouting als jeugdbewegingsmethodiek over te nemen. Desondanks waren er binnen de studentenbonden ook veel tegenstanders van dit idee. De BPBBSS had immers een unitair Belgische structuur en streefde naar de integratie van haar leden in de bestaande samenleving. Hiertegenover stond het AKVS dat steeds meer naar een militant flamingantisme evolueerde en als dusdanig de bestaande maatschappij bekritiseerde.¹⁵⁹ Men zag scouting als een middel van de overheid om de studentenbeweging in de hand te houden, als een gevaar voor de vlaamsgezindheid onder de scholieren. Op een landdag te Diest werd door het AKVS besloten om scouting uit de studentenbeweging te sluiten. Bestaande groepen mochten wel blijven bestaan, maar er mochten geen nieuwe worden opgericht.

Naast de afwijzing door Vlaamsgezinde studentenverenigingen, zoals het A.K.V.S, gingen er binnen de BPBBSS zelf ook steeds meer stemmen op om een eigen Vlaamse koers te varen. Dit resulteerde in 1929 in de federalisering van de katholieke scoutsbeweging in België. Volgens Faes waren er twee ontwikkelingen die als een soort voorbode van deze splitsing gezien kunnen worden; de oprichting van het Vlaams Scouts Pers Comité (V.S.P.C.) en van het Jeugdverbond voor de Katholieke Actie (JVKA). De vzw V.S.P.C. werd in 1927 te Antwerpen opgericht en was de eerste zelfstandige Vlaamse scoutsinstelling. Onder zijn medewerkers telde het V.S.P.C. onder meer de Hasque, Van Haegendoren en De Neuter. De publicaties die door de vzw uitgebracht werden, waren bevorderend voor de onderlinge samenwerking en zorgden ervoor dat verschillende leiders in Vlaanderen gemakkelijker met elkaar in contact konden komen.¹⁶⁰ Het JVKA was vervolgens een initiatief van het Belgisch episcopaat en kwam tot stand in 1928.¹⁶¹ Het was een overkoepelend verbond voor de bestaande katholieke jeugdorganisaties en maakte deel uit van de katholieke actie.¹⁶² De katholieke actie zelf werd in 1922 door Paus Pius XI in het leven geroepen en had als doel

---

¹⁵⁹ N. Aerts, *Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouw Limburg (1919 - 1950)*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 2003, p. 14. en E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KuLeuven), 1990, p. 37 - 38.

¹⁶⁰ E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KuLeuven), 1990, p. 43.

¹⁶¹ Ibidem. p. 45.

¹⁶² N. Aerts, *Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouw Limburg (1919 - 1950)*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 2003, p. 40.

de secularisering van de maatschappij tegen te gaan. De actie werd als volgt gedefinieerd: *“Katholieke Actie is de deelname van de leken op een georganiseerde wijze aan het apostolaat van de hiërarchie en onder strikte leiding van de kerkelijke overheid voor de verdediging van de religieuze en morele principes, voor een gezonde sociale actie om het katholieke leven in familie en gemeenschap te bevestigen buiten en boven elke politieke partij.”*¹⁶³ In Franstalig België kende men voor de oprichting van het JVKA al een soortgelijk overkoepelend verbond, het *Action Catholique de la Jeunesse Belge* (ACJB). Het bestaan van twee autonome groeperingen voor de ‘Katholieke Actie’ had volgens Faes niet enkel invloed op de werking binnen de BPBBSS, maar stond eveneens model voor de verdeling van het actieterrein binnen de associatie. Doordat de argumenten voor de oprichting van het JVKA parallellen vertonen met de argumenten die pleitten voor een splitsing, stelt Faes dat de oprichting van het JVKA bevorderlijk was voor de ontwikkeling richting een autonoom Vlaams verbond.¹⁶⁴

De scheidingsgedachte zelf zou echter gegroeid zijn op de studievergaderingen die vanaf 1927 door de Vlaams Hoogstudenten Scoutskring (VHSK) georganiseerd werden. Op deze vergaderingen werden concrete plannen en voorstellen betreffende de splitsing van de associatie in twee autonome verbonden en het statuut van het nieuwe Vlaamse verbond uitgewerkt.¹⁶⁵ De unitaire structuur van de BPBBSS, en het feit dat het centrale bestuur quasi volledig in het Frans gebeurde, was een doorn in het oog van vele Vlaamse leiders. Dit groeiend ongenoegen moet volgens Faes in de context geplaatst worden van een groeiend Vlaams bewustzijn, ontvoogdingsdrang en de Bormsverkiezing.¹⁶⁶ Daarenboven waren er volgens Faes duidelijke verschillen tussen Vlaanderen, Wallonië en Brussel. Waar de beweging in Wallonië en Brussel vooral rond de colleges geconcentreerd was en een uitgesproken burgerlijk, katholiek en conservatief karakter had, daar waren er in Vlaanderen meer volkstroepen die aan patronaten verbonden waren. Dit maakte scouting in Vlaanderen minder burgerlijk. De troepen waren wel godsdienstig, maar minder nauw klerikaal dan de Franstaligen. Het waren deze verschillen die ook mede aanleiding hadden gegeven tot de afscheiding van de BCS in 1920.¹⁶⁷ In tegenstelling tot het gemeenschappelijk bewustzijn van een mentaliteitsverschil tussen Vlamingen enerzijds, en Walen en Brusselaars anderzijds en het gemeenschappelijk Vlaams gevoel, was er volgens Faes geen eenstemmigheid inzake de oplossing voor deze problemen. Zo waren de ideeën van de Hasque aanvankelijk tegenstrijdig met deze van de VHSK De Hasque had namelijk eerder provinciale autonomie voor ogen in plaats van een splitsing in

---

¹⁶³ N. Aerts, *Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouw Limburg (1919 - 1950)*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 2003, p. 39.

¹⁶⁴ E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 1990, p. 46.

¹⁶⁵ Ibidem. p. 47.

¹⁶⁶ Ibidem. p. 44.

¹⁶⁷ Ibidem. p. 45.

twee zelfstandige verbonden. Op deze wijze trachtte de Hasque volgens Faes een synthese te bereiken tussen vaderlandsliefde en vooruitstrevende Vlaamsgezindheid.¹⁶⁸ Om de problemen te onderzoeken en meer op een lijn te komen staan, werd in 1928 te Diest een landdag georganiseerd, maar deze werd verboden door het bestuur van de BPBBSS¹⁶⁹

Er werd echter wel toelating gegeven om provinciale studiedagen te organiseren waarop men leiders uit andere provincies kon uitnodigen. Op de studiedag die in Antwerpen doorging, werd duidelijk dat het merendeel van de leiders te vinden was voor een splitsing in twee autonome verbonden, zoals werd voorgesteld door de VHSK. Uiteindelijk werd in 1929 te Brussel door de Algemene Raad van de BPBBSS beslist om zich op te splitsen in twee zelfstandige verbonden; het *Vlaams Verbond der Katholieke Scouts* (VVKS) en *Fédération des Scouts Catholiques* (FSC). De twee verbonden bleven echter wel een centraal bestuur delen, maar verkregen autonomie op vlak van hun werking. Geografisch werd het werkterrein verdeeld zoals dit bij het JVKA en het ACJB gebeurde; het VVKS was bevoegd voor Vlaanderen en het FSC voor Wallonië, Brussel stond open voor beide federaties.¹⁷⁰

Op 1 januari 1930 ging het VVKS officieel van start. De maanden die aan de oprichting voorafgingen waren er van veel vergaderingen en voorbereidingswerk. Tijdens deze voorbereidingen stootte men volgens Faes op verschillende moeilijkheden. Zo bleek het opstellen van eigen 'spelregels'¹⁷¹ toch niet zo gemakkelijk als men aanvankelijk gedacht had. George de Hasque, die deze opdracht op zich had genomen, besloot uit tijdsgebrek al relatief snel om zich op de oorspronkelijke Engelse regels of 'Gilwell - regels' te baseren. Dit vormde geen al te groot probleem, aangezien er naast De Hasque nog stemmen waren die pleitten voor scouting dat zo nauw mogelijk bij het Engelse Gilwell - scouting aanleunde. Zo kwam het dat het VVKS in haar beginjaren Gilwell - scouting propageerde. De benamen werden echter wel vernederlandst en het geheel werd gekaderd binnen de katholieke grondbeginselen.¹⁷² Het verbond trachtte op deze wijze het originele, orthodoxe verkennen te verspreiden, rekening houdende het religieuze aspect. Wat tot dan toe bestond was slechts een karikatuur van scouting. De Franstaligen gingen zich in tegenstelling tot de Vlamingen volgens Faes op de Franse variant van scouting baseren.

Volgens Thierry Scaillet is dit laatste echter een verkeerde generalisatie, die haar oorsprong vindt in het schisma van de BPBBSS in 1920. Zo waren het namelijk de dissidente Franstalige troepen, die zich in de BCS verenigden, die hun inspiratie bij de *Scouts de France* zochten. De BPBBSS

---

¹⁶⁸ E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KuLeuven), 1990, p. 47 - 49.

¹⁶⁹ Ibidem. p. 47 - 49.

¹⁷⁰ Ibidem. p. 51 - 53.

¹⁷¹ Dit was de benaming voor de regels van de scouts.

¹⁷² Ibidem. p. 56.

daarentegen, dat voornamelijk in Vlaanderen goed ontwikkeld was, volgde de Gilwellregels. Bovendien wijst Scaillet op het feit dat veel leiders van de BPBBSS, later leiders binnen de FSC werden.¹⁷³

Verder dienen we er ons van bewust te zijn dat katholieke scouting reeds eerder in België dan in Frankrijk bestond. Hierdoor dienden de Belgische troepen aanvankelijk als voorbeeld van de eerste Franse katholieke troepen. Het werk *'Scoutisme'*, dat toonaangevend was voor de synthese tussen scouting en catholicisme, werd wel geschreven door de Frans priester, Jacques Sevin. Sevin was echter eerst actief binnen de Belgische scouts, waar hij aan het hoofd stond van een troep in Moeskroen, alvorens hij terugkeerde naar zijn vaderland om zich daar met scouting bezig te houden.¹⁷⁴

2.2.2.2 De nieuwe koers vanaf de jaren '30

Na de woelige jaren '20 waarin de katholieke scouts met allerlei problemen af te rekenen kreeg, kon de VVKS vanaf de jaren '30 met een schone lei beginnen en zich verder inzetten voor de uitbouw van het nieuwe Vlaamse verbond. Al gauw bleek het belang van een goede leidingsvorming. Een jeugdbeweging staat of valt immers met haar leiders. Men was zich ervan bewust dat een gebrek aan bedreven leiders een daling van het ledenbestand kon veroorzaken en er zelfs voor kon zorgen dat sommige groepen bijgevolg opgedoekt dienden te worden. Daarnaast was er nog steeds een groot aandeel leiders dat eigenlijk niet wist wat scouting juist was. Aangezien een leider in de eerste plaats zelf een 'verkenner', een belichaming van het scoutsideaal moest zijn, kon dit zeker niet door de beugel. Aanleg en enthousiasme volstonden met andere woorden niet, er was nood aan een soort opleiding.¹⁷⁵ Voor een gedeelte werd er beroep gedaan op eigen initiatief; contacten met andere leiders, lectuur van scoutpublicaties, congressen, etc. maakten wezenlijk deel uit van de leidingsvorming. Maar hiernaast was er ook nood aan cursussen die leiders konden volgen. Deze cursussen werden tijdens de jaren '30 verder uitgebouwd. Het is ook in deze periode dat naar analogie van het Gilwell - park, het domein *'De Kluis'* in Sint - Joris - Weert bij Leuven, werd aangekocht. Na de aankoop van dit domein, kon het VVKS onafhankelijk van de FSC haar leiderscursussen inrichten. Voordien viel de vorming van leiding, ondanks de federalisering, namelijk

---

¹⁷³ T. Scaillet, "'Un grand frère de corps et d'esprit.' L'encadrement au sein de la Fédération des scouts catholiques: les chefs et leur formation, 1912 – 1939.", In: F. Rosart en T. Scaillet, eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, p. 137 - 138.

¹⁷⁴ J. Gauthé, "Eglise, maçonnerie et scoutisme. Jeux de miroirs, franco - belges, 1910 - 1930." In: T. Scaillet en F. Rosart, eds. *Scoutisme et guidisme en Belgique et en France. Regards Croisés sur l'histoire d'un mouvement de jeunesse*, Louvain - la - Neuve, Academia Bruylant, 2004, p. 34.

¹⁷⁵ E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KuLeuven), 1990, p. 67.

nog steeds onder de bevoegdheid van de unitaire associatie BPBBS.¹⁷⁶ De leiding werd aangespoord om naar de Kluis te gaan om cursussen te volgen.

Naast bekwame leiding probeerde men ook meer leden aan te trekken. Door het V.S.P.C. werd er tijdens de laatste tien jaar van het Interbellum actief propaganda gevoerd. Er werden propagandapublicaties uitgebracht, artikels in 'De Scout' en het 'Leidersblad' aan gewijd, en er werd zelfs een propagandafilm uitgegeven.¹⁷⁷ Doorheen de jaren '30 zou het ledenaantal quasi verdrievoudigen, maar de groei was wel niet gelijk verdeeld. In tegenstelling tot Antwerpen, Brabant en Oost - Vlaanderen waar men een sterke groei kende, stagneerde de beweging nagenoeg volledig in West - Vlaanderen en Limburg.¹⁷⁸

Zoals eerder al vermeld, trachtte de Hasque tijdens de totstandkoming van het V.V.K.S de 'spelregels' aan te passen aan de Vlaamse identiteit. Door een gebrek aan tijd werd er echter beslist om zich op de Gilwell regels te baseren. Deze regels bleven de basis tijdens de eerste helft van de jaren '30, waardoor Vlaamse kwesties aanvankelijk nog op de achtergrond bleven. Zo kon er op basis van de scoutswet, waarin de verkenners trouw zwoer aan God, de Kerk, zijn vorst en zijn land, bijvoorbeeld al geen sprake zijn van antibelgisme.¹⁷⁹ Het VVKS stelde haar Vlaams zijn met andere woorden nooit tegenover België.¹⁸⁰ Pas vanaf de tweede helft van de jaren '30 begon het VVKS onder invloed van verbondscommissaris Van Haegendoren steeds meer een Vlaamse koers te varen.¹⁸¹ Het Vlaamse element trad almaar vaker op de voorgrond, al probeerde men wel te vermijden zich op het politieke pad te begeven.¹⁸² Niettegenstaande bleef men vasthouden aan de scoutswet en belofte, en werd de eigen 'volksaard' steeds binnen een Belgisch kader geplaatst. De nieuwe Vlaamse koers manifesteerde zich uiterlijk tijdens de jamboree van 1937 te Vogelenzang (Bloemendaal) in Nederland. Het VVKS gedroeg zich hier als een afzonderlijke staat door afzonderlijk van de FSC achter de leeuwenvlag te lopen. De hele eretribune, inclusief Wilhelmina en Baden - Powell, groette de vlag van het VVKS. In datzelfde jaar kwam het eveneens tot een splitsing van de tot dan toe jaarlijkse unitaire scoutscongressen, waar leiders van de FSC en het VVKS elkaar ontmoetten. Volgens Aerts kunnen we de publicatie van het driedelige handboek 'Verkennerleven' van Maurtis Van Haegendoren beschouwen als een poging om de aanpassing aan de eigen volksaard te bestendigen.

---

¹⁷⁶ E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 1990, p. 68.

¹⁷⁷ N. Aerts, *Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouw Limburg (1919 - 1950)*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 2003, p. 37.

¹⁷⁸ Ibidem. p. 39.

¹⁷⁹ E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 1990, p. 78 - 79.

¹⁸⁰ Ibidem. p. 79.

¹⁸¹ N. Aerts, *Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouw Limburg (1919 - 1950)*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 2003, p. 80.

¹⁸² E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 1990, p. 80.

De Tweede Wereldoorlog zorgde er echter voor dat deze begeerde synthese er nog niet onmiddellijk kwam.¹⁸³

Aerts stelt zich de vraag in welke mate de visie van het verbond ook door de plaatselijke groepen gedeeld werd. Hij komt tot de vaststelling dat lokale troepen minder begaan waren met de Vlaamse kwestie dan de verbondsleiding, en dat voorvallen zoals de stoet in Bloemendaal gerelativeerd moeten worden. In tegenstelling tot de vele aandacht die in het 'Leidersblad' aan de optocht werd besteed, ging de aandacht van de padvinders ter plaatse, volgens Aerts vooral naar de fysieke aanwezigheid van Baden - Powell en de ontmoetingen met andere scouts. Tien dagen 'jamboree - ervaringen' zouden ervoor gezorgd hebben dat de gebeurtenis ofwel niet opgemerkt, ofwel zo goed als vergeten was.¹⁸⁴ Het was dus vooral een opmerkelijke gebeurtenis voor het verbond zelf, al waren er wel leiders die zich hier iets van aantrokken. Zo waren er enkele leiders die hun abonnement op het 'Leidersblad' hadden opgezegd als gevolg van de gebeurtenissen te Bloemendaal. Het enige patroon dat volgens Aerts herkend kan worden is dat de collegetroepen eerder als Vlaamsvoelend getypeerd kunnen worden en volkstroepen eerder als Belgisch gezind.¹⁸⁵

---

¹⁸³ N. Aerts, *Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouw Limburg (1919 - 1950)*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 2003, p. 81.

¹⁸⁴ Ibidem. p. 83.

¹⁸⁵ Ibidem. p. 81 - 82.

Deel III: Mannelijkheid in de Vlaamse katholieke scoutsbeweging

3 Mannelijkheid in de Vlaamse katholieke scoutsbeweging

Alvorens het ideaalbeeld van de katholieke Vlaamse verkenners tijdens het interbellum te onderzoeken, zullen we bondig stilstaan bij het mannelijkheidsideaal in de vooroorlogse Britse - en Belgische katholieke scoutsbeweging. Dit doen we met het oog op een mogelijk referentiekader voor onze eigenlijke analyse. In de feitelijke analyse, onderzoeken we allereerst de plaats die voor religie in de katholieke scoutsbeweging werd voorzien. Nadien bespreken we de twee voornaamste soorten vorming binnen het scoutingssysteem, en trachten we te achterhalen wat men in de scoutsbeweging met deze twee opvoedingsprocessen trachtte te bekomen. Vervolgens zullen we kijken naar de relatie tussen de katholieke scoutsbeweging en de Katholieke Actie, om af te sluiten met het ideaal van de ridder, waarin alle bovenstaande elementen mooi samenkomen.

3.1 Mannelijkheid in de Britse Boy Scouts

In dit deel zullen we trachten een beeld te schetsen van het mannelijkheidsideaal dat Baden - Powell bij de oprichting van zijn jeugdbeweging voor ogen had. Aangezien het merendeel van de studies over de scoutsbeweging zich tot de vooroorlogse periode richt, zullen ook wij ons op deze periode focussen. Scouting is immers, zoals John Springhall in *'Youth, empire, and Society'* stelt, het product van een tijdperiode, de nationale cultuur, en één man, Baden - Powell.¹⁸⁶ Zelden wordt er in de studies echter aandacht besteed aan de verhouding tussen religie en mannelijkheid, maar aangezien dit in het eigen onderzoek een belangrijke plaats inneemt, zullen we ons hier toch een beeld van trachten te vormen. Hierbij zullen we ons onder andere concentreren op de plaats die het geloof kreeg binnen het scoutingprincipe en het ideaal van *'Muscular Christianity'*.

3.1.1 'Imperiale' mannen

Het hoofdstuk *'Manliness, masculinities and the New Imperialism, 1880 - 1900'* in John Tosh's boek *'Manliness and Masculinities in Nineteenth - Century Britain'* biedt een interessant kader om het mannelijkheidsideaal van de Boy Scouts in zijn vooroorlogse periode te bespreken. Met dit hoofdstuk wil John Tosh een kader aanbieden voor de interpretatie van de verhouding tussen het Imperium en mannelijkheid.¹⁸⁷ Zoals vele onderzoeken volgens hem al hebben aangetoond, is er

---

¹⁸⁶ J. Springhall, *Youth, Empire and Society. British Youth Movements, 1883 – 1940*, Londen, Croom Helm, 1977, p. 53.

¹⁸⁷ Tosh baseert zich hiervoor op secundaire literatuur.

immers een opvallende convergentie tussen het imperiale discours en het mannelijkheidsdiscours; woorden als strijd, plicht, actie, wilskracht en karakter nemen in beide discoursen een prominente plaats in. Daarenboven werd het Imperium, meer dan andere ruimtes van het nationale leven, gezien als een projectie van mannelijkheid. De constructie van het Brits imperialisme was tenslotte een wezenlijk mannelijk project. Het imperium was een ‘mannenzaak’ op twee manieren: ten eerste steunde de verwerving van, en de controle over de imperiale gebieden onevenredig op mannelijke inspanningen; en vervolgens benadrukten de literaire en visuele afbeeldingen van het imperium stelselmatig mannelijke eigenschappen.¹⁸⁸

Tosh stelt dat de conclusies van onderzoeken naar de relatie tussen gender en ‘Nieuw Imperialisme’, tot twee beweringen herleid kunnen worden. Zo stelt een eerste groep onderzoekers dat overzeese dreigingen voor een strengere definiëring van mannelijkheid thuis zorgden. Indien het Imperium in gevaar was, moesten er immers mannen gevormd worden die taai, realistisch, niet preuts en stoïcijns waren. Anderen stellen daarentegen dat de genderrelaties in Groot - Brittannië zelf in crisis waren. Volgens hen was het enthousiasme voor het Imperium een symptoom van de mannelijke onzekerheid in Groot - Brittannië zelf. Tosh is echter van mening dat beide dynamieken tegelijkertijd aan het werk waren.¹⁸⁹

Wanneer we kijken naar studies over de vooroorlogse scoutsbeweging, valt het op dat er veelal aan de eerste dynamiek aandacht wordt geschonken. Zoals reeds tijdens de uiteenzetting van het ontstaan van de scoutsbeweging aangehaald, vreesde men aan het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw voor de invloed van steden op mannen. Steden werden aangeduid als dé schuldigen voor het verval van de Britse kwaliteiten en de fysieke en morele achteruitgang.¹⁹⁰ Binnensteden produceerden volgens Baden - Powell zwakke mannen met slechte gewoonten, zo stelde hij in *‘Rovering to Succes’* dat “*God made men to be men...We badly need some training for our lads if we are to keep up manliness in our race instead of lapsing into a nation of soft, sloppy, cigarette suckers*”.¹⁹¹ Deze bezorgdheden uitten zich in de bredere vrees voor de degeneratie van het Britse ras. Degeneratie was de verzamelterm voor het pessimisme over het geboortepercentage, de natie ’s fysieke fitheid, morele en mentale gezondheid en culturele kracht. Onder andere onder

---

¹⁸⁸ J. Tosh, *Manliness and Masculinities in Nineteenth – Century Britain. Essays on gender, family and empire*, Harlow, Pearson Education Limited, 2005, p. 192 – 193.

¹⁸⁹ Ibidem. p. 194.

¹⁹⁰ S. Pryke “The popularity of nationalism in the early British Boy Scout movement.”, In: *Social History*, 23 (1998), 3, p. 310 – 312.

¹⁹¹ A. Warren, “Popular manliness: Baden Powell, scouting and the development of manly character.”, In: J.A. Mangan en J. Walvin, eds. *Manliness and Morality. Middle – class masculinity in Britain and America, 1800 – 1940*. Manchester, Manchester University Press, 1987, p. 203.

invloed van het sociaal Darwinisme had men angst dat de Britten hun reputatie als 'sterk ras' zouden moeten afstaan. De verdediging van het Imperium vereiste betere en meer mannen.¹⁹²

Door de Duitse dreiging nam deze vrees voor het verval van het Britse imperium enkel een nog reëlere vorm aan. Duitsland was zijn zeemacht gevoelig aan het uitbreiden en men vreesde in Engeland voor een invasie. Verder ondervond men in de industriële competitie steeds meer concurrentie van Duitsland en Amerika en waren er interne spanningen door de versterking van het klassenconflict in Engeland.¹⁹³ De Engelse middenklasse voelde zich volgens Springhall als het ware bedreigd lang twee kanten.¹⁹⁴ Baden - Powell wilde deze dreiging tegengaan door Britse waarden zoals moed, eer, gehoorzaamheid, zelfdiscipline, zelfstandigheid, ridderlijkheid te herstellen en terug 'echte mannen' te maken.¹⁹⁵ In plaats van de oude generatie te 'genezen' concentreerde Baden - Powell zich volgens Springhall op het redden van de nieuwe generatie om zo als het ware een langtermijnverzekering te voorzien tegen de opleving van politieke en militaire incompetentie.¹⁹⁶ Ook Macdonald merkt deze verschuiving van attitudes naar de jeugd toe op. In *'Reproducing the Middle - Class Boy: From Purity to Patriotism in the Boys' Magazines, 1892 – 1914'* probeert Macdonald aan de hand van jongenstijdschriften de veranderende houding ten opzichte van patriottistische waarden in kaart te brengen. Hij stelt, in de door hem onderzochte periode, een verschuiving in het mannelijkheidsideaal vast waarbij de bezorgdheid voor kuisheid en Christelijke zelfopoffering werden vervangen door instructies voor goed burgerschap en patriottistische waarden.¹⁹⁷ Het karakter van de jongens moest gevormd worden opdat ze fit en bereid zouden zijn om het imperiale doel te dienen.¹⁹⁸ Vanaf zijn oprichting had de Boy Scouts met andere woorden al een toegeschreven imperiale missie.¹⁹⁹ Er moesten goede burgers gevormd worden die het imperium in stand konden houden.

De bezorgdheden inzake het mannelijk karakter waren volgens Tosh voornamelijk van toepassing op mannen uit de arbeidersklasse. Ook dit herkennen we zeer duidelijk binnen de scoutsbeweging. Zo was het volgens Rosenthal, Baden - Powells bedoeling om hoofdzakelijk jongeren

---

¹⁹² J. Tosh, *Manliness and Masculinities in Nineteenth – Century Britain. Essays on gender, family and empire*, Harlow, Pearson Education Limited, 2005, p. 195.

¹⁹³ J. Springhall, *Youth, Empire and Society. British Youth Movements, 1883 – 1940*, Londen, Croom Helm, 1977, p. 14.

¹⁹⁴ Ibidem. p. 14.

¹⁹⁵ S. Pryke "The popularity of nationalism in the early British Boy Scout movement.", In: *Social History*, 23 (1998), 3, p. 312.

¹⁹⁶ J. Springhall, *Youth, Empire and Society. British Youth Movements, 1883 – 1940*, Londen, Croom Helm, 1977, p. 15 en 56.

¹⁹⁷ R.H. Macdonald, "Reproducing the Middle – Class Boy: From Purity to Patriotism in the Boys' Magazines, 1892 – 1914.", In: *Journal of Contemporary History*, 24 (1989), 3, p. 526.

¹⁹⁸ Ibidem. p. 519.

¹⁹⁹ S. Pryke "The popularity of nationalism in the early British Boy Scout movement.", In: *Social History*, 23 (1998), 3, p. 313.

uit de lagere midden - en arbeidsklasse aan te trekken om hun zo de 'karaktertraining' te verstrekken die jongens uit de midden - en hogere klasse aan de public schools kregen. Jongens die aan een public school studeerden, waren wel welkom maar hun loyaliteit en karakter werd door Baden - Powell niet in twijfel getrokken. Hij zag hen eerder als toekomstige leiders van de scoutsbeweging.²⁰⁰ Proctor deelt deze mening en stelt dat Baden - Powell de hogere - en middenklasse wou aanmoedigen om leiderschap op te nemen om zo loyaliteit en onbaatzuchtigheid bij de arbeidsjongeren in te prenten.²⁰¹ Ook Pryke stelt dat Boy Scouting diende om alle jongeren die geen onderwijs aan een public school hadden kunnen genieten, verantwoordelijkheid en discipline bij te brengen en volgens Springhall waren jeugdbewegingen voor de arbeidsklasse wat public schools waren voor de midden - en hogere klasse.²⁰² MacKenzie wijst er tenslotte op dat de laat Victoriaanse en Edwardiaanse periode werden gekenmerkt door een bewuste inspanning om de lagere klassen te 'begiftigen' met de bezigheden en morele codes van de hogere klassen. Zo dienden de populaire literaire smaken en jeugdorganisaties volgens hem voor een neerwaartse 'filtratie'.²⁰³ Dit laatste vinden we ook terug bij Macdonald die stelt dat de populaire jongensmagazines de vooroordelen van de middenklasse reflecteerden.²⁰⁴

Ook Tosh wijst op het belang van de Britse public schools voor de vorming van 'echte mannen' die in het imperium konden ingezet worden. Vanaf de jaren 1880 waren het namelijk hoofdzakelijk jongens die aan een public school afstudeerden die voor een imperiale loopbaan kozen. Public schools specialiseerden zich als het ware in de training van jongens tot mannen. Als we kijken naar de geschiedenis van de Boy Scouts, kunnen we meerdere parallellen herkennen. Ten eerste zag Baden - Powell, zoals hierboven reeds aangegeven, geen graten in het mannelijk karakter van jongens die aan een public school hadden gestudeerd. Daarenboven had Baden - Powell zelf een opleiding aan een public school genoten, en maakte hij nadien carrière in het Britse imperium.

Tosh stelt echter dat de analyse van de link tussen de public schools en het Imperium al te vaak op dit punt stopt, alsof de aantrekking van het imperium zo vanzelfsprekend was. Volgens hem moet er verklaard worden waarom de poging om het imperium te promoten bij jonge mannen van

---

²⁰⁰ M. Rosenthal, "Knights and Retainers: The Earliest Version of Baden – Powell's Boy Scout Scheme.", In: *Journal of Contemporary History*, 15 (1980), 4, p. 609 – 610.

²⁰¹ T.M. Proctor, "On My Honour: Guides and Scouts in Interwar Britain.", In: *Transactions of the American Philosophical Society*, 92 (2002), 2, p. 18.

²⁰² S. Pryke "The popularity of nationalism in the early British Boy Scout movement.", In: *Social History*, 23 (1998), 3, p. 314. en J. Springhall, *Youth, Empire and Society. British Youth Movements, 1883 – 1940*, Londen, Croom Helm, 1977, p. 123.

²⁰³ J.M. MacKenzie, "The imperial pioneer and hunter and the British masculine stereotype in late Victorian and Edwardian times", In: J.A. Mangan en J. Walvin, eds. *Manliness and Morality. Middle – class masculinity in Britain and America, 1800 – 1940*. Manchester, Manchester University Press, 1987, p. 189.

²⁰⁴ R.H. Macdonald, "Reproducing the Middle – Class Boy: From Purity to Patriotism in the Boys' Magazines, 1892 – 1914.", In: *Journal of Contemporary History*, 24 (1989), 3, p. 535.

de hogere - en middenklasse zo succesvol was. Waarom waren de grensgebieden zo aantrekkelijk?²⁰⁵ Tosh is van mening dat dit onder meer kwam door de associatie van het imperium met persoonlijke welvaart en autoriteit, ongecontroleerde lustvervulling, en onstuimige homosocialiteit.²⁰⁶ In welke mate deze bekeringen ook bij de arbeidersklasse terug te vinden zijn, is volgens Tosh veel moeilijker te bepalen. Autoriteit zou wel aantrekkelijk geweest zijn, maar jingoïsme²⁰⁷ was dan weer een fenomeen dat niet veel aanhang in de arbeidersklasse had.²⁰⁸

Naast deze externe dreigingen, zorgden ook interne spanningen voor een toename van de verbinding tussen mannelijkheid en het imperium. Zo kwamen de patriarchale verhoudingen vanaf het einde van de 19de eeuw steeds meer onder druk te staan.²⁰⁹ Mannelijke status was immers ook afhankelijk van het behoud van een dominante positie ten opzichte van de andere sekse; door een geprivilegieerde toegang tot de publieke sfeer, huiselijke autoriteit, en de dubbele moraal van seksueel gedrag. De patriarchale verhoudingen kwamen volgens Tosh zowel binnen het beroepsleven, als binnen het huwelijk en seksualiteit onder spanning te staan. Zo verkregen aan het einde van de 19de eeuw steeds meer vrouwen toegang tot bepaalde bediendenjobs. Dit betekende een bedreiging voor de genderstatus van deze banen die voordien uitsluitend door mannen beoefend werden. Deze spanningen, die voornamelijk in de lagere middenklasse terug te vinden waren, hadden volgens Tosh op twee manieren imperiale gevolgen. Ten eerste werd emigratie aantrekkelijker, en daarnaast wijst het sociale karakter van populair jingoïsme aan de zijde van mannen uit de lagere middenklasse volgens Tosh op een mannelijke overcompensatie.²¹⁰

Naast het beroepsleven kwamen de genderverhoudingen binnen het huwelijk onder spanning te staan. Zo hadden ongetrouwde jonge vrouwen vanaf het einde van de 19de eeuw, deels door hun nieuwe mogelijkheid om een beroep uit te oefenen, meer vrijheden dan voordien. Daarenboven veranderden de huwelijksvoorwaarden zichtbaar in het voordeel van de vrouwen. Zo verwierven vrouwen bijvoorbeeld wettelijk controle over de eigen geldmiddelen in het huwelijk, werden de voorwaarden voor een echtscheiding aangepast, etc. Hier kwamen verschillende mannelijke reacties op, maar de meest veelzeggende in de context van het imperium, is het verlaten

---

²⁰⁵ J. Tosh, *Manliness and Masculinities in Nineteenth – Century Britain. Essays on gender, family and empire*, Harlow, Pearson Education Limited, 2005, p. 198.

²⁰⁶ Ibidem. p. 202.

²⁰⁷ Jingoïsme is een extreme vorm van patriottisme die wordt gekenmerkt door een agressief buitenlands beleid.

²⁰⁸ J. Tosh, *Manliness and Masculinities in Nineteenth – Century Britain. Essays on gender, family and empire*, Harlow, Pearson Education Limited, 2005, p. 203.

²⁰⁹ J. Tosh, *A Man's Place. Masculinity and the Middle – Class Home in Victorian England*, Londen, Yale University Press, 1999, p. 147.

²¹⁰ J. Tosh, *Manliness and Masculinities in Nineteenth – Century Britain. Essays on gender, family and empire*, Harlow, Pearson Education Limited, 2005, p. 204.

van het ideaal van de 'huiselijkheid'.²¹¹ Waar in de Victoriaanse tijd 'domesticity' voor de mannelijke middenklasse nog een doel op zichzelf was geweest, daar begonnen er volgens Tosh naar het einde van de 19de eeuw toe steeds meer mannen dit uit te stellen of te ontwijken. Hij leidt dit af uit de daling van het aantal huwelijken in deze periode en stelt dat deze daling erop wijst dat men de traditionele associatie van het vrijgezellenleven met verminderde mannelijkheid probeerde te verbreken.²¹² Het imperium was volgens hem een manier om de eisen van de 'domesticity' te ontwijken of uit te stellen.²¹³ De kolonies waren uitsluitend mannelijk en dienden om de associatie tussen mannelijkheid en het imperium te verstevigen en deze tussen mannelijkheid en 'huiselijkheid' te verzwakken.²¹⁴ Zoals enkele critici hebben opgemerkt, mag deze 'vlucht van huiselijkheid' niet overdreven worden en moet deze dus genuanceerd worden.²¹⁵

3.1.2 Mannelijkheid en religiositeit

Onder degeneratie werd, zoals hierboven reeds vermeld, ook morele achteruitgang verstaan. Hierdoor was het volgens Baden - Powell van groot belang dat zijn verkenners geloofden. Religiositeit was met andere woorden belangrijk in het mannelijkheidsideaal dat Baden - Powell voor ogen had.

3.1.2.1 Plaats van religie in de scoutsbeweging

Scoutings grote succes kan voornamelijk toegeschreven worden aan haar flexibele programma. Dankzij dit programma kon men over de hele wereld immers gemakkelijk Baden - Powells scoutingprincipe overnemen. Het was in het bijzonder de religieuze invulling waaraan het scoutsprogramma zijn elastisch karakter te danken had. Daarom zullen we in dit deel even stilstaan bij deze invulling, en de plaats die religie in Baden - Powells programma kreeg. Maar vooraleer we hier dieper op ingaan, zullen we bij wijze van inleiding even halt houden bij een inconsistentie tussen de meningen van verschillende historici. Zo stellen sommigen dat scouting een '*interconfessioneel*' karakter had, in tegenstelling tot het '*niet confessioneel*' karakter dat anderen de scoutsbeweging toeschrijven. Naar mijn mening was het scoutingprincipe, zoals ontwikkeld door Baden - Powell, niet - confessioneel. Zoals in het onderstaande deel zal blijken, dienden de leden immers niet tot een

---

²¹¹ J. Tosh, *Manliness and Masculinities in Nineteenth – Century Britain. Essays on gender, family and empire*, Harlow, Pearson Education Limited, 2005, p. 205 – 206.

²¹² J. Tosh, *A Man's Place. Masculinity and the Middle – Class Home in Victorian England*, Londen, Yale University Press, 1999, p. 173.

²¹³ Ibidem. p. 177.

²¹⁴ Ibidem. p. 175.

²¹⁵ J. Tosh, *Manliness and Masculinities in Nineteenth – Century Britain. Essays on gender, family and empire*, Harlow, Pearson Education Limited, 2005, p. 205.

bepaalde denominatie te behoren.²¹⁶ De spirituele of religieuze vorming was volgens Baden - Powell wel een belangrijk deel van de totale opvoeding die hij via zijn programma trachtte te bekomen. Zo volstond het niet om zich te beperken tot de ontwikkeling van kwaliteiten die jongens tot goede territoriale soldaten of efficiënte burgers maakte, maar was het van fundamenteel belang dat jongeren gelovig waren, welk geloof ze ook aanhingen.²¹⁷ Hieruit volgt dat religiositeit wezenlijk deel uitmaakte van het ideaalbeeld dat de verkenners werd voorgehouden.

Het standpunt van scouting ten opzichte van religie werd bepaald op het eerste congres van de beweging dat op 4 september 1909 te Londen doorging.²¹⁸ Hier besliste men om de religieuze invulling, en in het bijzonder de religieuze verplichtingen, bewust flexibel te laten. Zo dienden de verkenners met de scoutsbelofte wel trouw aan God te zweren, maar verdere religieuze plichten, zoals bijvoorbeeld het bijwonen van een misviering, werden niet strikt vastgelegd. Baden - Powell vroeg echter wel om een tolerante houding ten opzichte van deze religieuze praktijken.²¹⁹ De enige 'beperking' die scoutsgroepen werd opgelegd, was dat ze de 'heldhaftige zijde' van religie dienden te benadrukken, en dat de natuur en het kampleven moesten gebruikt worden om Gods werk te illustreren.²²⁰ De studie van de natuur mocht echter niet opgevat worden als een soort 'vervanger' voor de godsdienst, maar eerder als een stap richting het verwerven van nederigheid en eerbied. Daarenboven pasten kamperen en natuurkennis perfect binnen de meeste religieuze geloofssystemen.²²¹ Verder moesten goede daden en dienst aan de natie een bijdrage leveren tot de spirituele ontwikkeling.²²² Scouting was op deze manier bij wijze van spreken een soort 'toegepast

---

²¹⁶ **Interconfessioneel:** T.M. Proctor, "On My Honour: Guides and Scouts in Interwar Britain.", In: Transactions of the American Philosophical Society, 92 (2002), 2, p. 143. en, T. Scaillet, "'Un grand frère de corps et d'esprit.' L'encadrement au sein de la Fédération des scouts catholiques: les chefs et leur formation, 1912 – 1939.", In: F. Rosart en T. Scaillet, eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, p. 118.; **Niet - confessioneel:** A. Warren, "Sir Robert Baden - Powell, the Scout Movement and citizen Training in Great Britain, 1900 - 1920.", in: The English Historical Review, 101 (1986), 399, p.389. en J. Mechling, *On my Honor. Boy Scouts and the Making of American Youth*, Chicago, The University of Chicago Press, 2001, p.44.

²¹⁷ A. Warren, "Sir Robert Baden - Powell, the Scout Movement and citizen Training in Great Britain, 1900 - 1920.", in: The English Historical Review, 101 (1986), 399, p.389. en T. Scaillet, "'Un grand frère de corps et d'esprit.' L'encadrement au sein de la Fédération des scouts catholiques: les chefs et leur formation, 1912 – 1939.", In: F. Rosart en T. Scaillet, eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, p. 155.

²¹⁸ T. Scaillet, "'Un grand frère de corps et d'esprit.' L'encadrement au sein de la Fédération des scouts catholiques: les chefs et leur formation, 1912 – 1939.", In: F. Rosart en T. Scaillet, eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, p. 118. en A. Warren, "Sir Robert Baden - Powell, the Scout Movement and citizen Training in Great Britain, 1900 - 1920.", in: The English Historical Review, 101 (1986), 399, p.389.

²¹⁹ T.M. Proctor, "On My Honour: Guides and Scouts in Interwar Britain.", In: Transactions of the American Philosophical Society, 92 (2002), 2, p. 142.

²²⁰ Ibidem. p.140.

²²¹ Ibidem. p.143.

²²² Ibidem. p. 140. en T. Scaillet, "'Un grand frère de corps et d'esprit.' L'encadrement au sein de la Fédération des scouts catholiques: les chefs et leur formation, 1912 – 1939.", In: F. Rosart en T. Scaillet, eds. *Entre jeux et*

Christendom' of 'praktische religie'²²³. Samengevat werd religieus begrip volgens Baden - Powell eerder aangemoedigd door een appreciatie van de schoonheid van de natuur en door dienstverlening aan anderen dan door confessionele erediensten of Bijbelse instructie.²²⁴

3.1.2.2 'Muscular Christianity'

De wisselwerking tussen religie en mannelijkheid komt in studies naar mannelijkheid in de Britse scoutsbeweging nagenoeg niet aan bod. De weinige keren dat dit wel gebeurt, hebben gemeen dat ze 'Muscular Christianity' als het resultaat zien van de intersectie van religie en mannelijkheid. Zo wijst onder andere John Springhall op het belang dat in de public schools aan dit ideaal werd gehecht.²²⁵ Ook Jay Mechling stelt dat 'Muscular Christianity' een invloed heeft uitgeoefend op de scoutsbeweging, zij het dan wel op de Amerikaanse Boy Scouts.²²⁶

'Muscular Christianity' was een protestantse reactie op het beeld dat religie als iets vrouwelijks voorstelde. Door geloof te verbinden met elementen uit de mannelijke wereld, zoals bijvoorbeeld sportbeoefening en zakelijke metaforen, trachtte men mannen weer naar de kerk te lokken. Historici duiden deze strategie ook wel aan als de masculinisering van religie.²²⁷

Volgens Thomas Buerman had de beweging aanvankelijk een integratie van fysieke en morele gespierdheid voor ogen en nodigde het mannen uit om uitdrukking te geven aan hun zogeheten mannelijke kwaliteiten binnen religiositeit.²²⁸ Overeenkomstig stelt John Springhall dat er bij dit ideaal grote waarde werd gehecht aan de morele en fysieke waarde van de mannelijke spelen, de puurheid van de natuur, het paternalistisch verlangen naar klassenharmonie en samenwerking in rurale sporten.²²⁹ Na verloop van tijd vielen de christelijke waarden volgens Buerman echter weg, waardoor enkel de sportieve en militaire aspecten in het ideaal overbleven. Bovendien zorgde de

---

enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, p. 155.

²²³ J. Mechling, *On my Honor. Boy Scouts and the Making of American Youth*, Chicago, The University of Chicago Press, 2001, p.42.

²²⁴ A. Warren, "Sir Robert Baden - Powell, the Scout Movement and citizen Training in Great Britain, 1900 - 1920.", in: *The English Historical Review*, 101 (1986), 399, p.390.

²²⁵ J. Springhall, *Youth, Empire and Society. British Youth Movements, 1883 – 1940*, Londen, Croom Helm, 1977, p. 16.

²²⁶ J. Mechling, *On my Honor. Boy Scouts and the Making of American Youth*, Chicago, The University of Chicago Press, 2001, p40 – 45.

²²⁷ Zie echter theoretisch kader voor de kritieken van Van Osselaer op het gebruik van begrippen als 'feminisering' en 'masculinisering'.

²²⁸ T. Buerman, *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2010, p. 53 - 54.

²²⁹ J. Springhall, *Youth, Empire and Society. British Youth Movements, 1883 – 1940*, Londen, Croom Helm, 1977, p. 16.

toegenomen militante mentaliteit van de jaren twintig ervoor dat de mannelijke taal en beeldspraak een nog strijdvaardiger karakter verwierven.²³⁰

Er zijn echter wel enkele kritieken op dit ideaal geformuleerd. Samengevat komen deze kritieken hoofdzakelijk neer op het feit dat het ideaal van *'Muscular Christianity'* het resultaat is van een *'top - down'* analyse, waardoor er een heel eenzijdig beeld, met weinig ruimte voor nuance, wordt gecreëerd. Critici pleiten dan ook voor een aanvullende analyse van onderuit. Verder willen we nog meegeven, dat men binnen onderzoek naar de verhouding tussen religie en mannelijkheid volgens Buerman vaak de neiging had om verkeerdelijk de protestantse *'Muscular Christianity'* als algemeen geldende religieuze mannelijkheid door te laten gaan.²³¹ Deze veralgemening is volgens Buerman echter problematisch doordat men hierdoor in het onderzoek teveel aandacht aan expliciete theorieën hecht.²³² Bovendien wijst hij op het feit dat de meeste onderzoeken over mannelijkheid en katholicisme hebben aangetoond dat er binnen expliciete katholieke mannelijkheden plaats was voor zowel karaktertrekken die als vrouwelijk werden gepercipieerd, als voor vrouwen zelf.²³³ In navolging van deze vaststelling, zijn wij dan ook van mening dat het concept *'Muscular Christianity'* niet toepasbaar zal zijn in het eigen onderzoek naar mannelijkheid in de katholieke scoutsbeweging.

Jay Mechling biedt in zijn boek *'On My Honor. Boy Scouts and the Making of American Youth'* tenslotte een minder eenzijdige kijk op het ideaal *'Muscular Christianity'*. Hoewel zijn studie zich toespitst op de Amerikaanse Boy Scouts, lijkt het ons toch interessant om hier even bij stil te staan. Mechling bespreekt de religieuze invulling van het Amerikaanse scoutsprogramma aan de hand van de vijf *'founding fathers'* of stichters van de Amerikaanse scoutsbeweging. Drie van de vijf personen maakten volgens hem gebruik van de retoriek van *'Muscular Christianity'*, waardoor het op het eerste zicht lijkt dat men de jongens dit laat negentiende - eeuws model voorhield. Mechling stelt echter dat wanneer we beter kijken, het model dat de verkenners werd voorgehouden androgyn blijkt te zijn. Dit houdt in dat zowel karaktertrekken die in het laat - Victoriaanse Amerika als mannelijk, als karaktertrekken die als vrouwelijk werden bestempeld, in het model van de ideale scout gecombineerd werden.²³⁴ De stichters van de Amerikaanse Boy Scouts waren volgens Mechling tenslotte rolmodellen voor deze androgynse mannelijkheid.²³⁵

---

²³⁰ T. Buerman, *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2010, p. 54 - 55.

²³¹ Ibidem. p. 57 - 58. Thomas Buerman geeft in het inleiding hoofdstuk van zijn doctoraat een overzicht van enkele kritieken die op *'Muscular Christianity'* zijn geformuleerd.

²³² Ibidem. p. 57 - 58.

²³³ Het aantal onderzoeken over mannelijkheid en katholicisme is echter nog vrij beperkt. Een overzicht van wat er tot op het heden verschenen is, kan teruggevonden worden in Buermans inleiding. In: Ibidem. p. 61.

²³⁴ Over welke karaktertrekken het juist ging, werd in dit deel door Mechling niet verder toegelicht.

²³⁵ J. Mechling, *On my Honor. Boy Scouts and the Making of American Youth*, Chicago, The University of Chicago Press, 2001, p218 – 219.

3.1.3 Conclusie

Het doel van Baden - Powells scoutingprogramma was om goede burgers te vormen die het Britse imperium mee in stand konden houden. Hij bood hiermee een antwoord op de wijdverbreide bezorgdheden om de degeneratie van het Britse ras. Deze angsten werden hoofdzakelijk geprojecteerd op de lagere middenklasse en arbeidersklasse. Met zijn *'Scouting for Boys'* streefde Baden - Powell een fysieke en morele verbetering van deze klassen na. *'Scouting for Boys'* zelf was een soort collage van verschillende invloeden, waarin duidelijk middenklasse - waarden de bovenhand haalden. Zo was Baden - Powell bijvoorbeeld sterk beïnvloed door de public schools, die vanaf het einde van de 19de eeuw als het ware gespecialiseerd waren in de productie van 'imperiale mannen'.

In deze public schools werd er veel belang aan het ideaal van *'Muscular Christianity'* gehecht. Dit ideaal bood mannen de mogelijkheid om mannelijke kwaliteiten, zoals bijvoorbeeld lichamelijke gespierdheid, met religiositeit en moraliteit, die vanaf de 19de eeuw als vrouwelijk werden gepercipieerd, te combineren. Na verloop van tijd vielen de christelijke waarden echter weg, waardoor enkel de sportieve en militaire elementen van het ideaal overbleven. Buerman wijst er ten slotte op dat dit protestantse ideaal vaak foutief wordt veralgemeend tot een algemeen geldende religieuze mannelijkheid. Volgens hem is het ideaal niet bruikbaar in het onderzoek naar katholieke mannelijkheden.

3.2 Mannelijkheid in de vooroorlogse Belgische katholieke scoutsbeweging

Alvorens we aan de eigenlijke analyse van mannelijkheid in de katholieke scoutsbeweging tijdens het interbellum zullen beginnen, zullen we op basis van secundaire literatuur al enkele bescheiden conclusies over het mannelijkheidsideaal in de vooroorlogse Belgische katholieke scoutsbeweging trachten te trekken.²³⁶ Bij deze vaststellingen dienen we echter wel in het achterhoofd te houden dat men pas na de oorlog naar meer eenheid in de scoutsbeweging begon te streven.²³⁷ Tijdens de beginperiode daarentegen, was er een slecht begrip van Baden - Powells ideeën, en bijgevolg een grote variëteit aan scoutingprogramma's en bijhorende idealen.

Ondanks deze grote verscheidenheid hadden de katholieke scoutsgroepen toch ook enkele gemeenschappelijke karakteristieken. Dit was deels een gevolg van het feit dat men met de oprichting van scoutstroepen tegemoet trachtte te komen aan enkele deficiënties in de Belgische maatschappij. Zo voorzag scouting volgens Eddy Louchez bijvoorbeeld een antwoord op onder andere de educatieve tekorten, de industriële verstedelijking en in zekere mate zelfs op het relatieve gebrek aan een getraind leger ter verdediging van het territorium.²³⁸ Dit laatste tekort zorgde er, in combinatie met de beperkte kennis van Baden - Powells ideeën, voor dat de vooroorlogse katholieke scoutsbeweging in België een uitgesproken militaristisch karakter kreeg. Dit militant scoutisme was, zoals eerder reeds aangehaald, ook in andere landen – zoals bijvoorbeeld Groot - Brittannië zelf – aanwezig, wat te verklaren valt binnen de wereldwijde politieke context van dat moment.²³⁹ De Belgische katholieke scoutsbeweging fungeerde in haar beginperiode volgens Louchez dusdanig als een soort school die jongens trachtte voor te bereiden op een militaire carrière. De beweging stelde dan ook dat het haar bedoeling was om adolescenten om te vormen tot *“standvastige, stevige jonge mannen, die allen in staat waren om later met waardigheid aan een militaire loopbaan te beginnen”*.²⁴⁰

---

²³⁶ Mannelijkheid wordt in deze publicaties echter niet expliciet behandeld.

²³⁷ Dit deed men door onder andere tijdschriften zoals het Leidersblad te publiceren, betere leidersvorming te voorzien, etc.

²³⁸ E. Louchez, *“De notre mieux – toujours prêt – à servir”*. La genèse du scoutisme en Belgique, 1910 – 1929. In: F. Rosart en T. Scaillet, eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, p. 87 – 89.

²³⁹ T. Scaillet, *“Un grand frère de corps et d’esprit”*. L’encadrement au sein de la Fédération des scouts catholiques: les chefs et leur formation, 1912 – 1939. . In: F. Rosart en T. Scaillet, eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, p. 124.

²⁴⁰ Vrij vertaald uit het Frans: L’objectif est de transformer les adolescents en *“de jeunes gens endurants, solides, tous aptes à assumer plus tard avec dignité la carrière des armes”*. Uit: E. Louchez, *“De notre mieux – toujours prêt – à servir”*. La genèse du scoutisme en Belgique, 1910 – 1929. In: F. Rosart en T. Scaillet, eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, p. 96.

In de geconsulteerde publicaties werd er verscheidene keren gewezen op de verschillende manieren waarop dit militaire karakter van de katholieke scoutsbeweging tot uiting kwam. Zo maakte men in de scoutsbeweging onder andere gebruik van woordenschat uit het leger; woorden als peloton, compagnie en bataljon werden bijvoorbeeld gebruikt om scoutseenheden aan te duiden. Tevens de wijze waarop de 'chef - scout' van de katholieke federatie, Jean Corbisier, zich liet aanspreken – als kolonel – had een duidelijke militaire oorsprong. Bovendien waren de scoutsactiviteiten zelf duidelijk geïnspireerd door het leger; parades waren bijvoorbeeld schering en inslag, en tijdens de activiteiten werd er veel belang gehecht aan militaire drill.²⁴¹ Ook de rol van de leider was door deze militaire ideologie doordrongen; zijn taak was namelijk hoofdzakelijk commanderen en dirigeren. Daarenboven was de opleiding van leiders gebaseerd op strikte militaire drill, en werden de toekomstige leiders op het einde van hun opleiding beoordeeld door een commissie van leiders die afkomstig waren uit het militaire en het pedagogische milieu. Tenslotte reflecteerden het uniform en decoraties eveneens elementen die oorspronkelijk uit het leger afkomstig waren.²⁴²

Door de nadruk op militaire discipline te leggen, verschilden de katholieke scoutsgroepen van hun neutrale tegenhangers die eerder zin voor initiatief en verantwoordelijkheid beklemtoonden. Een andere belangrijk verschil was bovendien de invulling van de religieuze dimensie. De religieuze opvatting in de katholieke scoutsbeweging was volgens Louchez tijdens de vooroorlogse periode, identiek aan deze die binnen het leger werd verheerlijkt. Hier werden religieuze waarden gepercipieerd als een verzekering op orde en als inspiratie voor heldhaftig gedrag. Aan religieuze praktijken werd echter minder waarde gehecht. Zo verwachtte men bijvoorbeeld van leden en leiders slechts een minimum aanwezigheid in de kerk. Op dit vlak volgde de Belgische katholieke scouts volgens Louchez nagenoeg het ontwerp van Baden - Powell zelf.²⁴³

Zelfs de eerste jaren na de oorlog bleef de scouts zijn militaristische karakter behouden. Vanaf de jaren 1920 begon men echter campagnes te ondernemen om van dit karakter af te geraken. De publicatie 'Is scouting militarisme?' van het Vlaamse Scouts Perscomité is hier een voorbeeld van. Hierin trachtte men aan de hand van een vergelijking tussen de scouts en het leger

---

²⁴¹ E. Louchez, "De notre mieux – toujours prêt – à servir". La genèse du scoutisme en Belgique, 1910 – 1929. In: F. Rosart en T. Scaillet, eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, p. 96 – 97.

²⁴² T. Scaillet, "Un grand frère de corps et d'esprit". L'encadrement au sein de la Fédération des scouts catholiques: les chefs et leur formation, 1912 – 1939. . In: F. Rosart en T. Scaillet, eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, p. 126 – 127.

²⁴³ E. Louchez, "De notre mieux – toujours prêt – à servir". La genèse du scoutisme en Belgique, 1910 – 1929. In: F. Rosart en T. Scaillet, eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, p. 97.

aan te tonen dat de scoutsbeweging niet militaristisch was.²⁴⁴ De demilitarisering die doorheen de jaren 1920 in België op gang kwam, past binnen de internationale ontwikkelingen waarbij de nadruk steeds meer op *'peace scouting'* en internationaal broederschap, en alsmear minder op patriottisme en militarisme kwam te liggen.

Samengevat had de katholieke Belgische scoutsbeweging net voor en na de Eerste Wereldoorlog, een uitgesproken militaristische karakter. De bedoeling was om sterke, gehoorzame, vaderlandslievende mannen te vormen, die indien nodig ingezet konden worden in het leger. De parallel met de Boy Scouts in Groot - Brittannië is niet ver te zoeken. Het was eveneens Baden - Powells bedoeling om goede burgers te vormen die, in het geval dit nodig zou zijn, de verdediging van het Imperium op zich konden nemen. Desalniettemin waren er opmerkelijke verschillen tussen beide bewegingen. Zo was Baden - Powell bijvoorbeeld tegen het militaire systeem dat gebruik maakte van drill omdat dit naar zijn mening de individualiteit van het individu vernietigde. Dat militaire drill in het Belgisch katholieke scoutssysteem wel hoog gewaardeerd werd, kan deels toegeschreven worden aan het feit dat Baden - Powells ideeën aanvankelijk in België zeer slecht gekend waren. Op het vlak van de religieuze invulling, leunde de katholieke Belgische scoutsbeweging dan weer wel nauw aan bij de Britse scoutsbeweging. Zo werd er bijvoorbeeld relatief weinig belang aan de religieuze verplichtingen en praktijken gehecht.

---

²⁴⁴ VVKS, *Is Scouting militarisme? Een antwoord*. Leuven, VSPC, 1930, 10 p. (plaatsingsnummer KADOC: KW210 6.3)

3.3 Mannelijkheid in de Vlaamse katholieke scoutsbeweging tijdens het interbellum

Doorheen de jaren 1920 liet de katholieke scoutsbeweging haar militaire karakter steeds meer achter zich, en streefde in plaats daarvan de *'Gilwellmethode'* na.²⁴⁵ Enkel op het vlak van de religieuze invulling sloeg de katholieke beweging een eigen weg in. Dit was dankzij het elastisch kader dat Baden - Powell hiervoor had voorzien echter niet zo moeilijk.

3.3.1 Religieuze beleving in de katholieke scoutsbeweging

De gemakkelijker waarmee het scoutingprincipe door de rooms - katholieken overgenomen kon worden, blijkt onder andere uit het artikel *'De Scouting'* dat geschreven werd door de bisschop van Marseille, Mgr. Maurice Dubourg, en dat *"omwille van zijn synthetisch overzicht en den rijkdom van gedachten"* die erin vervat zaten, volledig vertaald in het Leidersblad van juni 1934 werd opgenomen.

Na bondig de pedagogische basisprincipes van de scoutsmethode te hebben uiteengezet, stelde Mgr. Dubourg dat er *"tusschen de leitmotieven van de scouting, en ons geloof, én onze moraal, geen de minste tegenstrijdigheid"*²⁴⁶ is. Meer nog, het *"staat zelfs vast dat de bezieling van de Scouting wortelt in ouden kristelijken grond; dat de richtlijnen dezer beweging steeds bij ons aanhangers hebben gevonden en dat, wanneer wij jaren en eeuwen teruggaan, wij zeer duidelijke sporen terugvinden van beginselen van opvoeding hier en daar voorgesteld en soms in practijk gebracht, die zeer goed gelijken op hetgeen de Scouting ons thans aanbiedt."*²⁴⁷ Kortom, er waren volgens Mgr. Dubourg meerdere gelijkenissen tussen scouting en het katholicisme. Deze parallellen waren naar Mgr. Dubourgs mening echter geen toevalligheid. Zo stelde hij verder in het artikel dat: *"in dit opzicht kunnen wij, katholieken, de Scouting opeischen als de onze, omwille van haar oorsprong en de geestelijke inspiratie aan dewelke zij haar ontstaan te danken heeft."*²⁴⁸

Scouting had volgens Mgr. Dubourg met andere woorden katholieke wortels, meer nog scouting was wezenlijk katholiek. Doch erkende hij dat de *'formule van het scoutisme'* aangepast diende te worden. Deze aanpassing vroeg echter geen al te grote inspanningen, het katholicisme had immers *"de Scouting kunnen aannemen zonder ze te wijzigen, met enkel maar de beginselen die aan*

---

²⁴⁵ Dit is de scoutsmethode zoals ze door Baden - Powell zelf werd ontwikkeld. Gilwell is de naam van het Britse park waar de eerste leiderstrainingen werden georganiseerd.

²⁴⁶ Leidersblad, juni 1934, p.198 – 200.

²⁴⁷ Ibidem. p.198 – 200.

²⁴⁸ Ibidem. p.198 – 200.

*de basis zelf van de beweging liggen door te drijven tot zijn logische katholieke besluiten.”*²⁴⁹ Dit doordrijven tot zijn logische katholieke besluiten, gebeurde binnen het kader dat Baden - Powell hiervoor had voorzien; namelijk de scoutswet - en belofte, natuurkennis en kampleven en de dagelijkse goede daad. We zullen even afzonderlijk op deze ‘drie onderdelen’ van het ‘toegepast christendom’ ingaan. Hierbij zullen we ons echter nog niet toespitsen op de elementen van het ideaal dat de jongens werd voorgehouden.

3.3.1.1 Scoutsbelofte en scoutswet

*Belofte*²⁵⁰

Ik beloof op mijn eerewoord met de hulp van God en naar mijn best vermogen:

- 1) Mijn plichten te vervullen jegens God, Kerk en Land.*
- 2) Andere mensen te helpen waar ik kan.*
- 3) De Scoutswet te gehoorzamen.*

*Scoutswet*²⁵¹

- 1) De eer van een Scout is te vertrouwen.*
- 2) Een Scout is trouw aan God en de H. Kerk, Koning en Vaderland, ouders, oversten en ondergeschikten.*
- 3) Een Scout heeft voor plicht anderen te helpen en voor anderen nuttig te zijn.*
- 4) Een Scout is een vriend voor allen en een broeder voor ieder ander Scout, onverschillig tot welken maatschappelijken rang de andere behoort.*
- 5) Een Scout is hoffelijk.*
- 6) Een Scout is een vriend voor de dieren.*
- 7) Een Scout kan zonder tegenspreken gehoorzamen aan ouders en leiders.*
- 8) Een Scout glimlacht en fluit onder alle moeilijkheden.*
- 9) Een Scout is spaarzaam.*
- 10) Een Scout is rein in gedachten, woorden en daden.*

Zoals we kunnen zien, zaten in het eerste punt van de scoutsbelofte en de tweede regel van de scoutswet verplichtingen jegens God en het vaderland vervat. Dit was ook zo in de originele belofte en wet, zoals ze door Baden - Powell werden opgesteld. Op deze wijze wist Baden - Powell

---

²⁴⁹ Leidersblad, juni 1934, p.198 – 200.

²⁵⁰ De Scout, februari 1930, p.28.

²⁵¹ Ibidem. p.28.

het eigenlijke doel van zijn scoutsbeweging, namelijk het vormen van goede burgers die trouw waren aan hun land, in zijn scoutswet en belofte te verwerken. Niettemin was er toch een belangrijk verschil tussen beide versies, met name dat men in de Belgische katholieke scoutsbeweging ook trouw aan de H. Kerk zwoer. Het doel was hier dan ook niet louter om goede burgers te vormen, maar om jongens tot goede 'christenburgers' op te leiden.

De belofte en scoutswet waren met andere woorden een soort richtlijn die de jongen diende te volgen, wilde hij een goede 'christenburger' worden. Dit kunnen we mooi illustreren aan de hand van de openingsrede die door de heer H.E. Verwilghen, de toenmalige gouverneur van Limburg, op een congres in 1935 werd gehouden. Verwilghen opende zijn speech als volgt:

*"Midden de hedendaagsche verwildering der gedachten en der beginselen, midden de zucht naar genieten en naar stoffelijk welzijn, hebt gij de jeugd herinnerd aan de groote, eeuwige wetten die zij moet naleven om edele menschen te worden en nuttige waardige leden der samenleving. Gij doet meer dan er aan te herinneren, gij legt aan de jeugd een plechtige belofte op, een wet, - vrij aangenomen en des te strenger nageleefd, - om ze daardoor te doen opgaan tot een nobeler leven."*²⁵²

Samengevat: het was belangrijk dat de wet en belofte niet van bovenaf werden opgelegd, maar vrij werden aangenomen. Vervolgens konden ze de jongen voor zijn plicht plaatsen:

*"(...) een mensch te worden, geordend zoals God dit gewild heeft, met een reine, gloedvolle ziel, met een rechtschapen gemoed en een ridderlijke natuur, met een dienstvaardige, daadwerkelijke naastenliefde, met de vreugde in het hart en de blijheid stralend op 't gelaat, vooral in moeilijkheid en tegenspoed."*²⁵³

Uit dit laatste fragment blijkt dat men door middel van de wet en belofte, de verkenners een soort ideaalbeeld voorhield.²⁵⁴ Jay Mechling kwam tot dezelfde vaststelling en wijst in zijn boek 'On My Honor' op het feit dat de regels van de scoutswet in de Amerikaanse Boy Scouts reeds een mooi beeld schiepen van het mannelijkheidsideaal dat de verkenners werd voorgehouden.²⁵⁵ Naar analogie van Mechlings opmerking, zullen we zien dat enkele regels van de scoutswet later in deze

---

²⁵² Leidersblad, januari 1935, p.92.

²⁵³ Ibidem. p.92.

²⁵⁴ Andere interessante elementen die reeds in deze fragmenten aanwezig zijn, zullen om het overzicht in de analyse te bewaren, later nog aan bod komen.

²⁵⁵ J. Mechling, *On My Honor. Boy Scouts and the Making of American Youth*, Chicago, The University of Chicago Press, 2004, p. XIX.

analyse zullen terugkeren. Zo waren onder meer het vijfde, negende en tiende punt van de wet, kwaliteiten die men aan iemand met karakter toeschreef.

Aangezien de wet en belofte richtlijnen voor een goed verkennerleven waren, was het belangrijk dat de verkenner ten allen tijde hieraan herinnerd zouden worden. Met dit doel werden de belofte en wet symbolisch in verschillende gebruiken opgenomen, zoals bijvoorbeeld in de scoutsgroet.²⁵⁶ In de Scout van april 1930 verscheen een artikel '*Onze Groet, de Scoutsgroet*' waarin deze "*hoogere, morele*" betekenis van de scoutsgroet werd uiteengezet. Concreet moesten de drie omhoog - gestrekte vingers²⁵⁷ de verkenner aan zijn drievoudige Belofte herinneren en "*Wat de overige vingers betreft: den duim laat men rusten op den gebogen pink en dit beduidt gehoorzaamheid.*"²⁵⁸ Belangrijk is om te beseffen dat de scoutsgroet een praktijk was die door de verkenner minstens wekelijks werd toegepast, waardoor men herhaaldelijk op zijn plichten als padvinder werd gewezen.

Naast de scoutsgroet, diende ten slotte ook het beloftelied de verkenner aan zijn plichten te herinneren. Dit lied werd door de Franse Jezuïet, Jacques Sevin²⁵⁹, geschreven en wordt tot op het heden nog gezongen.²⁶⁰ Als we ons richten tot de tekst van het lied (zie volgende pagina), zien we dat de verkenner in de strofes trouw aan Jezus zwoer.²⁶¹ Opvallend is dat Jezus in deze strofes voorgesteld werd als opperscout of opperhoofd. Jezus stond met andere woorden aan het hoofd van de katholieke scoutsbeweging, en was zelf ook een verkenner, immers 'opperscout'. Opperhoofd daarentegen was een term die afkomstig was uit Noord - Amerika. Dit paste binnen Baden - Powells oorspronkelijke ideeën die beïnvloed waren door de '*woodcraft*' - ideeën van Ernest Seton. In de tijdschriften zelf kwamen we echter niet veel begrippen tegen die verwezen naar het '*indianisme*'.²⁶² Het volgende fragment dat in een artikel van de Scout werd teruggevonden kan dit mogelijk verklaren:

---

²⁵⁶ Door de belofte werd de verkenner bijgevolg ook aan de scoutswet herinnerd. Het derde punt van de belofte stelt immers 'de scoutswet te gehoorzamen'.

²⁵⁷ Wijs, middel en ringvinger.

²⁵⁸ De Scout, april 1930, p.49.

²⁵⁹ Jacques Sevin (1882 - 1952) was een Franse Jezuïet wiens ideeën bepalend zijn geweest voor de uitwerking van katholieke scouting. Zijn eerste katholieke scoutstroep richtte hij in Moeskroen op, nadien trok hij terug naar Frankrijk waar hij mee aan de basis lag van de oprichting van de 'Scouts de France'.

²⁶⁰ Na de wijziging van VVKSM in Scouts en Gidsen Vlaanderen in 2007, werd er echter een nieuw beloftelied geschreven. Naar analogie met de gewijzigde identiteit van het verbond werd ook hier het katholicisme achter zich gelaten. Niettemin blijven er nog vele troepen, zoals ook mijn eigen scoutstroep, aan het oude beloftelied vasthouden.

²⁶¹ In het refrein vroeg de verkenner daarentegen Jezus om steun bij het naleven van zijn belofte.

²⁶² Een uitzondering is de term 'bleekgezicht', die soms werd gebruikt om te verwijzen naar jongens die zelf geen scout waren.

“Dezer dagen vond ik in het welbekende tijdschrift van Baden Powell ‘The Scout’ een opstel dat handelt over de gehardheid en dapperheid der Roodhuiden. Ik ben van gedachte, dat een scout over het algemeen beter zal doen, zijne voorbeelden van deugd te gaan zoeken bij de heldengeslachten der middeleeuwen, of bij de onversaagde mannen, die in het eene hand het kruis en in de andere het hakmes zich een doortocht baanden door de wildernissen van nieuw ontdekte landen, om het licht van godsdienst en beschaving te verspreiden. De meeste stammen der Indianen zijn bekend, om hunne hardvochtigheid en wilde wreedheid. Toch meende ik eenige voorbeelden van bovenaangehaalde karaktertrekken van nut voor onze padvindders.”²⁶³

De inhoud van dit fragment strookt met Eddy Louchez zijn vaststelling dat het ‘indianisme’ in de katholieke scoutsbeweging beperkt bleef vanwege haar heidense afkomst. In plaats daarvan richtte de katholieke scoutsbeweging zich volgens hem veel meer tot het ridderverleden.²⁶⁴ (Cfr. Infra)

*Beloftelied*²⁶⁵

- 1) *Wij hebben U, o Jezus plechtig beloofd
U altijd te erkennen als opperhoofd*
- Ref. Geef dat w’ U minnen zouden steeds meer en meer
Help ons belofte houden, Jezus onze Heer*
- 2) *Wij hebben het gezworen dat gij steeds zoudt
Ons hoofd en leider wezen als opperscout*
- 3) *Wij zullen gans ons leven lijk gij ‘t gebod
U volgen en U dienen tot aan ons’ dood*

3.3.1.2 Natuurkennis en kampeven

In de onderzochte tijdschriften werd er hoofdzakelijk tijdens de zomermaanden aandacht aan de hogere waarde van het kamp geschonken. Zomerkampen kunnen gezien worden als een

---

²⁶³ De Scout, augustus 1922, p.72.

²⁶⁴ E. Louchez, “De notre mieux – toujours prêt – à servir”. La genèse du scoutisme en Belgique, 1910 – 1929. In: F. Rosart en T. Scaillet, eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, p. 105 - 107.

²⁶⁵ Scouts en Gidsen Vlaanderen, *Beloftelied - oud & nieuw*, in:
<<https://www.scoutsengidsenvlaanderen.be/kijk-op-scouting/rituelen/belofte/beloftelied-oud-nieuw>>
geraadpleegd op 01.07.2013.

soort synthese van het hele scoutsgebeuren, die ene keer op het jaar dat men echt enkel en alleen katholiek verkenner was. Daarenboven werd deze identiteit, doordat men op kamp enkel met andere katholieke scouts samenleefde, versterkt.²⁶⁶ Niettemin spoorde men de scouts tijdens de maanden die volgden op het kamp, wanneer ze terug in het gewone leven stonden, aan om 'het leven van op kamp verder te zetten.'

In de tijdschriften werd er, opdat het zeker zou bijdragen tot de godsdienstige vorming van de jongens, herhaaldelijk gewezen op het belang van een met godsdienst doordrongen kampleven. Het hoofddoel van het zomerkamp was om *"het realiteitsgevoel van het bovennatuurlijke (...) en het besef van zijn alles overtreffende waarde, het pakkend, levend besef,..."* te versterken²⁶⁷ In het juni - juli nummer van het Leidersblad in 1927 werd er een beeld geschetst van de wijze waarop het godsdienstig leven op kamp kon ingericht te worden. Opvallend is dat er zeer veel belang aan religieuze praktijken werd gehecht; bij het opstaan drie weesgegroetjes, na het toilet een ochtendgebed, dagelijks de H. Mis, aansporing om dagelijks te Communie te gaan, zorgen voor dagelijkse biechtgelegenheid, bidden voor de maaltijden, 's avonds bij het kampvuur een avondgebed, en voor het slapengaan nogmaals drie weesgegroetjes.²⁶⁸

Naast deze religieuze verplichtingen, werd er ook meermaals gewezen op het belang van de natuur en de scoutsactiviteiten om dichterbij God te komen. De verkenners mochten geen enkel middel verwaarlozen dat hun *"met God inniger vereenigen kan; de tocht door de natuur, het leven midden in de natuur, de exploratie van de natuur zijn middelen – natuurlijk niet de eenige! – die ons helpen kunnen God beter te ontdekken, nader te kennen, meer te beminnen."*²⁶⁹ Om de religieuze waarde van het kamp te benadrukken attendeerde men de lezers op het verschil met diegenen *"die de natuur zou exploreeren, de natuur zou doortrekken zoals een goddelooze of een godsdienstig onverschillige, die alleen zou genieten van het plezier van het openluchtlevens en de goede kameraadschap, het schoone van panorama's, van een sterrenhemel, planten of dieren zou zich berooven van een machtig middel om nader bij den Heer te komen, zou niet exploreeren zoals een gedoopte exploreeren kan en moet."*²⁷⁰ Louter openluchtlevens volstond met andere woorden niet om te voldoen aan de bovennatuurlijke belangen. Verkenners dienden in tegenstelling tot de 'goddelozen' daarentegen de natuur in te trekken *"met het oog en het hart van een gedoopte"*, en *"evenals de heiligen met oog en oor met verbeelding geest en hart polsen naar de dieper liggende*

---

²⁶⁶ T. Van Osselaer, *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, p. 222. Tine Van Osselaer wijst onder andere op het gebruik van deze genderstrategie binnen de katholieke actie. Door het organiseren van homosociale bijeenkomsten kon men de mannelijke identiteit bevestigen en versterken.

²⁶⁷ Leidersblad, juni - juli 1927, p.81.

²⁶⁸ ibidem. p.82 - 83.

²⁶⁹ Leidersblad, februari 1937, p.114.

²⁷⁰ Ibidem p.115.

werkelijkheid die de schepselen vertolken – doorblikken tot God, wiens naam in ieder schepsel wordt weerspiegeld”. De taak van de verkenners was om “t Godlijk Spoor, daar Hij is in voorbij gegaan” op te sporen.²⁷¹ Het kamp moest met andere woorden God dichterbij de verkenners brengen, en de verkenners dichterbij God.²⁷² Om dit doel te bereiken, was het belangrijk dat zowel het kamp als de verkenners goed voorbereid waren.

3.3.1.3 Goede daden

In tegenstelling tot de religieuze ervaring van het kamp, die men slechts eenmaal per jaar kon ondergaan, moest de goede daad bijdragen tot de dagelijkse religieuze beleving. Dit derde kernelement van de religieuze vorming in de scoutsbeweging, had bovendien volgens de katholieke padvindsters een ascetische waarde. In het leidersblad werd er meermaals op deze ascetische waarde van de padvinderij, of meer specifiek van de goede daad, gewezen.

Zo diende de dienstvaardige daad om “in de vollen zin van het woord goed te zijn (...) gesteld worden op een echte christelijke wijze”²⁷³. Hiermee bedoelde men dat de daad moest “voortvloeien uit een oprechte, bovennatuurlijke, onbaatzuchtige en zich tot alle mensen uitstreckende naastenliefde.”²⁷⁴ Hierdoor was “het dringend noodzakelijk dat we den evenmensch leren beschouwen met een diepen geest van geloof.”²⁷⁵ Met een goede daad op een echte christelijke wijze bedoelde men dat de daad moest voortkomen uit het dieper verlangen om God een dienst te bewijzen. Zo volstond het niet wanneer “ge eene daad stelt die wel loffelijk is, bij voorbeeld, een dienst bewijst, uwe lessen goed leert, doch enkel en alleen om lofbetuigingen of goede plaatsen te bekomen, enz., dan schenkt ge niets aan God en God is U niet schuldig.”²⁷⁶ Op dit laatste werd ook herhaaldelijk gewezen in verhalen over verkenners die een goede daad verrichtten, door te stellen dat deze padvindsters geen beloningen voor de verrichtte daad aannamen.²⁷⁷

Een verkenners moest ten eerste bereid zijn om te dienen, maar dit volstond niet. Men moest, zoals in de Scout van april 1933 werd aangegeven, namelijk ook over de juiste vaardigheden beschikken om anderen een dienst te kunnen bewijzen:

---

²⁷¹ Leidersblad, februari 1937, p.115.

²⁷² Leidersblad, oktober 1939, p.230.

²⁷³ De Scout maart 1923 p. 36.

²⁷⁴ Ibidem. p. 36.

²⁷⁵ Ibidem. p. 36.

²⁷⁶ Ibidem. p. 36.

²⁷⁷ Bijvoorbeeld in de Scout van juni 1934 op p. 134. “Maar die kleine wees alle beloning af en antwoordde alleenlijk: ‘Beste vrouw, ik ben padvinder en heb slechts mijn plicht gedaan; wij verkenners kennen dank noch beloning voor een goede daad’.

“Door u te vormen door uw, nooit vergeten, steeds talrijker, dagelijksche goede daden, tot een echten volgeling van den Godmensch, door u te vormen, zoo te oefenen dat ge bekwaam zijt, dat ge in staat zijt uw goede daad te doen (eerste hulp, zwemmen enz.) door met hart en ziel mee te werken aan de goede daden van uw patrouille en uw Troep. Die geest van jacht op goede daden, in allen eenvoud gesteld, uit liefde tot Christus en liefst nog door Hem alleen gekend, dat is scoutsgeest.”²⁷⁸

De vele ‘badges’ die verkenners konden verwerven, getuigen onder andere van de grote waarde die aan vaardigheden werd gehecht. Onder vaardigheden verstond men echter ook een goede lichamelijke conditie. Fysieke vorming stond met andere woorden onder meer in functie van het vaardiger worden.

3.3.2 Lichamelijke ontwikkeling

“Baden - Powell heeft onlangs nauwkeurig de rol van Scouting t.o.v. de lichamelijke opvoeding uiteengezet in een bijlage aan ‘The Scouter’: ‘De beweging begon 28 jaar geleden met het doel om het opgroeiend geslacht twee dingen te ontwikkelen nl. karakter en gezondheid. Bij het opstellen van ons werkprogram trachtten we in ieder geval deze twee dingen, die wij als wederkeerig en aanvullend beschouwen, in het oog te houden. Wij regelen het zoo dat de training in beide richtingen gelijk is.”²⁷⁹

Scouting trachtte, zoals uit het bovenstaand fragment blijkt, zowel het karakter als de gezondheid van haar leden te ontwikkelen.²⁸⁰ Hoewel er werd benadrukt dat beide soorten vorming evenwichtig in het opvoedingsproces aan bod moesten komen, is er in het eigen onderzoek voor gekozen om ze afzonderlijk te behandelen. Dit om enigszins het overzicht te bewaren en met het oog op een logische opbouw van de analyse. Omwille van deze laatste reden is er eveneens voor geopteerd om eerst de lichamelijke ontwikkeling in de scoutsbeweging te bespreken, alvorens ons op

---

²⁷⁸ De Scout, april 1933, p.71.

²⁷⁹ Leidersblad, december 1937, p. 71.

²⁸⁰ Veelal werd dit nog aangevuld met een derde soort vorming, ‘verstandelijke ontwikkeling’, maar aangezien hier in de tijdschriften minder aandacht aan werd besteed, en karaktervorming en lichamelijke ontwikkeling interessanter zijn met het oog op het ideaalbeeld dat de verkenners werd voorgehouden, is er voor geopteerd om ons in de analyse tot de eerste twee te beperken.

de karaktervorming toe te spitsen. Lichamelijke ontwikkeling stond namelijk steeds in dienst van de karaktervorming.²⁸¹

Vooraleer we ons expliciet tot de lichamelijke opvoeding in de katholieke scoutsbeweging richten, zullen we bondig een beeld schetsen van de moderne sportcultuur die vanaf het einde van de 19de eeuw opkwam. De opkomst van het openluchtlevens, dat eigen was aan de scoutsbeweging, moet immers binnen dezelfde context geplaatst worden. Niettemin trachtte de scoutsbeweging, en in het bijzonder de katholieke scouts, zich van deze sportcultuur te distantiëren.

3.3.2.1 De moderne sportcultuur

Vanaf ongeveer de tweede helft van de 19de eeuw ontstonden er bezorgdheden om de lichamelijke gesteldheid van mannen. Er werden verschillende oorzaken voor deze slechte fysieke conditie naar voren geschoven, maar ze hadden allen gemeen dat ze te maken hadden met de modernisering van de maatschappij. Zo was men bijvoorbeeld van mening dat de nieuwe bediendejobs in steden ervoor zorgden dat mannen werden blootgesteld aan een gebrek aan fysieke inspanning en verse lucht.²⁸² Door deze bezorgdheden vond er in het mannelijkheidsideaal van de middenklasse een verschuiving naar het mannelijke lichaam plaats.²⁸³ Onderwerpen zoals persoonlijke gezondheid, beweging en frisse lucht genoten een groeiend interesse.²⁸⁴

In deze context dienen we het ontstaan van de moderne sportcultuur te situeren. Men was immers van mening dat de onderontwikkelde lichamen enkel door middel van sport 'genezen' konden worden.²⁸⁵ Wanneer we kijken naar het artikel '*Lichamelijke opvoeding*', dat in het Leidersblad van oktober 1932 verscheen, kunnen we zeer duidelijk deze bekommernissen om de lichamelijke conditie van mannen herkennen. Deze zorgen stonden echter niet op zichzelf, maar waren gekoppeld aan een bredere bezorgdheid om het welzijn van het vaderland. Zoals we later nog zullen zien, vormde dit artikel met zijn eenzijdige focus op lichamelijke ontwikkeling, een

---

²⁸¹ Onder andere in het Leidersblad, januari 1933, p. 76; Leidersblad, februari 1933, p.108; Leidersblad, maart 1934, p.51.

²⁸² E.A. Rotundo, "Body and Soul: Changing Ideals of American Middle - Class Manhood, 1770 - 1920.", in: Journal of Social History, 16 (1983), 4, p. 32. En D.I. Macleod, "Act Your Age: Boyhood, Adolescence, and the Rise of the Boy Scouts of America.", In: Journal of Social History, 16 (1982), 2, p. 5.

²⁸³ Deze aandacht voor het mannelijke lichaam had volgens Thomas Buerman ook te maken met de veranderde verhouding tussen religieuze en wetenschappelijke legitimiteit. Doordat wetenschappelijke legitimiteit aan invloed won, werd het gedrag van mannen immers niet langer getoetst aan religieuze moraal, maar aan biologie. Bijgevolg werden mannelijkheden steeds meer uitsluitend biologisch gedefinieerd, waardoor onder andere het mannelijke lichaam aan belang won bij de omschrijving van ideale manbeelden. In T. Buerman, *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent, 2010, p. 48 - 51.

²⁸⁴ E.A. Rotundo, "Body and Soul: Changing Ideals of American Middle - Class Manhood, 1770 - 1920.", in: Journal of Social History, 16 (1983), 4, p. 26.

²⁸⁵ T. Buerman, *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent, 2010, p. 159 - 160.

uitzondering tussen de andere artikels die handelden over fysieke vorming in de scoutsbeweging. Dit zou mogelijk te maken kunnen hebben met het feit dat het artikel gebaseerd was op een boek van Dr. F. F. W. Griffin, die redacteur was bij *'The Scouter'*.²⁸⁶ We hebben dit echter niet verder onderzocht.

Het opzet van het artikel was om te “ (...)bewijzen hoe de lichamelijke ontwikkeling die men bekommt door openluchtlevens, van werkelijk praktisch nut is in het leven”.²⁸⁷ In het artikel werd er een onderscheid gemaakt tussen nut in het dagelijks werk, voor de familie, voor de scoutsbeweging, voor uw volk, en voor de wereldverbroedering. Het zijn echter voornamelijk punt twee en vier van het artikel – ‘nut voor de familie’ en ‘nut voor uw volk’ – die de link legden tussen burgers hun fitheid en het gestel van het land.

Zo stelde de auteur onder het deel ‘nut voor de familie’ bijvoorbeeld dat de voortrekker²⁸⁸ naar een betere lichaamsontwikkeling streefde “met het oog op de gezondheid van de kinderen die hij later zal hebben.”²⁸⁹ Dit paste binnen Baden - Powells overtuiging dat men het eigen lichaam diende te verzorgen om het ras te bewaren. De *'Chief - Scout'* stelde, volgens de auteur van *'Lichamelijke Opvoeding'*, in zijn boek *'Rovering to success'* immers het volgende:

*“Het is van geen nut te huwen, - soms is dit zelfs een misdaad, - als men niet gezond en niet lichamelijk bekwaam is om sterke kinderen voort te brengen.”*²⁹⁰

In deze zin kunnen we duidelijk een sociaal darwinistisch discours, dat vanaf het einde van de 19de eeuw grote populariteit genoot, herkennen. De invloed van het sociaal darwinisme op Baden - Powells ideeën, wordt onder andere door John Springhall in zijn boek *'Youth, Empire and Society'* bevestigd.²⁹¹

De relatie tussen het mannelijke fysieke gestel en het welzijn van het vaderland, werd echter nog explicieter behandeld in het deel van het artikel dat zich richtte tot het nut van lichamelijke ontwikkeling voor ‘uw volk’:

“Als we het tenhonderd zien der jongelingen die niet bekwaam bevonden worden om hun soldatendienst te vervullen, dan bevestigd men dat de lichamelijke ontwikkeling in ons land

---

²⁸⁶ *'The Scouter'* was het officiële tijdschrift van de Britse Boy Scouts.

²⁸⁷ Leidersblad, oktober 1932, p.6.

²⁸⁸ Voortrekkers waren de oudste leden binnen de scoutsbeweging. Ze werden gezien als volgroeide verkenners en in de tijdschriften soms voorgesteld als ‘man - scout’.

²⁸⁹ Leidersblad, oktober 1932, p.6.

²⁹⁰ Ibidem. p.6.

²⁹¹ J. Springhall, *Youth, Empire and Society. British Youth Movements, 1883 – 1940*, Londen, Croom Helm, 1977, p. 59.

bijzonder klein is, en die toestand blijft nog immer verergeren. Iedere voortrekker die iets doet voor de lichamelijke ontwikkeling van zichzelf of van anderen, helpt dus aan den vooruitgang van zijn volk.(...)”²⁹²

Ook in dit fragment kunnen we elementen herkennen die aanwezig waren in het vooroorlogse Groot - Britannië en die mee aanleiding hebben gegeven tot het ontstaan van de scoutsbeweging. (Cfr. Supra)

Dit artikel stond, zoals eerder reeds vermeld, echter vrij hard op zichzelf. Zoals we in het volgende deel zullen zien, werd in het merendeel van de artikels een te eenzijdige focus op lichamelijke ontwikkeling namelijk aangevallen.

3.3.2.2 Scouting en lichamelijke opvoeding

In 1935 stelde de heer Verwilghen, toenmalig gouverneur van Limburg, in zijn openingsrede op een scoutscongres dat hij het opmerkelijk vond dat, hoewel de katholieke scoutsbeweging zich hier wel duidelijk voor engageerde, de zorg om het eigen lichaam niet in de scoutswet was opgenomen.²⁹³

“Ik lees in de scoutswet niet dat de scout zijn lichaam goed moet verzorgen. Door uwe handelwijze toont gij wel daarvoor bezorgd te zijn, maar het staat niet in de wet.”²⁹⁴

Dit was volgens hem onder meer een gevolg van het feit dat lichamelijke ontwikkeling vanzelfsprekend werd gevonden met het oog op de ontwikkeling van de geest. Doch stelde Verwilghen vast dat moderne sportverenigingen dit vaak uit het oog verloren:

“Hoe dikwijls heb ik niet in sportverenigingen de oude spreuk hooren ontwikkelen: ‘Mens sana in corpore sano’, terwijl men, om dit te bereiken, alleen om het lichaam bezorgdheid toonde, alsof dit voldoende was om daardoor ook den geest gezond te maken.”²⁹⁵

In de tijdschriften vonden we meerdere van deze verwijten aan het adres van de moderne sportbeoefening terug. Zo stelde de auteur van het artikel ‘*Het geneeskundig standpunt in zake*

---

²⁹² Leidersblad, oktober 1932, p.6.

²⁹³ Zie ook het deel over de scoutswet en belofte.

²⁹⁴ Leidersblad, januari 1935, p.92.

²⁹⁵ Ibidem. p.92.

openluchtwerken’ bijvoorbeeld dat sport en openluchtlevens aanvankelijk een antwoord boden op de ‘*onderontwikkelde*’ lichamen, maar dat deze reactie te ver was gegaan en leidde tot:

*“(…)uitspattingen van de sport, afgoderij en vereering der brute kracht, naar heidensch nudisme en aanbidding van het lichaam ten koste van de hoogere zedelijke, verstandelijke, algemeen kulturele waarden.”*²⁹⁶

Het doel van de katholieke scoutsbeweging was volgens de auteur daarentegen:

*“(…)de lichamelijke gezondheid door geleidelijke ontwikkeling en gezonden natuurlijke prikkel ten volle te bereiken, zonder de belangen van de ziel te schaden, - of liever de harmonieuze ontwikkeling van ziel en lichaam tot hun volledigst mogelijke beiderzijdsche volmaking te bewerken.”*²⁹⁷

Verwilghen sloot hier in zijn openingspeech bij aan door erop te wijzen dat de scoutsbeweging het anders dan de moderne sportverenigingen aanpakte, namelijk:

*“(…)eerst de ziel en dan het lichaam, zoals het past naar de juistgeijkte schaal der levenswaarde.(…)Uw jongens, met hun reinen, liefdevollen blik, doet gij staren naar Gods heerlijke natuur. Daarin vinden zij het edelste schepsel terug: den mensch! En dat lichaam, dat God hun gaf, zij zullen het ontwikkelen en eerbiedigen zoals het behoort: frisch en schoon, maar geleid door den wil, eenvoudig en kuisch.”*²⁹⁸

Het primaire doel van de lichamelijke opvoeding in de katholieke scoutsbeweging was volgens Verwilghen met andere woorden om het lichaam te ‘ontwikkelen en eerbiedigen’ zoals God het wou; sterk en mooi, maar hoofdzakelijk eenvoudig en kuis.

3.3.2.2.1 Lichamelijke ontwikkeling en de Christelijke ascese

De nadruk op een eenvoudig en kuis lichaam dat geleid werd door de wil, vinden we ook terug in het artikel ‘*Scouting en lichamelijke opvoeding*’ dat door de verbondscommissaris Maurits van Haegendoren werd geschreven. Hierin werd onder andere de relatie tussen “*lichamelijke ontwikkeling en kristelijke ascese*” besproken, waarbij van Haegendoren vaststelde dat:

---

²⁹⁶ Leidersblad, december 1935, p.71.

²⁹⁷ ibidem. p.71.

²⁹⁸ Leidersblad, januari 1935, p.92.

“(…) de positie van scouting in lichamelijke ontwikkeling, zoo absoluut overeenstemt met de kristelijke inzichten hierin. Baden - Powell alvorens aan de welpen of verkenners zekere oefeningen voor te stellen om hun sterkte of gezondheid te ontwikkelen wijst eerst en vooral op het groote belang zekere dingen te kunnen laten. De training van spieren en organen komen in de lichamelijke ontwikkeling van scouting maar in tweede orde. Baden - Powell drukt eerst en vooral op onthouding van tabak en alcohol, op persoonlijke gezonde gewoonten die van de welp of jonge verkenners, die zorgeloos van nature is, een zekere krachtinspanning eischen. Wij moeten er nu voor zorgen dat de jongens deze inspanning om flink te zijn, b.v. flink te zijn 's morgens bij het opstaan, niet enkel met een puur natuurlijk doel, maar ook met bovennatuurlijke inzichten verricht.”²⁹⁹

Verkenners moesten op de eerste plaats dus leren om zich tegen bepaalde verleidingen van de moderne maatschappij te verzetten. We zien dit in de tijdschriften onder verschillende thema's terugkeren, zoals bijvoorbeeld onthouding van roken en alcohol, seksuele verlangens, etc. In het onderstaande deel zullen we dieper op een paar van deze kwesties ingaan.

3.3.2.2.1.1 Alcohol en tabak

Het was voornamelijk het rookvraagstuk dat we regelmatig in tijdschriften zoals de Scout en het Leidersblad zagen terugkeren. In de eerste plaats spoorde men de verkenners en hun leiders aan om deze ongezonde gewoonte volledig te laten. Niettemin was men er zich van bewust dat dit geen gemakkelijke opgave was, waardoor men de gulden middenweg opzocht; zo was het bijvoorbeeld niet toegelaten om in uniform te roken, en stelde men voor om op kamp roken enkel bij het kampvuur toe te staan.³⁰⁰

Naast te wijzen op de schadelijke gevolgen van het roken, stelde men dat deze gewoonte niet strookte met het ideaal dat door de belofte en scoutswet naar voren werd geschoven. Zo stelde men in het artikel *'Wat er ook gebeurt...een verkenners rookt niet!'*, dat in de Scout van november 1938 verscheen, bijvoorbeeld dat onthouding van roken, blijkt gaf van twee deugden; zelfbeheersing en spaarzaamheid.³⁰¹

“Roken is niets bijzonders, iedereen kan het tenslotte. Maar het kost bij velen wat zelfbeheersing om het niet te doen. En daarom juist moet een verkenners het laten. Al doen

---

²⁹⁹ Leidersblad, december 1938, p.57.

³⁰⁰ Dit laatste was echter een suggestie die werd meegegeven.

³⁰¹ Deze kwaliteiten verwezen respectievelijk naar de tiende en negende regel van de scoutswet.

*veel anderen het wel, hij kan het best missen. Wat geeft het bovendien niet een besparing, wanneer hij het heelemaal nalaat.”*³⁰²

3.3.2.2.1.2 Seksuele verlangens

Niet enkel het ontzeggen van roken en alcohol werd hoog in het vaandel gedragen. De verkenner moest ook in staat zijn om zich te verzetten tegen seksuele verlangens, al werd dit zelden op deze manier in de tijdschriften benadrukt. Veelal werd er gesteld dat de jongen zijn reinheid diende te bewaren. Een voorbeeld hiervan vinden we terug in het artikel *‘Gezond leven. Rein leven!’*, dat in de Scout van mei 1938 verscheen. Met een *‘geheimzinnige drang’* verwees men in dit artikel naar de seksuele verlangens waarmee de jongen vanaf zijn puberteit geconfronteerd werd:

*“Immers ge wordt in uw eigen leven zoo’n geheimzinnige drang gewaar - gewaarwordingen die u niet kwellen kwamen in uw kindertijd. Er is in u een verlangen, ge weet zelf niet naar wat...en daar ligt de oorzaak van uw onrust en ongedurigheid omdat het allemaal zoo geweldig nieuw is voor u!”*³⁰³

Volgens het artikel moest en kon de verkenner zich tegen deze *‘geheimzinnige drang’* verzetten:

*“(...)niemand wordt boven zijn krachten bekoord: gij kunt weerstaan, gij kunt uw zuiverheid ongerept bewaren als GE WILT!”*³⁰⁴

Hiervoor werden er twee middelen aangereikt, ten eerste bovenzinnelijke middelen³⁰⁵ en daarnaast ook een gezond leven, *“(...)weg uit het duffe en vervelende stadleven dat u onvoldoende bezigheid schenkt!”*³⁰⁶ Uit deze zin blijkt dat men onvoldoende bezigheid als een gevaar percipieerde. Een gezond leven daarentegen zou leiden tot voldoende activiteit, en de jongen helpen om zich tegen deze *‘ongezonde’* verlangens te verzetten. Het artikel werd afgesloten met de volgende zin:

---

³⁰² De Scout, november 1938, p.235.

³⁰³ De Scout, mei 1938, p.122.

³⁰⁴ Ibidem. p.122.

³⁰⁵ Hier zal later nog op teruggekomen worden.

³⁰⁶ Ibidem. p.122.

“Leef gezond naar lichaam, en vooral broer verkenner, leef gezond naar ziel! Daar ligt de sleutel van een fiere, sterke, wilskrachtige jongen, van een kerel, zoals Vlaanderen er vele nodig heeft.”³⁰⁷

In tegenstelling tot het bovenstaande voorbeeld, verscheen er in het Leidersblad van september 1926, bij uitzondering, wel een artikel waarin expliciet op het gevaar van ‘vleselijke lusten’ werd gewezen. Het artikel werd geschreven door de hoofdaalmoezenier Jos Jacobs en droeg de titel ‘Verantwoordelijkheid in geweten der leiders’. Jacobs maakte in zijn artikel een duidelijk onderscheid tussen de algemene gevaren van seksuele driften, de dreiging van homoseksualiteit, en het gevaar van pedofilie.

Algemeen stelde Jacobs dat:

“(…)wie met het kind omspringt als ware het een engel slaat den bal ook deerlijk mis. Het kind is vleesch en bloed: drang naar zinnelijk genot is alle vleesch en bloed ingeboren. We kunnen daar niet buiten. Vleeschelijke drift roert niet enkel in den volwassen man; bij jonge knapen, een tijdje lang mag ze sluimeren; ze is er nochtans en zal ontwaken en instinctmatig rondtasten naar voldoening. Er valt niet aan te denken de grondige natuurneiging uit te rukken; ze heeft daarboven haar voorbestemde plaats in de plannen der Voorzienigheid. De taak van den Opvoeder is, er voor te zorgen, ten eerste dat ze niet anormaal ontwake en, ten tweede, wanneer ze eenmaal ontwaakt is, dat ze in passenden dwang worde gehouden. De alzijdige inwerking van levend Geloof, Liefde tot God, afschuw voor zonde, priesterlijke leiding daar gelaten, d.i. verondersteld zijnde, komt het voor U, Leiders, practisch hierop neer: weert al wat de zinnelijkheid oproept of aanvuurt. Uwe jongens niet laten luierikken, dat vooreerst; vadsigheid ontzenuwt; ze moeten, den heelen dag de handen vol hebben met bedrijvig werk of spel, en den kop met gezonde beslommingen. Zoogenaamd ‘handspel’ onverdroten te keer gaan; uw volk ’s nachts niet oopenpakken in de tent - ‘k wou dat de slaapzak overal in gebruik kwame - zedigheit bij het ontkleeden in acht nemen, enz., enz. Eindelijk - last not least - een oog in het zeil houden in zake vriendschappen!”³⁰⁸

Vleselijke drift was volgens Jacobs met andere woorden iets dat eigen was aan de mannelijke natuur en waaraan bijgevolg niet te ontsnappen viel. Niettemin diende de katholieke man zich tegen deze lusten te verzetten. In tegenstelling tot wat velen dachten, waren deze begeertes volgens Jacobs reeds in de jongens aanwezig. De leider zijn taak bestond er dan ook uit om er op te letten

---

³⁰⁷ De Scout, mei 1938, p.122.

³⁰⁸ Leidersblad, september 1926, p.5.

dat deze driften normaal konden ontwaken. Eenmaal ontwaakt, diende de leider zijn verkenners bij te staan in de strijd tegen seksueel genot. Hierbij werd, naar analogie van het vorige voorbeeld, gewezen op het belang van voldoende activiteit. Door voldoende bezigheden, werden verkenners immers minder in verleiding gebracht. Verder wees Jacobs op het einde van dit fragment op het belang om 'een oog in het zeil te houden inzake vriendschappen'. Vriendschappen mochten niet evolueren tot 'ongezonde vriendschappen', waarmee naar homoseksualiteit werd gerefereerd.

Over homoseksualiteit stelde Jacobs in zijn artikel het volgende:

“Broederlijke hartelijkheid moet er heerschen tusschen uwe boys, voorzeker; doch, let op dat ze niet verwatere tot - laat me het vranke woord gebruiken - tot mufte verliefdheid. Zoo 'n vreeze is niet uit de lucht gegrepen. Gij zijt geen kinderen en zonder meer begrijpt ge tot welke droeve gevolgen zinnelijke vriendschap leiden kan. Verschaft U het boek van P. Hoornaert, S.J. “De strijd om de zuiverheid”; daarin vindt U de uiteenzetting die ik hier niet kan doordrijven, onder meer de kenteekens van ongezonde vriendschap en de middelen om het gevaar te keer te gaan.”³⁰⁹

Naast dit fragment, was er slechts één ander artikel waarin openlijk naar homoseksualiteit gerefereerd. In dit artikel, dat handelde over de 'bewakingsplicht van den scoutsleider', werd het volgende gesteld:

“Het is duidelijk dat vooral omtrent de kuisheid de waakzaamheid streng bevolen is. De jongens zijn in de moeilijke levensjaren; uitstapjes en campings, met de innigheid die tusschen 'scoutsbroeders' heerscht, kunnen afschuwelijke aanleiding geven tot ontwikkeling en uitbreiding van het kwaad, vooral als er reeds een bedorven element aanwezig was. Niet alleen gemeenzaamheden, betasting en gesprekken, maar ook op 'bijzondere vriendschappen' moet de jeugdleider letten.”³¹⁰

In beide fragmenten werd er gewaarschuwd voor het risico op 'bijzondere vriendschappen' in een groep die uitsluitend uit jongens bestaat. Het is duidelijk dat homoseksuele betrekkingen tussen verkenners niet getolereerd werden, en daarenboven als een gevaar werden gepercipieerd. Uit de bovenstaande fragmenten concluderen we dat de ideale katholieke verkenners heteroseksueel was, en bovendien ook maagd.

---

³⁰⁹ Leidersblad, september 1926, p.5.

³¹⁰ Leidersblad, december 1928, p.41. (geschreven door J. Salsmans, een scoutsleider)

Jacobs sloot zijn deel over de gevaren van seksuele lusten ten slotte af met te wijzen op het gevaar van homoseksuele betrekkingen tussen de leider en zijn jongens:

“En - laat me dit ook vrank en vrij uitspreken - haalt uw eigen gading uit die lectuur en deze mijne vingerwijzingen. Bewaakt uw eigen hart en zinnen! Mijdt zelf wat ge aan anderen mijden doet. Uwe vriendschap strekke zich uit over al uwe jongens en blijve bescheiden in uitdrukking, overal en altijd. Vooral geen troetelkinderen! Voorzichtigheid gebiedt zulks tot vrijwaren en van eigen deugd én van het zedelijk gezag over uwe kweekelingen.”³¹¹

3.3.2.2.1.3 *Het lichaam in dienst van de geest*

In tegenstelling tot de moderne sportverenigingen waar “(...)uitspattingen van de sport, afgoderij en vereering der brute kracht, naar heidensch nudisme en aanbidding van het lichaam”³¹² centraal stonden, was de lichamelijke opvoeding in de katholieke scoutsbeweging dus in belangrijke mate gericht op de beheersing van het lichaam. Thomas Buerman kwam in zijn onderzoek naar mannelijkheidsidealen in de Belgische katholieke pedagogische periodieken, tot dezelfde conclusie en stelde dat een goede katholieke man, een man was die ook zijn lichaam onder controle had.³¹³ Daarenboven wees hij op het feit dat de ontwikkeling van het lichaam in katholieke milieus enkel was toegelaten indien deze in evenwicht was met de ontwikkeling van de geest.³¹⁴ Dezelfde opmerking zagen we ook in de toespraak van de heer Verwilghen terugkomen, waarin deze de moderne sportclubs verweet dat ze te weinig aandacht aan de geest schonken. Een mogelijk gevolg van een ‘onderontwikkelde geest’ werd door Paus Pius XI tijdens een toespraak in 1925 aangehaald:

“Persoonlijk hebben we ondervonden dat mensen die door hun fysisch voorkomen atleten schenen te zijn, maar die geen geestelijke vorming hadden, den moed verloren voor moeilijkheden van geringen omvang (...)”³¹⁵

Ook van Haegendoren wees in zijn artikel ‘Scouting en lichamelijke opvoeding’ op de relatie tussen lichamelijke ontwikkeling en de vorming van de ziel. Zo stelde hij onder meer:

---

³¹¹ Leidersblad, september 1926, p.5.

³¹² Leidersblad, december 1935, p.71.

³¹³ T. Buerman, *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2010, p. 159.

³¹⁴ Ibidem. p. 161.

³¹⁵ De Scout, oktober 1925, p.139.

“Wanneer een jongen geleerd heeft op lichamelijk gebied dat hij door inspanning tot een zeker resultaat kan geraken, is hij goed op weg, de waarde te kennen van wilskracht. In hem zal de mentaliteit gevormd zijn dat hij door werk en inspanning tot resultaten komt, door het natuurlijk stoffelijk lichamelijk training, zal hij die mentaliteit ook in zijn persoonlijk, zedelijk en bovennatuurlijk leven overbrengen.”³¹⁶

Anders gesteld was van Haegendoren van mening dat de verkenner dankzij lichamelijke opvoeding bepaalde deugden leerde kennen, die hij nadien kon extrapoleren naar zijn zedelijk en bovennatuurlijk leven. Daarenboven was men er ook van overtuigd dat lichamelijke opvoeding van het lichaam *“een sterker gezonder, beter en gehoorzamer instrument maakt van onzen Geest...”*³¹⁷

3.3.2.2.2 Goede daden

Tot slot in de katholieke scoutsbeweging van mening dat men om Goede daden te kunnen verrichten, hiertoe lichamelijk in staat moest zijn. Lichamelijke opvoeding was met andere woorden ook gericht tot het ‘vaardiger’ worden. Voornamelijk sporten zoals lopen, en zwemmen werden aangemoedigd met het oog op de dagelijkse goede daad:

“(…)lichamelijk bekwaam zijn, om als de kans zich aanbiedt een goede daad van belang te kunnen stellen. Zoudt ge geen spijt hebben als ge een kind onder uw oogen moest laten verdrinken omdat gij niet kunt zwemmen, als ge ene dief moest laten ontsnappen omdat ge niet hebt leeren lopen, als ge een kind of dier moest laten mishandelen omdat ge niet kunt vechten of niet geleerd hebt hoe gemakkelijk het is zich te verdedigen. Daarom leert zwemmen en redden, leg u toe op het lopen en beoefen onder elkaar de vechtkunst.”³¹⁸

---

³¹⁶ Leidersblad december 1938, p57

³¹⁷ Leidersblad ,april 1934, p.154.

³¹⁸ Leidersblad, juni 1932, p.156.

3.3.3 Karaktervorming

Zoals in het voorgaande deel over lichamelijke ontwikkeling reeds vermeld, diende de lichamelijke opvoeding, volgens de pedagogische voorschriften in de scoutsbeweging, steeds in dienst te staan van de ontwikkeling van het karakter. Deze aandacht voor karaktervorming, was niet iets dat eigen was aan de Belgische katholieke scoutsbeweging. Het vormen van het karakter van de jongens uit de Britse arbeidersklasse was namelijk een van de oorspronkelijke doelen die Baden - Powell bij de uitwerking van zijn scoutingideeën voor ogen had. In het Leidersblad van februari - maart 1932, werd de lezer nog eens aan dit oorspronkelijke opzet herinnerd:

*“De toestanden die B.P. er toe hebben aangezet de padvinderij in het leven te roepen, zijn in dezen na - oorlogsch en tijd misschien nog scherper dan in 1908. De verwijfdheid en de karakterloosheid heerschen erger dan ooit.”*³¹⁹

Het gebrek aan karakter en ‘verwijfdheid’ werden in de bovenstaande zin in één adem genoemd, wat ons doet vermoeden dat karakter als een mannelijke eigenschap werd bekeken. Het fragment uit de Scout van mei 1922 bevestigt deze veronderstelling, hierin definieerde men karakter namelijk als:

*“de concentratie en versterking van de wilskracht, karakter is bevrijding van de wereld der uitwendige prikkels, karakter is eenheid in plaats van verscheuring en tweespalt, karakter is het overwinnen van iedere soort van lafheid en verwijfdheid.”*³²⁰

Zonder reeds dieper op de inhoud van karakter in te gaan, zien we dat karakter als antoniem van vrouwelijkheid werd voorgesteld.

Ook Thomas Buerman onderschrijft het belang van karakter in het onderzoek naar moderne mannelijkheden; karakter wordt volgens hem namelijk in quasi elk onderzoek aangeduid als dé mannelijke kwaliteit.³²¹ Het was volgens Buerman echter pas vanaf het einde van de negentiende eeuw dat karakter ook in het Belgische katholieke pedagogische milieu als deugd verscheen. Wat men juist verstond onder karakter is naar Buermans mening niet altijd even gemakkelijk te bepalen. Wij hebben in het Leidersblad echter enkele artikels gevonden waarin karakter duidelijk gedefinieerd werd. Aan de hand van het artikel ‘Karakterkunde’ dat in het Leidersblad van januari 1939 verscheen,

³¹⁹ Leidersblad, februari - maart 1932, p.

³²⁰ De Scout, mei 1922, p.43.

³²¹ T. Buerman, *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2010, p. 155.

zullen we eerst onderzoeken wat men in de katholieke scoutsbeweging onder karakter verstond. Nadien zullen we deze inzichten kaderen binnen de pedagogische visie die Thomas Buerman in zijn doctoraat heeft onderzocht.

3.3.3.1 3 betekenissen

In het artikel ‘Karakterkunde’³²² werd de lezer gewezen op het feit dat het woord ‘karakter’ – in de toen gangbare omgangstaal – in drie spontane uitingen werd gebruikt. Vervolgens werden deze drie uitdrukkingen in het artikel uiteengezet. Met de eerste uiting “*die jongen is een karakter*”, werd volgens de auteur het volgende bedoeld:

*“iemand die de natuurlijke krachten en neigingen, die in hem roeren, weet te beheerschen; die kleinmenselijke en lagere gevoelens weet te onderdrukken, om hoogere, edele gevoelens op te vatten, idealen te koesteren; b.v. in iedere mensch ligt een zekere neiging tot gemakzucht, zinnelijkheid, afgunst oogdienerij, enz... Een karakter zijn, is er van bewust zijn, deze te beheerschen en hoogere gevoelens in de plaats te stellen.”*³²³

Samengevat stelde de auteur dat een karakter iemand met een sterk overtuigde levensopvatting, die zijn gedrag in overeenstemming met zijn overtuiging wou brengen, was. De belangrijkste eigenschappen van een karakter in deze zin waren volgens de auteur:

*“helderheid van zedelijk oordeel, (dus niet ieder oogenblik instinctief en onbedacht uitkiezen wat de natuur voldoet), gezond aanpassingsvermogen, fijngevoeligheid, beroerbaarheid en wilskracht.”*³²⁴

Een tweede uitdrukking waarin karakter werd gebruikt is “*die jongen heeft karakter*”. Dit was volgens de auteur een waardeoordeel dat reeds minder zei dan de eerste uiting. Iemand met karakter bezat:

*“beslistheid, vastheid, volharding van wil, heeft een lijn in zijn leven, en van zoo iemand kan men op voorhand zeggen wat hij zal doen in zekere omstandigheden van belang.”*³²⁵

---

³²² Het artikel werd geschreven door DIXI uit de ‘Vuurstam’ te Aalst. Het enige dat we hieruit kunnen afleiden, is de het geschreven werd door een Voortrekker of Voortrekkersleider. Een ‘stam’ was namelijk de patrouille van een Voortrekkerstak.

³²³ Leidersblad, januari 1939, p.101.

³²⁴ ibidem. p.101.

Het grote verschil tussen iemand die een karakter is en karakter heeft, was volgens het artikel het volgende:

“(…) een karakter is hij, die als mensch of als christen mensch hoogstaand is; en karakter heeft hij, die een of ander menselijke waarde weet te verwezenlijken op standvastige wijze, zonder daarom noodzakelijk rekening te houden met de hogere moreele waarden of het geheel der waarden.”

Hieruit volgde volgens de auteur dat een jongen met karakter de mogelijkheid bezat om een karakter te worden. *“Men hoeft hem alleen een hoger ideaal te geven.”*³²⁶

Het artikel werd afgesloten met de uitdrukking *“ieder jongen heeft zijn karakter”*, waarin het woord volgens de auteur een speciale betekenis kreeg. Jongens die *“karakterloos”* waren, of geen karakter hadden, aangezien ze de hierboven beschreven eigenschappen niet bezaten, hadden volgens de auteur echter nog steeds hun eigen karakter. Zelfs diegenen die *“futloos, wispelturig en onstandvastig zijn.”* Volgens deze uitdrukking bestond ‘karakterloosheid’ met andere woorden niet. Iedere jongen had immers zijn eigen *“(…) manier van aanvoelen, denken, willen.”*³²⁷ Hoewel dit een interessante aanvulling is, zullen we op deze laatste uitdrukking niet dieper ingaan. Het woord ‘karakterloosheid’ werd immers nog steeds gebruikt, en dit om te verwijzen naar diegenen die geen karakter – volgens de eerder beschreven uitingen – bezaten. Het waren dan ook deze uitdrukkingen, die interessant zijn met het oog op mannelijkheid, die we verder zullen onderzoeken.

3.3.3.2 De katholieke verkenner is een karakter

Zoals in het artikel *‘karakterkunde’* werd aangegeven, bezat iemand die karakter had het potentieel om een karakter te worden. Het grote verschil tussen beide was echter dat een karakter werd gedreven door een hoger ideaal. Scouting wou jongens dit hoger ideaal aanbieden, en van haar leden karakters volgens de eerste betekenis maken. Dit blijkt eveneens uit de inleiding van het artikel waarin werd gesteld dat:

“Ook als een deel van het doel onzer Christene Jeugdbeweging moet beschouwd worden, de in schijn of in werkelijkheid afgedwaalden voor de beweging te winnen om ze terug te leiden

---

³²⁵ Leidersblad, januari 1939, p.101.

³²⁶ Ibidem. p.101.

³²⁷ Ibidem. p.101 - 102.

op het juiste pad, door hun karakter te hervormen, te wijzigen en te verstevigen naar de christene levensmoraal.”³²⁸

De katholieke scoutsbeweging moest zich met andere woorden niet louter bezig houden met het karakter van de jongens te hervormen, maar diende dit te doen volgens de katholieke levensmoraal, opdat de jongens karakters zouden kunnen worden.

3.3.3.2.1 Innerlijke en vrouwelijke eigenschappen

Bij de omschrijving van een karakter werd er expliciet gerefereerd naar de belangrijkste eigenschappen die een karakter diende te bezitten: *“helderheid van zedelijk oordeel, (dus niet ieder oogenblik instinctief en onbedacht uitkiezen wat de natuur voldoet), gezond aanpassingsvermogen, fijngevoeligheid, beroerbaarheid en wilskracht.”* Op basis van dit overzicht, kunnen we reeds enkele belangrijke vaststellingen doen.

Zo waren de eigenschappen ten eerste uitsluitend innerlijke hoedanigheden. De op biologie gebaseerde mannelijke eigenschappen van deze tijd, zoals spierkracht e.a., werden binnen de definiëring van een karakter ter zijde gelaten. In het deel over de lichamelijke ontwikkeling in de scoutsbeweging hebben we reeds gezien dat men zich in de katholieke scoutsbeweging verzette tegen een te enge focus op lichamelijke conditie. De waardering van innerlijke eigenschappen, wordt door het volgende fragment, dat in het Leidersblad van januari 1933 verscheen, nogmaals geïllustreerd:

“Het kind is de vader van zijn eigen mannenleven. De man moet worden gevormd. Hij die zich niet gevormd heeft, zal later zijn als een aangekleede pop, een man in schoon ornaat misschien een schitterende wapenrusting, maar zonder innerlijke waarde.”³²⁹

Een tweede belangrijke vaststelling die we kunnen doen, is dat hoedanigheden als *‘fijngevoeligheid’* en *‘beroerbaarheid’* naar kenmerken die destijds als eerder vrouwelijke kwaliteiten werden bestempeld, verwezen. In het mannelijke karakter waren met andere woorden vrouwelijke eigenschappen opgenomen. Op deze wijze mogen we vaststellen dat een karakter, volgens de eerste uiting, een androgyn ideaalbeeld was.³³⁰ Volgens Thomas Buerman was het net door het verbinden

---

³²⁸ Leidersblad, januari 1939, p.101.

³²⁹ Leidersblad, januari 1933, p.77.

³³⁰ Androgynie wordt volgens Buerman als volgt gedefinieerd: *“(…)het voorkomen van vrouwelijke geslachtskenmerken bij een man. De geslachtskenmerken waarover het hier gaat, hebben niets te maken met de vandaag op basis van biologische verschillende gedefinieerde primaire, secundaire en tertiaire*

van karakter aan innerlijke kwaliteiten dat men in staat was om de ideale katholieke mannelijkheden met de in die tijd als vrouwelijk aanvaarde eigenschappen te verbinden.³³¹

3.3.3.2.2 Wilskracht

Een laatste eigenschap die een karakter diende te bezitten, was wilskracht. Omwille van twee redenen hebben we ervoor gekozen om deze hoedanigheid apart te bespreken; ten eerste was wilskracht een van de eigenschappen die in nagenoeg elke omschrijving van karakter werd opgenomen, en daarnaast staat 'wilskracht' ons toe om de link te leggen tussen karaktervorming en lichamelijke ontwikkeling. Voor de eerste reden vinden we een verklaring in het doctoraat van Thomas Buerman. Buerman kwam immers tot de vaststelling dat wilskracht aan de basis van karakter lag. Een gevolg hiervan was dat omschrijvingen van het twintigste - eeuwse karakter, gelijkenissen vertoonden met wat in de loop van de 19de eeuw nog onder wilskracht werd begrepen.³³²

Zoals we in de inleiding van dit deel over karaktervorming hebben gezien, werd karakter in de Scout van mei 1922 als volgt omschreven:

“de concentratie en versterking van de wilskracht, karakter is bevrijding van de wereld der uitwendige prikkels, karakter is eenheid in plaats van verscheuring en tweespalt, karakter is het overwinnen van iedere soort van lafheid en verwijfdheid.”³³³

Het is hoofdzakelijk het eerste deel van de definitie dat belangrijk is om begrip te krijgen van wat men juist onder wilskracht verstond, namelijk *'de concentratie en versterking van de wilskracht'* en *'bevrijding van de wereld der uitwendige prikkels'*. Deze twee delen van de definitie waren onderling met elkaar verbonden; door het versterken van de wilskracht, kon men zich immers bevrijden van de wereld der uitwendige prikkels. Met de wereld der uitwendige prikkels refereerde men onder andere naar de vele verleidingen van de moderne maatschappij. Dat men zich tegen deze

---

geslachtskenmerken” Bij de vroegnegentiende - eeuwse androgyne mannelijkheden betroffen het volgens Buerman *“kenmerken die op geen enkele manier op biologische verschillen gefundeerd waren, maar wel zo werden gepresenteerd. Emotionaliteit, liefde, gevoeligheid, bescheidenheid, hoffelijkheid, huiselijkheid, zorgzaamheid of religieuze gevoeligheid waren als vrouwelijk voorgestelde geslachtskenmerken die mannen moesten overnemen.”* In: T. Buerman, *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2010, p. 47.

³³¹ Ibidem. p. 186.

³³² Wilskracht was in de 19de eeuw volgens Buerman namelijk de mannelijke eigenschap, die in de twintigste eeuw in karakter werd opgenomen. In: ibidem. p. 157.

³³³ De scout, mei 1922, p.43.

verlokkingen diende te verzetten werd onder meer benadrukt in de Scout van maart 1923 waarin men stelde dat:

*“Vermaak - en genotzucht verschaffen geen vreugde maar zijn de groote moordenaars der ware vreugde. Er zijn in onze moderne wereld te veel vermaken, er is te weinig ware vreugde (...)”*³³⁴

Maar versterking van wilskracht was niet enkel noodzakelijk om te kunnen weerstaan aan externe verleidingen. In de Scout van mei 1922, verscheen namelijk een artikel met de titel ‘*Wilskracht*’ waarin het volgende stond geschreven:

*“Het leven bestaat niet uit groote heldendaden, beste vriendjes, maar uit eenen voortdurenden, taaien strijd tegen onze slechte neigingen.”*³³⁵

We stellen vast dat in tegenstelling tot het eerste fragment, waarin men stelde dat een versterking van wilskracht de mogelijkheid bood om zich te bevrijden van ‘de wereld der uitwendige prikkels’, het tweede fragment wilskracht omschreef als het vermogen om zich te verzetten tegen ‘slechte neigingen’. Hieronder kon men, zoals door de volgende twee fragmenten wordt geïllustreerd, ook innerlijke prikkels (bv: seksuele driften) verstaan. Zo stelde men respectievelijk in de Scout van mei 1927 en in de Scout van november 1931:

*“De scout is sterk, zedelijk sterk, biedt het hoofd aan den stormloop van eigen driften of uitwendige bekoringen; hij ‘doet wel en ziet niet om’”*³³⁶

*“Wie werkt aan de vorming van zijn karakter: ‘om van zichzelf een allerbeste type’ te maken, zal vanzelf moeten zorgen voor de bestrijding van onkruid en schadelijk gedierte dat woelt en tiert op den bodem van zijn ziel.”*³³⁷

In de omschrijving van “*die jongen is een karakter*” werd eveneens naar deze potentie om weerstand te bieden aan innerlijke begeertes verwezen:

---

³³⁴ De Scout, maart 1923, p.33 - 34.

³³⁵ De Scout, mei 1922, p.34.

³³⁶ De Scout, mei 1927, p.79.

³³⁷ De Scout, november 1931, p.172.

“iemand die de natuurlijke krachten en neigingen, die in hem roeren, weet te beheerschen; die kleinmenselijke en lagere gevoelens weet te onderdrukken, om hoogere, edele gevoelens op te vatten, idealen te koesteren; b.v. in iedere mensch ligt een zekere neiging tot gemakzucht, zinnelijkheid, afgunst, oogendienerij, enz...Een karakter zijn, is er van bewust zijn, deze te beheerschen en hoogere gevoelens in de plaats te stellen.”³³⁸

Het was juist omdat deze slechte neigingen als natuurlijk werden opgevat, en men hier bijgevolg niet aan kon ontkomen, dat men het belangrijk vond dat men zich hiertegen kon verzetten.

Wilskracht bood met andere woorden het vermogen om te weerstaan aan continu aanwezige interne en externe prikkels. We vonden bevestiging voor deze vaststelling in Buermans onderzoek, waarin deze stelt dat katholieke wilskracht op de mogelijkheid wees om natuurlijke passies aan zich te onderwerpen.³³⁹ Een laatste belangrijke opmerking die we dienen te maken, is dat men beklemtoonde dat men door enkel het karakter te ontwikkelen, niet in staat was om zich tegen al deze verleidingen te verzetten. Zoals we in het deel over lichamelijke ontwikkeling in de scoutsbeweging hebben gezien, moest men om aan deze verlokkingen te kunnen weerstaan, immers ook het lichaam te ontwikkelen. Zo was het doel van lichamelijke opvoeding, om ervoor te zorgen dat het lichaam een gehoorzaam instrument van de geest werd. Hoewel beide soorten vorming met elkaar in evenwicht moesten zijn, stond de lichamelijke ontwikkeling toch steeds in dienst van de karaktervorming. Of zoals in het Leidersblad van maart 1934 werd gesteld:

“(...) met dezen verstande dat karaktervorming 't belangrijkste is. Heel het doel van Scouting is karaktervorming en de rest staat in dienst van karaktervorming.”³⁴⁰

3.3.3.3 Karakterpedagogie

Nu we ons een beeld gevormd hebben van wat men binnen de Belgische katholieke scoutsbeweging onder karakter verstond, kunnen we dit toetsen aan de belangrijkste overtuigingen binnen de karakterpedagogie in het Belgische katholieke pedagogische milieu. Hiervoor zullen we beroep doen op de doctoraatsverhandeling van Thomas Buerman. Meer specifiek, zullen we ons baseren op het derde hoofdstuk van zijn doctoraat *‘Mannelijkheden in de katholieke pedagogie,*

---

³³⁸ Leidersblad, januari 1939, p.101.

³³⁹ T. Buerman, *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2010, p. 133.

³⁴⁰ Leidersblad, maart 1934, p.51.

1830 – 1940', waarin Buerman een beeld tracht te vormen van het mannelijkheidsideaal dat katholieke jongens tijdens deze periode werd voorgehouden.³⁴¹

Buerman hecht in zijn analyse van de karakterpedagogie tijdens het interbellum, bijzondere aandacht aan de publicaties van de volgende twee figuren; Frans de Hovre en Alberic Decoene. Deze twee Belgische pedagogen stichtten in 1919 samen het 'Vlaamsch Opvoedkundig tijdschrift' en waren volgens Buerman twee van de meest prominente figuren binnen de Belgische katholieke onderwijspedagogische wereld.³⁴² Daarnaast wordt er gewezen op het feit dat deze twee personen sterk beïnvloed waren door de ideeën van de Duitse protestantse moraalfilosoof en pedagoog, Frierdrich Wilhelm Foerster. Foerster was volgens Buerman uitermate invloedrijk in het Belgisch katholieke pedagogische milieu, en werd door de Hovre en Decoene gezien als dé absolute autoriteit.³⁴³

3.3.3.3.1 Friedrich Wilhelm Foerster

Ook in het eigen onderzoek zagen we de naam Foerster regelmatig in artikels opduiken. In 1929 werd de voorpagina van enkele edities van het Leidersblad zelfs volledig ingenomen door een advertentie die leiders aanspoorde om zich Dr. F. W. Foersters meesterwerk 'Karaktervorming' aan te schaffen. In datzelfde jaar verscheen er eveneens een recensie over dit boek in het Leidersblad, waaruit de bewondering voor Foersters pedagogische inzichten blijkt.³⁴⁴

“Het is een van die boeken waarvan een critiek enkel een aanbeveling is. Een geest als die van Foerster is niet alleen een weldaad voor het land, maar voor heel de wereld en het is dan ook onze plicht van deze hooge geesten mee te nemen wat we kunnen. Denkt nu niet dat het een boek is, waarin ge een gemakkelijke methode zult vinden om het karakter van uw jongens te vormen. Neen, maar het lezen van zoo'n boek verrijkt onze gedachten, brengt onze ideeën hoger. Het is niet om te lezen onder een vijfminuten rustpoos. Maar het zal dan ook uw blik verscherpen en u een meer degelijker kijk geven op alles wat de vorming van uw jongens en ook wel die van u zelve, oude leider, aangaat. Ook voor meer ontwikkelde voortrekkers is het lezen van Foersters karaktervorming van het hoogste nut. Het zal van u hoogerstaande menschen en schoonere karakters maken. Als ge een leuk boek hebt gelezen, voelt ge u gezonder. Als ge een mooi boek hebt gelezen, voelt ge u gelukkiger. En als ge een degelijk

---

³⁴¹ Voor zijn analyse deelt Buerman de onderzoeksperiode op in drie afzonderlijke tijdspannes, waarvan de laatste '1918 – 1940' voor ons eigen onderzoek de interessantste periode is.

³⁴² Hun invloed bleef volgens Buerman echter niet beperkt tot België.

³⁴³ T. Buerman, *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2010, p. 157 en 181.

³⁴⁴ De recensie werd geschreven door Emiel Van Cauwelaert.

*boek hebt gelezen als dit, voelt ge u ernstiger en gewichtiger. En dat is een meerwaarde die ons allen nog wel goed kan doen.”*³⁴⁵

Volgens Foerster draaide zijn karakterpedagogie om twee essentiële zaken; ten eerste was wilskracht of karakter belangrijker dan lichaamskracht³⁴⁶, en vervolgens gold ook zachtmoedigheid – een eigenschap die hoofdzakelijk aan meisjes en vrouwen werd toegeschreven – als kracht.³⁴⁷ Zoals we in het bovenstaande deel hebben aangetoond, stonden beide standpunten eveneens centraal in de karaktervorming die de katholieke scoutsbeweging aanbood. Zo was lichamelijke ontwikkeling belangrijk, maar stond deze steeds in dienst van de ontwikkeling van de geest, en mocht deze zich niet beperken tot louter de ontwikkeling van lichamelijke kracht. Verder werden er in het artikel ‘Karakterkunde’ aan een karakter eigenschappen als ‘fijngevoeligheid’ en ‘beroerbaarheid’ toegeschreven.

3.3.3.3.2 Zelfstandigheid

Ten slotte zullen we even stilstaan bij de waardering van zelfstandigheid in de katholieke scoutsbeweging. Volgens de Hovre droeg Foersters karakterpedagogie immers bij tot het bereiken van een dubbele zelfstandigheid. Hiermee werd in eerste instantie een zelfstandigheid tegenover zichzelf bedoeld; iemand met karakter was immers in staat om weerstand te bieden tegen allerlei verleidingen zoals bijvoorbeeld drank, luiheid, etc. Daarnaast leverde de karakterpedagogie volgens de Hovre een bijdrage tot het bereiken van zelfstandigheid tegenover de sociale omgeving. Door het verwerven van zelfstandigheid kon men immers verantwoordelijkheid over anderen op zich nemen. Volgens Buerman verwees de Hovre hiermee rechtstreeks naar de verantwoordelijkheid ten opzichte van het gezin. Decoene daarentegen vatte deze verantwoordelijkheid breder op, namelijk als de verantwoordelijkheid van de ideale katholieke ten opzichte van de gehele wereld. Concreet verwees Decoene volgens Buerman hiermee naar de verantwoordelijkheid van katholieke mannen om de Katholieke Actie te dragen (Cfr. Infra).³⁴⁸

Ook Baden - Powell maakte van zelfstandigheid een van de centrale beginselen van zijn opvoedingsschema. Het patrouillesysteem, dat we op quasi ieder niveau in de scoutsbeweging

---

³⁴⁵ Leidersblad, januari 1929, p.

³⁴⁶ Met de overtuiging dat men enkel man kon worden door het lichaam aan de geest te onderwerpen, trachtte Foerster zich volgens Buerman juist tegen de destijds populaire gedachte dat ideale mannelijkheden enkel door lichamelijke kracht en uitstraling werden bepaald, in te gaan. In: T. Buerman, *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2010, p. 183.

³⁴⁷ Dit geeft Foerster volgens Buerman in zijn boek ‘Hoe word ik man’ dat in 1929 in het Nederlands werd uitgegeven, aan. In: *ibidem*. p. 183.

³⁴⁸ *Ibidem*. p. 184 - 185.

terugvinden, getuigt hier onder andere van. Dit principe groeide namelijk uit Baden - Powells overtuiging dat men jongens in belangrijke mate autonomie moest toekennen. Principes als militaire drill vernietigden volgens Baden - Powell de individualiteit en waren bijgevolg niet geschikt voor de vorming van jongens.³⁴⁹

Jay Mechling wijst onder andere op het belang van het jaarlijks scoutskamp voor de ontwikkeling van zelfstandigheid. Zo moesten de verkenners tijdens deze periode bijvoorbeeld zelf koken, een taak die thuis voor de moeder weggelegd was.³⁵⁰ Verschillende activiteiten binnen de scoutsbeweging droegen bij tot het 'gedienstiger' maken van de jongen thuis. In de Scout van februari 1938 vinden we bijvoorbeeld een opsomming van enkele potentiële goede daden die een verkenners kon verrichten terug. Het merendeel van deze voorbeelden verwees expliciet naar gediensigheid binnen het huishouden: *"Voor moeder kolen opgehaald"*, *"Voor vader – door regen en kou – vier boodschappen gedaan"*, *"Eerste wakker en alleen 't ontbijt klaar gemaakt"*, *"Dondernamiddag, vrijaf! Thuiswacht, vrijwillig want moeder moest weg"*, etc.³⁵¹ Op zelfstandigheid tegenover zichzelf zullen we ten slotte niet dieper ingaan aangezien dit reeds uitgebreid in het deel over wilskracht werd behandeld.

3.3.4 'Een scout is rein in gedachten, woorden en daden'

Hoewel we deze tiende regel van de scoutswet reeds in de delen 'lichamelijke ontwikkeling' en 'karaktervorming' uitvoerig hebben behandeld, zullen we hier toch nog even bondig op terugkomen. Er werd de katholieke verkenners immers nog een middel aangereikt om zich tegen de innerlijke driften en de verlokkingen van de moderne maatschappij te verzetten, namelijk bovennatuurlijke middelen.³⁵² Dit was tevens een van de aspecten waarmee de katholieke scoutsbeweging zich van de Britse Boy Scouts wist te distantiëren.

---

³⁴⁹ S. Pryke "The popularity of nationalism in the early British Boy Scout movement.", In: Social History, 23 (1998), 3, p. 322.

³⁵⁰ J. Mechling, *On My Honor. Boy Scouts and the Making of American Youth*, Chicago, The University of Chicago Press, 2004, p. 204.

³⁵¹ De Scout, februari 1938, p.36.

³⁵² Dit hebben we reeds bondig aangehaald in het deel over lichamelijke opvoeding waarin we een fragment uit de Scout van mei 1938 bespraken.

3.3.4.1 ‘Mannelijke wapens’

In het Leidersblad van juni 1933 verscheen het artikel *‘De vijanden van den jongen’*, waarin, net zoals bij de andere besproken artikels, werd verwezen naar de gevaren waarmee de jongen vanaf zijn puberteit werd geconfronteerd.

*“De jongen komt te staan – om het maar in ’t kort te zeggen – voor de wereld, het vleesch en den duivel, maar al te dikwijls onder aantrekkelijke vormen voorgesteld.”*³⁵³

Vandaar dat men volgens de auteur jongens vanaf deze leeftijd diende te helpen om zich te ‘wapenen’ tegen deze gevaren. Concreet werden, naast lichamelijke controle, het gebed en de sacramenten aangeduid als middelen om aan deze verlokkingen te weerstaan:

*“Hetgeen de jongen het meest noodig heeft op dit levenstijdstip, is het regelmatig ontvangen der sakramenten. Hiervoor zou moeten gezorgd worden, want hij heeft mannelijke wapens noodig om een mannelijke strijd te overwinnen; de Sakramenten zijn dit wapen.”*³⁵⁴

Opvallend is het gebruik van militaire metaforen als *‘mannelijke wapens’* en *‘mannelijke strijd’* in dit fragment. Dit kan gezien worden als een poging om het beoefenen van religieuze praktijken, dat sinds de 19de eeuw als een eerder vrouwelijke activiteit werd gezien, aantrekkelijker voor mannen te maken.³⁵⁵ Ook Buerman stelt dat militaire metaforen werden gebruikt om te proberen het in de maatschappij gangbare oordeel dat mannen geen praktiserende katholieken konden zijn, te ontcrachten. Hij wijst echter op het feit dat sommige onderzoeken reeds hebben aangegeven dat door het gebruik van militaire metaforen hoofdzakelijk een infantilisering van het geloof werd bereikt.³⁵⁶ Adolescenten waren immers veel receptiever voor militaire metaforen dan volwassenen. Hierdoor moet men volgens Buerman rekening houden met het feit dat het

---

³⁵³ Leidersblad, juni 1933, p.209.

³⁵⁴ Ibidem. p.209.

³⁵⁵ Zie onder andere ‘feminiseringsthese’ in het theoretisch kader. Zoals eveneens aangehaald in het theoretisch kader, raadt Tine Van Osselaer in het besluit van haar doctoraatsverhandeling het gebruik van de termen ‘feminisering’ en ‘masculinisering’ af. Rekening houdende met deze kritiek hebben we er toch voor geopteerd om deze termen in het belang van een duidelijke formulering over te nemen.

³⁵⁶ We hebben deze onderzoeken echter niet meer zelf kunnen consulteren waardoor we voor meer informatie en referenties verwijzen naar het doctoraat van Thomas Buerman. In: T. Buerman, *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent, 2010, p. 169.

katholicisme, na pogingen om het te 'masculiniseren', daarom niet werkelijk 'gemasculiniseerd' werd.³⁵⁷

Een tweede genderstrategie die volgens Buerman door de katholieke pedagogen werd aangewend, kunnen we niet uit het artikel afleiden, maar werd naar onze mening wel in de katholieke scoutsbeweging toegepast. Deze strategie ging er namelijk van uit dat mannen in een exclusief mannelijke groep hun mannelijkheid als institutioneel verzekerd ervoeren, waardoor ze gemakkelijker te vinden waren voor het uiten van gedragingen die in de maatschappij als typisch vrouwelijk werden bestempeld.³⁵⁸

3.3.4.2 *Praktiserende verkenner*

De ideale katholieke verkenner was met andere woorden ook een praktiserende verkenner. Naast het besproken fragment vonden we in de tijdschriften echter nog andere verwijzingen naar religieuze praktijken terug. Bij de bespreking van de 'spirituele functie' van het zomerkamp, was ons bijvoorbeeld reeds opgevallen dat er binnen de 'voorbeeldplanningen' – die tijdens de zomermaanden soms in de Scout of het Leidersblad verschenen – veel belang aan religieuze praktijken werd gehecht. Zo moest de verkenner zich bijvoorbeeld meermaals per dag tot God richten, was een verkenner verplicht om dagelijks de Heilige Mis bij te wonen, werden de verkenners aangespoord om dagelijks te communie te gaan, etc. Maar niet enkel met het oog op het scoutskamp werd de praktiserende kant van het geloof benadrukt. Zo verschenen er in de tijdschriften bijvoorbeeld ook verslagen van bedevaarten waaraan katholieke verkenners hadden deelgenomen, net als verscheidene oproepen om aan deze bedevaarten deel te nemen.

Volgens Buerman was dit aanwenden van bovennatuurlijke middelen iets dat eigen was aan het katholicisme. Door de katholieke opvatting inzake de eenheid tussen lichaam en geest, stond het katholieke geloof – in tegenstelling tot het protestantisme – namelijk toe om bovennatuurlijke middelen als essentiële kenmerken van katholieke mannelijkheden te benadrukken.³⁵⁹ Vanaf het interbellum mag men volgens Buerman dan ook van religieuze mannelijkheden spreken, de ideale katholieke man was immers een praktiserende man.³⁶⁰ Daarenboven moest de ideale katholieke man ook zijn geloof tentoonstellen en verspreiden. Op deze manier maakte de Kerk haar herintrede in de

---

³⁵⁷ T. Buerman, *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent, 2010, p. 169 - 170.

³⁵⁸ Ibidem. p. 166 - 167.

³⁵⁹ Ibidem. p. 165.

³⁶⁰ Voor de vroegere periodes die Buerman onderzocht, kwam hij tot de conclusie dat bij de constructie van katholieke mannelijkheden nagenoeg geen aandacht aan religiositeit werd besteed. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn volgens hem dat religiositeit zo evident was dat het niet vermeld werd, of dat ongelof of minder praktiserend geloof bij mannen niet geproblematiseerd werd. In: ibidem: p. 142.

publieke sfeer.³⁶¹ In dit laatste herkennen we natuurlijk de Katholieke Actie, waar ook de katholieke scoutsbeweging deel van uitmaakte.

3.3.5 Verkenners en de katholieke actie

Als katholieke vereniging maakte de Belgische katholieke scoutsbeweging deel uit van de Katholieke Actie (KA).³⁶² Dit lekenapostolaat werd in 1922 door Paus Pius XI in het leven geroepen om enerzijds de invloed van de Kerk op de leken gemeenschap te herstellen en anderzijds de voortschrijdende secularisering tegen te gaan.³⁶³ Bondig gesteld, deed de Kerk met de KA beroep op de leken gemeenschap om de moderne maatschappij te herkerstenen. Hoewel alle leken werden opgeroepen om zich voor dit moderne apostolaat te engageren, werd er volgens Tine Van Osselaer duidelijk onderscheid gemaakt tussen de taken voor mannen, vrouwen en jongeren.³⁶⁴ Omwille van deze gedifferentieerde taakverdeling biedt een analyse van KA - bewegingen volgens haar de mogelijkheid om de invloed van genderconstructies op de creatie en legitimering van gender - exclusieve bewegingen te bepalen. Zelf focust Van Osselaer zich in haar onderzoek hoofdzakelijk op de mannelijke KA - bewegingen. Dit aangezien een analyse van deze bewegingen, naar haar mening, eveneens interessant kan zijn voor het breder onderzoek naar strategieën die door de Kerk werden gehanteerd om het geloof aantrekkelijker voor mannen te maken.³⁶⁵ Mannen waren volgens Van Osselaer immers de KA's belangrijkste doelgroep.

Alvorens tot de eigen analyse over te gaan, zullen we bondig toelichten waarom de KA zich volgens Van Osselaer hoofdzakelijk tot mannen richtte en of we de eigen vaststellingen voor een mannelijke KA - jeugdbeweging mogen toetsen aan Van Osselaers inzichten.

---

³⁶¹ T. Buerman, *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent, 2010, p. 171 - 172.

³⁶² Paus Pius XI definieerde de KA zelf als volgt: "Katholieke Actie is de deelname van de leken op een georganiseerde wijze aan het apostolaat van de hiërarchie en onder strikte leiding van de kerkelijke overheid voor de verdediging van de religieuze en morele principes, voor een gezonde sociale actie om het katholieke leven in familie en gemeenschap te bevestigen buiten en boven elke politieke partij." In: N. Aerts, *Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouw Limburg (1919 - 1950)*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 2003, p.39.

³⁶³ N. Aerts, *Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouw Limburg (1919 - 1950)*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 2003, p.39. en T. Van Osselaer, *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, p. 195 - 196.

³⁶⁴ T. Van Osselaer, *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, p. 207.

³⁶⁵ Ibidem. p. 209.

3.3.5.1 De Katholieke Actie, een 'mannenzaak'

Zoals in het theoretisch kader van deze scriptie reeds bondig werd aangehaald, werd religie, volgens de feminiseringsthese, vanaf de 19de eeuw 'zachter' en 'vrouwelijker'. Deze 'feminisering' voltrok zich zowel kwalitatief als kwantitatief, en zorgde er onder andere voor dat steeds minder mannen zich religieus gingen engageren (Cfr. Mannelijkheid en religie). Op het eerste zicht doet dit ons vermoeden dat de KA zich hoofdzakelijk tot mannelijke leken richtte, aangezien deze hun religieuze verplichtingen minder nakwamen. Van Osselaer wijst er echter op dat men in Vlaanderen zowel mannen als vrouwen wees op hun religieuze verplichtingen.³⁶⁶

De belangrijkste reden was echter dat mannen werden verondersteld dat zij in staat waren om de publieke sfeer te beïnvloeden. Vrouwen hun invloed daarentegen bleef volgens de publieke opinie beperkt tot de private sfeer.³⁶⁷ Aangezien de KA de herkerstening van de gehele maatschappij beoogde, en komaf wou maken met het idee dat religie een private aangelegenheid was, werd er bijgevolg voornamelijk beroep gedaan op mannen.³⁶⁸ Dit had volgens Van Osselaer ook enkele implicaties voor de KA - jeugdbewegingen. Deze organisaties werden — als gevolg van de bovenstaande redenering — namelijk onbekwaam geacht om de 'echte actie' te dragen. De echte strijd speelde zich af in de wereld van volwassenen, waardoor jeugdverenigingen zich hoofdzakelijk met de voorbereiding op de Actie dienden bezig te houden.³⁶⁹

Hoewel we ons met het eigen onderzoek 'buiten strijd' begeven, zijn we van mening dat onze eigen inzichten mogen getoetst worden aan de voornaamste conclusies van Tine Van Osselaers analyse. De verkenner werd, afgezien van het feit dat er zonder twijfel kleine verschillen tussen het ideaalbeeld van de katholieke verkenner en de mannelijke KA - leek waren, immers verondersteld om later als man de KA mee te dragen.³⁷⁰ Anders gesteld, werden katholieke verkenners opgevoed naar het ideaal van de katholieke man die zich onder meer voor de KA engageerde. Dat verkenners nog niet in staat zouden zijn om de 'echte actie' te dragen, konden we uit het eigen onderzoek nagenoeg niet afleiden. De enige fragmenten die dit zouden kunnen impliceren, zijn deze waarin gesteld werd dat de verkenner vaardiger moest worden opdat hij later als Voortrekker zou kunnen dienen.

---

³⁶⁶ T. Van Osselaer, *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, p. 221.

³⁶⁷ Mannen hadden hier naast vrouwen echter ook invloed. In: *ibidem.* p. 221.

³⁶⁸ *Ibidem.* p. 206 - 217.

³⁶⁹ *Ibidem.* p. 218.

³⁷⁰ Het eerste grote verschil is bijvoorbeeld al de leeftijd.

*“Wees met de daad een echte scout, speel het spel zoo eerlijk, zoo geestdriftig mee dat ge ‘r werkelijk flinkere, meer vaardige jongen door wordt en later als voortrekker bekwaam zijn zult te ‘dienen’”.*³⁷¹

De Voortrekkerstak was de oudste tak binnen de scoutsbeweging, en rekende onder andere ook meerderjarige jongens onder haar leden. In tegenstelling tot de verkenner, werden voortrekkers reeds als jonge mannen gezien. Dit werd onder andere door Arendskop³⁷² bevestigd in het artikel ‘*Voortrekkers Activiteiten*’ dat in het Leidersblad van maart 1934 verscheen. In de inleiding van het artikel stelde Van Haegendoren dat Baden - Powell zijn scouting - ideeën aanvankelijk uitwerkte voor de training van jonge soldaten, maar dat hij nadat hij gemerkt had dat deze ideeën door scholen en jeugdverenigingen werden overgenomen, de inhoud herwerkte en toepaste op jongens. Hiermee wou Van Haegendoren aantonen dat:

*“(...) alles wat in Verkennen voor Jongens staat oorspronkelijk bedoeld was voor jonge mannen, niet voor jongens! Dat zijn dus zeker en absoluut allemaal V.T. activiteiten.”*³⁷³

Voortrekkers werden in de artikels ten slotte soms ook wel ‘*man - scout*’ genoemd.³⁷⁴

3.3.5.2 Het VVKS neemt deel aan de Katholieke Actie

Ondanks het feit dat enkel mannen bekwaam werden geacht om de KA te dragen, bleef de KA in België tijdens de eerste tien jaar nog beperkt tot jeugdverenigingen. Sommigen stellen zelfs dat de Kerk in België er nooit volledig in slaagde om haar structuren uit te bouwen naar volwassenenorganisaties, waardoor de KA als het ware een synoniem voor katholiek jeugdwerk bleef.³⁷⁵

3.3.5.2.1 VVKS haar onzekere plaats binnen het JVKA

Binnen het jeugdwerk van de KA bestonden er twee soorten jeugdbewegingen, met ieder een eigen organisatorische structuur. Zo waren er ten eerste de jeugdverenigingen die het zogenaamde ‘Romeinse model’ volgden en geen onderscheid maakten tussen de verschillende

---

³⁷¹ De Scout, mei 1933, p.16.

³⁷² Maurits Van Haegendoren, de eerste verbondscommissaris van het VVKS, ondertekende zijn artikels in het Leidersblad of de Scout, vaak met deze naam.

³⁷³ Leidersblad, maart 1934, p.126.

³⁷⁴ Bijvoorbeeld in het Leidersblad van mei 1934, p.167.

³⁷⁵ N. Aerts, *Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouw Limburg (1919 - 1950)*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 2003, p.39.

klassen, zoals bijvoorbeeld de katholieke scoutsbeweging. Vanaf de jaren 1920, ontwikkelde er zich echter een ander type KA - jeugdbeweging; namelijk jeugdverenigingen die zich exclusief tot een bepaalde stand richtten, zoals bijvoorbeeld de Katholieke Arbeidersjeugd (KAJ) of de Boerenjeugdbond (BJB).³⁷⁶

Beide types van jeugdbewegingen verenigden zich in Vlaanderen in het Jeugdverbond voor Katholieke Actie (JVKA). Met dit overkoepelend verbond trachtte de katholieke hiërarchie vanaf 1927 greep te krijgen op alle katholieke Vlaamse jeugdbewegingen.³⁷⁷ De structuur van het JVKA zag er vanaf de jaren 1933 als volgt uit; bovenaan stonden de 'eigenlijke Katholieke Actiewerken', hieronder stonden de 'hulpwerken' en daaronder stonden de 'ontspanningswerken'.³⁷⁸ De centrale rol was weggelegd voor de 'eigenlijke KA - werken', waaronder de naar stand gedifferentieerde jeugdverenigingen werden begrepen. De verenigingen die echter klasse overschrijdend waren, zoals de scoutsbeweging, behoorden tot de hulpwerken. Zij kregen een aanvullende, coördinerende en remediërende rol toegeschreven.³⁷⁹

Volgens Eric Faes was men in het VVKS niet gelukkig met de nieuwe positie die ze vanaf de jaren 1930 in het JVKA kregen. Hulpwerken waren, volgens de in het JVKA gedeelde mening, namelijk geen echte Katholieke Actie. De vraag of scouting wezenlijk deel uitmaakte van de Katholieke Actie zien we dan ook enkele keren in het Leidersblad terugkeren. Het leefde dus wel onder de leiding en verbondsleiding van het VVKS, maar geenszins mag dit alles volgens Faes overdreven worden.³⁸⁰ Ook in het eigen onderzoek viel het op dat men er wel mee bezig was, maar dat men niet al te hard aan de eigen positie binnen de KA twijfelde.

Zo verscheen in het Leidersblad van december 1936 bijvoorbeeld het artikel '*Is Scouting Katholieke Actie?*'.³⁸¹ Naast de inhoud van het artikel zelf, zijn ook de kleine lettertjes onderaan interessant. Hier stelde de redactie van het tijdschrift namelijk:

---

³⁷⁶ T. Van Osselaer, *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, p. 198.

³⁷⁷ In Wallonië bestond er een gelijkaardig initiatief.

³⁷⁸ E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KuLeuven), 1990, p. 74.

³⁷⁹ N. Aerts, *Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouw Limburg (1919 - 1950)*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 2003, p.40. en T. Van Osselaer, *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, p. 198.

³⁸⁰ Op basis van verslagen verbondsraden, komt Faes tot de vaststelling dat de hele zaak niet prioritair was, en men zich hier, indien nodig, wel bij kon neerleggen. In: E. Faes, *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KuLeuven), 1990, p. 75 - 77.

³⁸¹ Het artikel werd geschreven door W. Emery, en was volgens de redactie van het Leidersblad een persoonlijke studie.

“Dit artikel was sedert geruimen tijd aan *“LEIDERSBLAD”* toegezonden en reeds gezet. De Verbondsleiding heeft intusschen beslist de zaterdag - avond vergadering van het Congres te besteden aan onze positie en plichten in de Kath. Actie. Het eventueel verslag van die zitting zal dan wellicht heel deze kwestie volledig toelichten. Toch kan dit artikel als persoonlijke studie tot één aspect van de zaak wel nuttig zijn.”³⁸²

In het artikel zelf, toetste de auteur scouting aan *“de essentiële elementen die er besloten liggen in de bepaling van de KA”*. Dit deed hij aan de hand van het *‘Handboek voor de Katholieke Actie’* van Mgr. Civardi. en de *‘Spelregels’*, of grondbeginselen van de Vlaamse katholieke scoutsbeweging. Zijn betoog was opgebouwd rond de definitie van de KA, die in zes delen werd opgedeeld; (1) een apostolaat, (2) van leeken, (3) medewerking met de hiërarchie, (4) ondergeschikt aan de hiërarchie, (5) georganiseerd, (6) gewijd aan den triomf van het rijk van Christus. Over de gehele lijn werden de wezenlijke karaktertrekken van de KA volgens de auteur bevestigd door de spelregels van de katholieke scoutsbeweging, waardoor hij besloot dat de katholieke scoutsbeweging wel degelijk deel uitmaakt van de KA.

3.3.5.2.2 Veroveren!

Op de vraag of het VVKS wezenlijk deel uitmaakte van het JVKA zullen we hier niet verder ingaan. Dit heeft immers meer met het onderscheid tussen de ‘eigenlijke werken’ en de ‘hulpwerken’ te maken, en zou ons te ver afleiden. Daarenboven blijkt uit de artikels die in het Leidersblad en de Scout verschenen, dat men zelfs na de structurele veranderingen van de jaren ’30 vanuit het JVKA nog regelmatig verkenner opriep om zich in te zetten voor *“de versteviging en de uitbreiding van het Rijk van Kristus”*.³⁸³ Bij deze aansporingen werd er veelvuldig gebruik gemaakt van militaire metaforen. Zoals we reeds in het deel over de ‘praktiserende verkenner’ hebben aangehaald, trachtte de Kerk door middel van deze retorische strategie het geloof te masculiniseren³⁸⁴ en bijgevolg terug aantrekkelijker voor mannen te maken.³⁸⁵

Voorbeelden van het gebruik van militaire beeldspraak vinden we bijvoorbeeld terug in het artikel *‘Padvinderij en Katholieke Actie’* dat in het Leidersblad van december 1932 verscheen, en waarin men stelde dat:

---

³⁸² Leidersblad, december 1936, p.61.

³⁸³ Leidersblad, mei 1933, p.186.

³⁸⁴ Zoals in het theoretisch kader reeds aangehaald, raadt Van Osselaer het gebruik van termen als feminisering en masculinisering in het besluit van haar doctoraatsverhandeling af.

³⁸⁵ T. Van Osselaer, *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, p. 223.

“Tegenover den cycloon van ongodsdienstigheden die in ons land gejammerlijkste verwoestingen dreigt aan te richten, moet een geweldige anticycloon ontketend worden: als apostelen, met onwankelbare geloofsferheid en onverzadigbaren veroveringsgeest beziel, moeten onze christelijke jongelingen de vijandelijke stellingen veroveren en overal waar ze kunnen de christelijke gedachten en beginselen doen zegevieren op de puinen van dwaling en onwetendheid.”³⁸⁶

Het ‘veroveren van de vijandelijke stellingen’ en ‘zegevieren op de puinen van dwaling en onwetendheid’ verwijzen duidelijk naar een militair discours. Een ander voorbeeld van het aanwenden van militaristische beeldspraak, is het gebruik van het woord ‘leger’. Dit woord werd in meerdere artikels over de KA gebruikt om te verwijzen naar de groep leden die deelnam aan de KA. Zo stelde men in het Leidersblad van mei 1933 bijvoorbeeld dat de verkenners deel uitmaakten van het “*grote Katholieke Actieleger*”.³⁸⁷ Aan het hoofd van dit leger stond Jezus Christus.³⁸⁸ Vandaar dat de leden van de KA ook wel ‘*miles christi*’ of ‘*christi apostel*’ werden genoemd.³⁸⁹

Het woord dat echter het meest terugkeerde, in de artikels van de Scout en het Leidersblad die enigszins naar de KA refereerden, was ‘veroveren’. Dit is deels een gevolg van het feit dat het woord doorheen de jaren 1930 meermaals als ‘ordewoord’ van de Vlaamse Katholieke scouts werd gekozen.³⁹⁰ Bij de toelichting van het ordewoord, werd er telkens weer gewezen op de dubbele betekenis van het woord ‘veroveren’; om anderen te kunnen veroveren moest men namelijk eerst zichzelf zien te veroveren. Onder het veroveren van zichzelf, verstond men het zo goed mogelijk naleven van het voorbeeld van de ideale katholieke verkenners.³⁹¹ Dit ideaalbeeld werd in deze artikels zelf echter vrijwel nooit toegelicht. Een uitzondering waarin dit wel gebeurde, is de toespraak van Paus Pius XI aan een troep katholieke verkenners, die in de Scout van december 1922 werd gepubliceerd.

3.3.5.2.3 Verkenners als missionarissen in hun eigen land

Met deze speech wilde de paus zijn standpunt tegenover scouting duidelijk maken. Hierbij legde hij onder andere uit welke plaats hij voor de katholieke verkenners binnen de KA had voorzien. Zij waren volgens hem de ‘*eersten onder de eersten*’, diegenen die de eigenlijke veroveringstroepen

---

³⁸⁶ Leidersblad, december 1932, p.61.

³⁸⁷ Leidersblad, mei 1933, p.176 - 177.

³⁸⁸ Jezus Christus werd in de katholieke scoutsbeweging aangeduid als de opperscout. (Cfr. Belofte)

³⁸⁹ ‘Miles christi’ is latijn voor ‘soldaat van Christus’ en ‘Christi apostel’ voor ‘Christus’ apostel’.

³⁹⁰ Deze ordewoorden kunnen we enigszins vergelijken met de eigentijdse jaarthema’s.

³⁹¹ Het leidersblad mei 1933 (p176 – 177), februari 1936 (p98 – 99), De Scout april 1938 (p82 – 83)

moesten voorgaan om te verkennen. Op het einde van zijn toespraak besteedde de Paus aandacht aan een voorbeeld dat de verkenners volgens hem dienden na te leven, namelijk dat van de:

“duizende missionarissen, die moedig hun familie, hun vaderland, ja dikwijls hun leven hebben veil gehad, om door de wildernissen zich een weg te banen tot de arme natuurvolkere; en daar met het christendom, beschaving en welvaart te brengen.”³⁹²

Het verhaal van het missieleven zat volgens Pius XI vol met voorbeelden voor de verkenners:

“Daar zal hij een dagelijksche en harde praktijk vinden van zijn leven. Maar vooral zal hij er hoedanigheden tegenkomen, die hem moeten sieren; edelmoedigheid, zelfverloochening, naastenliefde, geduld, ijver voor het welzijn van zijn evenmensch en meer nog voor de glorie van God (...) Voor ons scouten geen vruchtbaarder onderwijs, dan de voorbeelden onzer missionarissen. Zij kunnen ons zeggen, hoe wij moeten kampeeren, hoe pionieren, hoe op trektocht gaan.”³⁹³

Zoals het bovenstaande fragment illustreert, leende het voorbeeld van de missionaris zich goed voor een vergelijking met de katholieke padvinder; katholieke verkenners waren als het ware missionarissen in het eigen land. Van het model van de missionaris kon de katholieke verkenners volgens Pius XI verschillende zaken leren. Ten eerste waren missionarissen, dankzij hun avontuurlijk bestaan, perfecte voorbeelden om de katholieke padvinders te leren hoe te ‘kamperen’, te ‘pionieren’ en op ‘trektocht’ te gaan. Dit waren allemaal essentieel mannelijke activiteiten. Wanneer we vervolgens kijken naar de kwaliteiten die een verkenners volgens de Paus moesten sieren, valt ons echter op dat het hier uitsluitend om innerlijke kwaliteiten ging; edelmoedigheid, zelfverloochening, naastenliefde, geduld, etc. Bovendien waren sommige van deze hoedanigheden, eigenschappen die destijds als eerder vrouwelijk werden gepercipieerd. Ook Van Osselaer wijst in haar doctoraat op deze ambiguïteit tussen eerder vrouwelijke en mannelijke eigenschappen.³⁹⁴ Dit was volgens haar mogelijk dankzij het rolmodel van de ‘miles christi’ in het KA discours. Deze voorbeelden stelden katholieke mannen namelijk in staat om hedendaagse mannelijke idealen met christelijke waarden, die veelal niet als mannelijk werden ervaren — zoals gehoorzaamheid, onderwerping en

---

³⁹² De Scout, december 1922, p.130.

³⁹³ ibidem. p.130.

³⁹⁴ T. Van Osselaer, *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, p. 221.

offervaardigheid — te combineren.³⁹⁵ Hier zullen we later op terugkomen in het laatste deel van onze analyse ‘Moderne ridders’.

Merk ten slotte op dat er grote gelijkenissen zijn tussen de paus zijn omschrijving van missionarissen, en de definitie van ‘een karakter’, die we in het deel over karaktervorming hebben besproken. Van Osselaer kwam in haar onderzoek tot dezelfde vaststelling en stelde dat mannelijkheid in het KA discours eerder met mannelijk karakter dan met fysieke kwaliteiten werd geassocieerd.³⁹⁶

3.3.6 ‘Moderne ridders’³⁹⁷

“Welnu, gij hebt nooit meer vreugde verschaft aan uw brave moeder dan wanneer ge zoo overtuigd en vastberaden uw scoutsbelofte hebt afgelegd. Dien dag zag uw moeder een ridder voor haar staan, een ridder met stralende oogen vlammend van begeesterend ideaal! En ook gij zelf hebt het echt gemeend dien heugelijken dag, toen hebt ge in ’t diepste van uw hart beloofd hebt ridder te worden – en voor altijd af te breken met de manieren van een straatbengel, van een futlooze kerel of van een karakterloos bleekgezicht.”³⁹⁸

Het bovenstaande fragment komt uit het artikel ‘Ik ben een ridder’, dat in de Scout van maart 1936 verscheen.³⁹⁹ Zoals we kunnen zien, maakte de auteur een vergelijking tussen de verkenners en een middeleeuwse ridder. De jongen werd vanaf de dag dat hij zijn scoutsbelofte aflegde immers ook ‘ridder’. Deze analogie tussen verkenners en de middeleeuwse ridders was een vaak terugkerende vergelijking in de scoutsbeweging. Zeker met het oog op het mannelijkheidsideaal dat de verkenners werd voorgehouden, is het interessant om even bij dit ridderideaal stil te blijven staan.⁴⁰⁰ Bovendien zien we verschillende elementen, die eerder in deze analyse werden behandeld, in het ridderideaal samenkomen. Het ideaal van de middeleeuwse ridder biedt ons met andere woorden ook een goede manier om de voorgaande delen te recapitulieren alvorens tot het besluit over te gaan.

---

³⁹⁵ T. Van Osselaer, *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, p. 223;

³⁹⁶ ibidem. p. 219.

³⁹⁷ Uit De Scout, maart 1937, p.55. “Wij gedoopten, wij moderne ridders, wij, voorloopers van de Katholieke Actie strijders, wij mogen ons onze idealen wel bewust zijn.”

³⁹⁸ De Scout, maart 1936, p.55.

³⁹⁹ Het artikel werd geschreven door Ondessonk. Deze persoon schreef regelmatig artikels voor de Scout en het Leidersblad. We hebben echter niet kunnen achterhalen welke persoon achter deze naam schuilging.

⁴⁰⁰ Ridder is namelijk onder andere een hyponiem van man.

3.3.6.1 Model van de ridder in de scoutsbeweging

Het was Baden - Powell zelf die als eerste de parallel tussen verkenners en ridders trok. Zo beschreef hij reeds in zijn eerste versie van *'Scouting for Boys'* op welke wijze ridders een voorbeeld voor de jongens kon zijn.⁴⁰¹ Volgens Sam Pryke waren er twee belangrijke redenen voor deze associatie met het ridderschap in de scoutsbeweging. Allereerst hoopte men met deze verbinding de nationalistische gevoelens van de Britse jongeren te prikkelen. Groot - Brittannië's verleden en nationale karakter zaten immers in het concept van het ridderschap vervat. Daarenboven zorgde deze parallel ook voor een aantrekkelijke verpakking van de scoutingideeën.

Concreet werd het model van de ridder door Baden - Powell gebruikt als rolmodel voor de ideale burger die hij voor ogen had; deze ideale burger moest ten eerste bereid en in staat zijn om het land in tijden van nood te verdedigen en diende daarnaast de mensen om zich heen te helpen. Dit laatste hield voor de verkenners in dat hij het goede voorbeeld moest geven, en dagelijks een goede daad diende te verrichten. Met behulp van het ridderideaal wist Baden - Powell deze dagelijkse handelingen te romantiseren als een deel van de Britse nationale erfenis. Zo was een oude dame de straat overhelpen niet slechts een geïsoleerde daad van vriendelijkheid meer, maar was het indicatief voor de daden van de verkenners hun voorvaders.⁴⁰²

In de Belgische scoutsbeweging maakte het ideaal van de middeleeuwse ridder pas tijdens de jaren 1920 echt haar intrede. We dienen dit te situeren binnen de context waarin de katholieke Belgische scoutsbeweging haar militaristische karakter achter zich trachtte te laten. Zoals eerder reeds vermeld, ging deze 'demilitarisering' tezamen met een tendens waarin men streefde naar meer eenheid binnen de beweging volgens Baden - Powells oorspronkelijke scoutingideeën.⁴⁰³ Dit kan deels verklaren waarom het ridderideaal – dat reeds in de eerste versie van *'Scouting for Boys'* werd beschreven – pas later in de Belgische katholieke scoutsbeweging opdook. Volgens Thierry Scaillet was het overnemen van dit nieuw ideologisch model bovendien ook een manier om het verlaten van het vorige ideaal, de ideale krijger/soldaat, te stimuleren.⁴⁰⁴

---

⁴⁰¹ B. Powell, *Scouting for Boys: A handbook for instruction in Good Citizenship*, Oxford, Oxford University Press, 2005, p. 212 - 245. (ed. E. Boehmer)

⁴⁰² S. Pryke "The popularity of nationalism in the early British Boy Scout movement.", In: *Social History*, 23 (1998), 3, p. 320.

⁴⁰³ E. Louchez, "'De notre mieux – toujours prêt – à servir'". La genèse du scoutisme en Belgique, 1910 – 1929." In: F. Rosart en T. Scaillet, eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, p. 105 - 107. en T. Scaillet, "'Un grand frère de corps et d'esprit'. L'encadrement au sein de la Fédération des scouts catholiques: les chefs et leur formation, 1912 – 1939." In: F. Rosart en T. Scaillet, eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, p. 130.

⁴⁰⁴ T. Scaillet, "Un grand frère de corps et d'esprit". L'encadrement au sein de la Fédération des scouts catholiques: les chefs et leur formation, 1912 – 1939. . In: F. Rosart en T. Scaillet, eds. *Entre jeux et enjeux*.

De betekenissen die in de Belgische katholieke scoutsbeweging aan het model van de middeleeuwse ridder werden verbonden, vertoonden desalniettemin enkele verschillen met Baden - Powells originele definiëring. Deze discrepanties kunnen overwegend aan de katholieke identiteit van het riddermodel in de katholieke scoutsbeweging toegeschreven worden. Doch waren er ook enkele belangrijke parallellen. Zo zien we bijvoorbeeld eveneens in België stevast het model van de ridder in het discours van de Goede Daden terugkeren. We zullen ons eerst tot deze gelijkenissen richten alvorens over te gaan tot een beschrijving van de eigenschappen waarmee het katholieke riddermodel zich onderscheidde.

3.3.6.2 *Goede daden*

Net als Baden - Powell, gebruikte men in de katholieke scoutsbeweging de figuur van de 'dolende ridder' om de verkenner te wijzen op zijn plicht tot het verrichten van een dagelijkse goede daad. Naar analogie van wat Pryke voor de Britse scoutsbeweging vaststelde, veronderstellen we dat dit ook in België voornamelijk werd gedaan met het oog op het aantrekkelijk verpakken van deze scoutsactiviteit. Voorbeelden van deze dolende ridders in de tijdschriften zijn legio. Niettemin hebben we er ter illustratie enkele geselecteerd.

*"(...) 'k vermoed dat ge wel weet waarvan die gewoonte komt er zoo op uit te trekken tusschen 't gewoel en de menigte, zoekend of men niemand geen dienst zou kunnen bewijzen. Onze Scoutsbeweging heeft deze gewoonte zooals vele andere ontleend aan de ridders."*⁴⁰⁵

*"'k Dacht toen ik hem gaan zag aan die dolende ridders die 's morgens reeds op verkenningstocht togen om te zien of er in den omtrek van hun burcht geen zwakke of ongelukkige te redden of te helpen viel. Zooals in den riddertijd de nog maar half beschaafde wereld nood had aan menschen die Jezes' liefdeleer begrepen en in praktijk stelden met de zwakken te beschermen tegen de ruwheid en harteloosheid van nog niet bekeerden, halfwilde heidenen, zoo ook heeft nu onze maatschappij waar Jezus' liefdeleer verloren gaat, nood aan jongeren die de leerling van den meester leeren, niet met woorden maar met daden."*⁴⁰⁶

Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, p. 130.

⁴⁰⁵ De Scout, april 1930, p.48.

⁴⁰⁶ De Scout, maart 1931, p.49. Het artikel ging over een jongen die alvorens hij naar zijn werk vertrok, een knoop in zijn zakdoek legde. Nadat hij op de weg naar zijn werk een Goede Daad had verricht, haalde de jongen de knoop uit zijn zakdoek. De knoop in een zakdoek is een element van de Goede Daad waar in de tijdschriften meermaals op werd gewezen. Door 's morgens een knoop in de zakdoek te leggen, werd de verkenner herinnerd aan zijn plicht van de dagelijkse goede daad.

Wanneer we naar het laatste fragment kijken, valt ons nog iets anders op dan louter een vergelijking tussen het verrichten van goede daden en het ridderleven. Er werd in het fragment namelijk eveneens een parallel getrokken tussen de eigentijdse maatschappelijke context en de middeleeuwse context. Concreet werd er gesteld dat beide samenlevingen te weinig van ‘Jezus’ *liefdeleer*’ doordrongen waren; in de middeleeuwse context was de kerstening nog volop aan de gang, en in de eigen samenleving moest de evangelisatie hervat worden. In dit laatste herkennen we een oproep om deel te nemen aan het lekenapostolaat van de Katholieke Actie.

3.3.6.3 KA

Net zoals in het bovenstaande fragment, zagen we in het KA discours regelmatig het ridderideaal terugkeren. Ridders werden voorgesteld als de ideale ‘*miles christi*’, en boden de mogelijkheid om mannelijke eigenschappen te combineren met religieus engagement. Ook Van Osselaer stelt dat de vergelijking met ridders regelmatig terugkeerde in het KA discours. Zij wijst er echter wel op dat deze vergelijkingen met ridders (en soldaten) eigen waren aan de katholieke traditie en dus niet iets nieuws.⁴⁰⁷

In het onderstaande fragment uit het artikel ‘*Ridderidealen*’ kunnen we duidelijk de vergelijking tussen ridders en voorvechters van de KA herkennen, alsook het gebruik van militaire metaforen, dat we reeds eerder in het deel over de KA hebben besproken.⁴⁰⁸

“Maar dat geloof heeft ook van ons gemaakt: strijders! Dat zegt veel tot Verkenners! Moderne Ridders, voorvechters in de Katholieke Actie gelederen, moet ge kunnen strijden zonder versagen. Strijden? Waartegen? Ja moet ik u dat nog zeggen? Of stormt het niet rond uw kop, hoe jong ook nog? Of zijn de dagen van donkere, duistere dreiging nog ongekend in het land van uw ziel? (...) Het leven is een strijd, maar wij vinden ’t leven aardig, evenwel: wij staan bereid! Alleen in den strijd worden helden gevormd. Alleen in den strijd komt ware zielegrootheid tot uiting en alleen de strijd ook zal u, Vlaamsche Verkenners, maken tot echte

---

⁴⁰⁷ T. Van Osselaer, *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, p. 223.

⁴⁰⁸ Enkel de totem van de auteur, Ouwe Jak, is geweten.

*ridders in daad en waarheid. (...) Wij gedoopten, wij moderne ridders, wij, voorlopers⁴⁰⁹ van de Katholieke Actie strijders, wij mogen ons onze idealen wel bewust zijn.*⁴¹⁰

Verder biedt het fragment ons een mooie illustratie van wat men in de katholieke scoutsbeweging onder 'veroveren' verstond (Cfr. KA). Zo diende de verkenners eerst zichzelf te veroveren 'strijden tegen de duistere dreiging in het land van zijn ziel', opdat hij vervolgens door zijn idealen te verspreiden anderen zou kunnen veroveren. Bij het veroveren van zichzelf lag duidelijk de nadruk op het ontwikkelen van de ziel en het karakter, immers 'alleen in den strijd komt ware zielegrootheid tot uiting'. Dit doet ons vermoeden dat het voornamelijk innerlijke kwaliteiten waren die iemand tot 'ridder' maakten.

3.3.6.4 Ridderlijkheid

Een eerste bevestiging van de veronderstelling dat ridderlijkheid hoofdzakelijk naar innerlijke kwaliteiten verwees, vinden we terug in het artikel 'Ridderlijkheid' waarin werd benadrukt dat enkel 'ridder - deugden' iemand echt tot ridder maakten:⁴¹¹

*"Ridderlijk zijn beteekent ridderlijk handelen! Wat zijn we met parade – ridders, die lopen gaan bij het eerste gevaar; te lui om de anderen te helpen of te dienen; en enkel ridder zijn door hun kostuum? Op ridder - deugden, daar komt het op aan, de rest is maar klatergoud."*⁴¹²

Een andere confirmatie van ons vermoeden treffen we aan in het artikel 'Op zoek naar het groot avontuur'. Volgens de auteur van dit artikel konden er verschillende deugden uit de "wet der ridders" in de scoutswet herkend worden.⁴¹³ Ridders waren namelijk:

---

⁴⁰⁹ Met 'voorlopers' werd er verwezen naar een toespraak van Paus Pius XI aan een groep katholieke verkenners. Hierin stelde de paus namelijk dat verkenners wou zeggen dat "gij de eerste onder de eerste moet zijn, de eerste van allen (...)" De verkenners waren volgens de Paus onmisbaar voor de eigenlijke strijders "(...) die troepen zelf moeten hunnen verkenners hebben, waardoor zij voorafgegaan worden: want de voorposten zouden niet vooruit kunnen trekken, indien hunne verkenners niet vooraf het land hadden opgenomen." Uit: De Scout, december 1922, p.41.

⁴¹⁰ De Scout, maart 1937, p.55.

⁴¹¹ Enkel de totem van de auteur, Hartelijke Pelikaan, is gekend.

⁴¹² De Scout, juli 1939, p.158.

⁴¹³ Deze vergelijking kwamen we ook in andere artikels, zoals bijvoorbeeld in het artikel 'ridderlijkheid' terug. "De 10 punten van uw scoutswet, zijn ook de wet van uw Riddertrouw: ze moeten dag voor dag in uw leven worden geschreven, ten koste van veel zelfverloochening en veel offervaardigheid!" Uit: De Scout, juli 1939, p.158.

“(…) bijzonder hoffelijk tegenover alle vrouwen, kinderen en gebrekkige mensen. Voor ieder waren ze hulpvaardig. Ze gaven geld en voedsel waar dit noodig was en waren om dit te kunnen doen, spaarzaam (...)”⁴¹⁴

Bovendien waren ridders trouw aan “(…) God, hun koning en hun land”⁴¹⁵, en dienden ze omwille van hun trouw aan God ook hun religieuze verplichtingen na te komen. Op dit laatste werd de verkenner eveneens in het artikel ‘Ridderlijkheid’ gewezen:

“Ridderlijk zijn: dat is bij 't opstaan denken aan Hem van Wien alle goed voortkomt, en in Wiens dienst we ons dien dag willen plaatsen als scout; en bidden! Er zijn Verkenners die niet bidden 's morgens, ik weet het: en dat is spijtig: hun dag is half mislukt. Die niet bidden voor en na het eten, alsof O.L. Heer er voor niets tusschen zat als ze voedsel hebben en lekkere beetjes naar hartenlust. Die nooit eens de kerk binnenlopen om Hém te groeten Die in het tabernakel van de kerk leeft voor hén, en op hun vriendengroet wacht! Weest gerust, mijn beste verkenners, ik wil van u niet eischen dat ge als paters zoudt leven, heel den tijd in de kerk! Maar echte ridders weten toch dat ze zonder HEM niet kunnen!”⁴¹⁶

Ridderlijk leven betekende op de eerste plaats dus ridderlijk handelen; het verrichten van Goede Daden. Maar verwees daarnaast ook op de capaciteit om te weerstaan een de innerlijke driften, en op het nakomen van zijn religieuze verplichtingen. Door dit alles na te streven kon de verkenner zijn steentje bijdragen aan de verspreiding van het geloof. In het Leidersblad van november 1936 stelde men dit voor als het brengen van beschaving in de wilde jaren van de adolescentie:

“Evenals de ridderschap de beschavingsmethode geweest is van de wilde volkeren in vorige eeuwen kunnen de methoden onzer moderne ridderschap werkelijk beschaving brengen in de wilde jaren van de adolescentie...”⁴¹⁷

Ons vermoeden dat ridderlijkheid hoofdzakelijk naar innerlijke deugden verwees, kunnen we ten slotte kaderen binnen Thomas Buermans vaststellingen inzake het gebruik van ridderlijkheid in het Belgische katholieke pedagogische milieu. Volgens Buerman verbond men, in tegenstelling tot niet - katholieke pedagogen, in het katholieke pedagogische milieu ridderlijkheid aan vrouwelikheden. Zo trachtte Foerster bijvoorbeeld door het retorisch gebruik van ‘ridderlijkheid’,

---

⁴¹⁴ De Scout, april 1930, p.48.

⁴¹⁵ Zie ook het eerste punt van de scoutsbelofte en de tweede regel van de scoutswet.

⁴¹⁶ De Scout, juli 1939, p.158.

⁴¹⁷ Leidersblad, november 1936, p. 6 - 7.

wel zijn taal te masculiniseren, maar niet de opvoeding. Deze strategie wordt ook wel aangeduid als een *'feminisering door middel van een mannelijk discours'*.⁴¹⁸ Niet - katholieke pedagogen gebruikten ridderlijkheid volgens Buerman echter om te verwijzen naar wat hij noemt 'mannelijke mannelijkheden'. Bij deze idealen waren onder meer het mannelijke lichaam, fysieke kracht, en seksuele potentie bepalend voor mannen hun mannelijkheid.⁴¹⁹ Rotundo bevestigt dit en stelt dat de code van ridderlijkheid een manier bood om primitieve mannelijke agressie in een geciviliseerde kracht die moraliteit handhaafde om te zetten.⁴²⁰

---

⁴¹⁸ T. Buerman, *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2010, p. 186 - 187.

⁴¹⁹ T. Buerman, *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2010, p. 48 - 51.

⁴²⁰ E.A. Rotundo, "Body and Soul: Changing Ideals of American Middle - Class Manhood, 1770 - 1920.", in: *Journal of Social History*, 16 (1983), 4, p. 27.

3.4 Conclusie

Het doel van deze masterscriptie was om ons, op basis van artikels uit *'De Scout'* en *'het Leidersblad'*, een beeld te vormen van het mannelijkheidsideaal dat de Vlaamse katholieke verkennen tijdens het interbellum werd voorgehouden. In het onderstaande deel zullen we de voornaamste vaststellingen die uit de analyse naar voren kwamen, bondig herhalen. Hierbij dienen we echter wel in het achterhoofd te houden dat tijdschriften steeds een gefilterde mening, in dit geval de opinie van het verbond, weergeven. Hierdoor is de kans aannemelijk dat het ideaalbeeld van de katholieke verkennen in de praktijk soms afwijkingen vertoonde. Denk bijvoorbeeld maar aan de houding van een troep tegenover sport of roken.

In de analyse hebben we een duidelijk onderscheid gemaakt tussen de twee soorten vorming die centraal in de opvoeding van de katholieke scoutsbeweging stonden; de ontwikkeling van het lichaam en van het karakter. Deze twee opvoedingsprocessen waren complementair en dienden evenwichtig in de vorming van de katholieke verkennen aan bod te komen. Ze streefden samen naar het sterker en weerbaarder maken van de jongen, opdat hij aan de verschillende verleidingen, die eigen waren aan zijn 'mannelijke' natuur en omgeving, zou kunnen weerstaan. Concreet refereerde men hier naar de innerlijke driften, zoals bijvoorbeeld seksuele lust, en externe verlokkingen, zoals sigaretten, alcohol, en de bioscoop, die voornamelijk in steden alomtegenwoordig waren.

Lichamelijke opvoeding in de scoutsbeweging concentreerde zich met andere woorden in de eerste plaats op het bekwaam maken van de jongens, om zich van al deze verleidingen te kunnen onthouden. Hiermee distantieerde de scoutsbeweging zich van de moderne sportcultuur, waar de nadruk op het mannelijke lichaam en de ontwikkeling van spieren en organen kwam te liggen. In de katholieke scoutsbeweging benadrukte men daarentegen de waarde van een gezond lichaam. Enerzijds moest lichamelijke oefening voor voldoende bezigheid zorgen, opdat er nog maar weinig energie voor losbandigheid zou overblijven. Anderzijds was het een middel om controle over het lichaam te krijgen, en leerde men door middel van sportbeoefening allerlei deugden zoals bijvoorbeeld 'wilskracht' kennen, die ook belangrijk waren voor een goed gevormde ziel of karakter. De lichamelijke opvoeding in de katholieke scoutsbeweging stond met andere woorden in dienst van de ontwikkeling van het karakter.

Karaktervorming was, zoals het in de tijdschriften werd voorgesteld, het eigenlijke doel van de scoutsbeweging. In de analyse hebben we onderzocht wat men in de katholieke scoutsbeweging juist onder karakter verstond, en kwamen we tot de volgende vaststellingen. Ten eerste werd karakter voorgesteld als een eigenschap die wezenlijk mannelijk was. Iemand die geen karakter had, was namelijk *'verwijfd'*. Daarnaast was het opvallend dat in de tijdschriften herhaaldelijk 'wilskracht'

als een van de belangrijkste eigenschappen van een karakter werd aangeduid. Wilskracht was het vermogen om te weerstaan aan, de hierboven vernoemde, verleidingen van de moderne maatschappij en innerlijke driften. Verder stelden we vast dat alle kwaliteiten die aan een karakter werden toegeschreven, net zoals wilskracht, innerlijke eigenschappen waren. Bovendien werden enkele van deze hoedanigheden destijds als 'vrouwelijk' gepercipieerd, zoals bijvoorbeeld *'fijngevoeligheid'* en *'beroerbaarheid'*. Het ideaalbeeld van een karakter in de katholieke scoutsbeweging, was met andere woorden androgyn. Ten slotte diende een karakter volgens de katholieke scoutsbeweging, gestuurd te worden door een hoger ideaal. Om zich te verzetten tegen de verlokkingen van de mannelijke natuur en maatschappij, volstond het immers niet om een goed gevormd lichaam te hebben en wilskrachtig te zijn, de verkenners moest ook beroep doen op bovennatuurlijke middelen.

Met de waarde die aan religieuze praktijken werd gehecht, distantieerde de katholieke scoutsbeweging zich van de Britse Boy Scouts. Niettemin was het, dankzij het flexibele religieuze kader van Baden - Powells opvoedingsschema, nog steeds mogelijk om de Gilwell - regels te volgen. Baden - Powell pleitte immers voor een tolerante houding ten opzichte van religieuze praktijken. Zelf ijverde hij echter meer voor een soort 'toegepast' geloof, waarbij de verkenners door middel van onder andere het kampeven en het verrichten van Goede Daden dichterbij God moest zien te komen. Ook in de katholieke scoutsbeweging herkennen we deze toegepaste religie, met als enige verschil dat de verkenners ook regelmatig op hun religieuze verplichtingen, in de vorm van religieuze praktijken, werden gewezen.

Religieuze praktijken werden destijds echter als 'vrouwelijke bezigheden' bekeken. In een poging om deze praktijken aantrekkelijker voor jongens te maken, maakte men gebruik van verschillende tactieken en retorische strategieën. Zo werden de sacramenten in een artikel bijvoorbeeld voorgesteld als *'mannelijke wapens'* die de jongens dienden te beschermen in de *'mannelijke strijd'*. Deze toepassing van militaire beeldspraak zagen we eveneens terugkeren in het KA discours, waarin veelvuldig woorden als 'veroveren', 'strijd' en 'leger' werden benut. Naast het gebruik van militaire metaforen, maakte de katholieke scoutsbeweging gebruik van nog andere strategieën om het geloof te 'vermannelijken'. Zo was er ten eerste bijvoorbeeld Baden - Powells 'toegepast christendom'; het verbinden van Goede Daden met het riddersverleden zorgde immers voor een attractieve en avontuurlijke verpakking. Daarenboven kan de ontwikkeling van een katholieke scoutsbeweging zelf, opgevat worden als een poging tot het 'vermannelijken' van religie. Scouting was immers zelf een 'mannelijke activiteit', met bovendien wortels in het leger. Ten slotte waren scoutstroepen, groepen die uitsluitend uit katholieke jongens en mannen bestonden. Hierdoor werd enerzijds de identiteit van de katholieke verkenners bevestigd, en voelden de jongens

zich anderzijds door de afwezigheid van vrouwen, minder geremd om religieuze praktijken te beoefenen.

Samengevat, het doel van de scoutsbeweging was om goede christenburgers te vormen. Goede christenburgers waren in de eerste plaats in staat om zich te verzetten tegen de stedelijke verlokkingen en de mannelijke innerlijke driften. Hiertoe diende het karakter en lichaam goed gevormd te zijn, en moest men leven volgens de katholieke levensmoraal. Naast controle over het eigen lichaam, werd er van katholieke verkenners ook verwacht om hun evennaasten hulp te bieden. Wanneer we kijken naar de eigenschappen die een katholiek verkennersierden, valt ons op dat we hier zowel mannelijke als vrouwelijke eigenschappen aantreffen, het ideaalbeeld van de verkenners was met andere woorden androgyn.

Tot slot zouden we nog enkele suggesties voor verder onderzoek willen doen. In deze scriptie hebben we ons namelijk hoofdzakelijk gefocust op de relatie tussen mannelijkheid en religie in de Vlaamse katholieke scoutsbeweging. Een ander deel van het ideaalbeeld, waar we niet verder op zijn ingegaan, is de Vlaamse identiteit. Deze kwam, zoals in de historische context reeds werd aangegeven, tijdens de jaren '30 in het VVKS steeds meer op de voorgrond te staan. Verder zou een onderzoek naar het ideaal dat de *'meisjes-scouts'* (gidsen) in de katholieke Vlaamse gidsenbeweging werd voorgehouden, een interessante aanvulling op het eigen onderzoek kunnen zijn.

Deel IV: Bibliografie

4 Bibliografie

4.1 Primaire bronnen

BELGIË

Leuven, KADOC, Documentatie- en onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving

De Scout

KYB1246 *De Scout 1922 - 1926; 1938 - 1940 (onvolledig)*

KYC866 *De Scout 1927 - 1937 (onvolledig)*

Leidersblad

KYB1518 *VVKS. Leidersblad 1925 - 1944 (onvolledig)*

4.2 Secundaire bronnen

AERTS (N.). Het ontstaan en de ontwikkeling van katholieke scouting in gouw Limburg (1919 - 1950), Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven), 2003, 141 p. (promotor: L. Vos)

AGARDI (I.) en WAALDIJK (B.), eds. *Making Sense, Crafting History: Practices of Producing Historical Meaning*. Pisa, Pisa University Press, 2010, 239 p.

ART (J.) en BUERMAN (T.). "Is de katholieke man wel een echte vent? Suggesties voor onderzoek naar mannelijkheid, katholicisme en antiklerikalisme.", In: *Historica*, 30 (2007), 2, pp. 27 - 29.

BUERMAN (T.) en VAN OSSELAER (T.). "Op zoek naar de goede katholieke M/V. Feminisering en masculiniteit in het katholicisme in België sinds de vroegmoderne tijd (ca. 1750 - 1950)", in: *Handelingen der Koninklijke Zuid - Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*, 61 (80), 1, pp. 255 - 268.

BUERMAN (T.). *Katholieke mannelijkheden in België in de 19de en 20ste eeuw*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2010, 376 p. (promotor: J. Art)

BUERMAN (T.). "The Catholic Priest and Hegemonic Masculinity in the 19th Century.", In: AGARDI (I.) en WAALDIJK (B.), eds. *Making Sense, Crafting History: Practices of Producing Historical Meaning*. Pisa, Pisa University Press, 2010, pp. 33 - 54.

BUERMAN (T.). "The Ideal Roman Catholic in Belgian Zouave Stories." In: SALVATERRA (C.) en WAALDIJK (B.), eds., *Paths to Gender: European Historical Perspectives on Women and Men*, Pisa, Pisa University Press, 2009, pp. 239 - 258.

CANNING (K.). *Gender History in Practice. Historical Perspectives on Bodies, Class and Citizenship*. Ithaca (NY), Cornell University Press, 2006, pp. 304.

CLARK (A.). "The Rhetoric of Masculine Citizenship: Concepts and Representations in Modern Western Political Culture.", In: DUDINK (S.) en HAGEMANN (K.) en CLARK (A.), eds. *Representing Masculinity. Male Citizenship in Modern Western Culture*. Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2007, pp.

DEMETRIOU (D.Z.). "Connell's concept of Hegemonic Masculinity: A Critique" in: *Theory and Society*, 30 (2001), 3, pp. 337 - 361.

DUDINK (S.). "Multipurpose Masculinities. Gender and Power in Low Countries Histories of Masculinity" in: *Low Countries Historical Review*, 127 (2012), 1, pp. 5 - 18.

DUDINK (S.) en HAGEMANN (K.) en TOSH (J.), eds. *Masculinities in politics and war: Gendering Modern History*. Manchester, Manchester University Press, 2004, 325 p.

DUDINK (S.) en HAGEMANN (K.) en CLARK (A.), eds. *Representing Masculinity. Male Citizenship in Modern Western Culture*. Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2007, 304 p.

FAES (E.). *Van Baden – Powell tot VVKS. Katholieke scouting in Vlaanderen voor Wereldoorlog II*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KuLeuven), 1990, 134 p. (promotor: L. Vos)

FAIRCLOUGH (N.). *Language and Power*, Harlow, Pearson Education Limited, 2001, 226 p.

FAIRCLOUGH (N.). *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*, New York, Longman Publishing, 1995, 265 p.

FORTH (C.E.). "Men and Masculinities in Anglophone Scholarship" in: CORBIN (A.). en COURTINE (J.J.), eds. *Histoire de la virilité, t. 3. Virilité en crise? XXe et XXIe Siècle.*, Parijs, Seuil, 2011, 576p.

GAUTHE (J.). "Eglise, maçonnerie et scoutisme. Jeux de miroirs, franco - belges, 1910 - 1930." In: SCAILLET (T.). en ROSART (F.), eds. *Scoutisme et guidisme en Belgique et en France. Regards Croisés sur l'histoire d'un mouvement de jeunesse*, Louvain - la - Neuve, Academia Bruylant, 2004, pp. 15 - 38.

LOUCHEZ (E.). "De notre mieux – toujours prêt – à servir". La genèse du scoutisme en Belgique, 1910 – 1929. In: ROSART (F.). en SCAILLET (T.), eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, pp. 84 - 110.

MACDONALD (R.H.). "Reproducing the Middle - Class Boy: From Purity to Patriotism in the Boys' Magazines, 1892 - 1914." In: *Journal of Contemporary History*, 24 (1989), 3, pp. 519 - 539.

MACKENZIE (J.M.). "The imperial pioneer and hunter and the British masculine stereotype in late Victorian and Edwardian times" In: MANGAN (J.A.) en WALVIN (J.), eds. *Manliness and Morality. Middle - class masculinity in Britain and America, 1800 – 1940*. Manchester, Manchester University Press, 1987, pp. 176 - 198.

MACLEOD (D.I.). "Act Your Age: Boyhood, Adolescence, and the Rise of the Boy Scouts of America." In: *Journal of Social History*, 16 (1982), 2, pp. 3 - 20.

MANGAN (J.A.) en WALVIN (J.), eds. *Manliness and Morality. Middle - class masculinity in Britain and America, 1800 – 1940*. Manchester, Manchester University Press, 1987, 278 p.

MECHLING (J.). *On my Honor. Boy Scouts and the Making of American Youth*, Chicago, The University of Chicago Press, 2001, 323 p.

POWELL (B.). *Scouting for Boys: A handbook for instruction in Good Citizenship*, Oxford, Oxford University Press, 2005, 446 p. (ed. E. BOEHMER)

PROCTOR (T.M.). "On My Honour: Guides and Scouts in Interwar Britain." In: *Transactions of the American Philosophical Society*, 92 (2002), 2, pp. 1 - 180.

PRYKE (S.). "The popularity of nationalism in the early British Boy Scout movement." In: *Social History*, 23 (1998), 3, pp. 309 - 324.

ROSART (F.). en SCAILLET (T.), eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, 324 p.

ROSE, (S.O.). *What is Gender History?* Cambridge, Polity Press, 2010, 157 p.

ROSENTHAL (M.). "Knights and Retainers: The Earliest Version of Baden - Powell's Boy Scout Scheme." In: *Journal of Contemporary History*, 15 (1980), 4, pp. 603 - 617.

ROTUNDO (E.A.). "Body and Soul: Changing Ideals of American Middle - Class Manhood, 1770 - 1920." In: *Journal of Social History*, 16 (1983), 4, pp. 23 - 38.

SCAILLET (T.). "'Un grand frère de corps et d'esprit.' L'encadrement au sein de la Fédération des scouts catholiques: les chefs et leur formation, 1912 – 1939.", In: ROSART (F.). en SCAILLET (T.), eds. *Entre jeux et enjeux. Mouvements de jeunesse catholiques en Belgique, 1910 – 1940*, Louvain – la – Neuve, Bruylant – Academia, 2002, pp. 112 - 164.

SCAILLET (T.). en ROSART (F.), eds. *Scoutisme et guidisme en Belgique et en France. Regards Croisés sur l'histoire d'un mouvement de jeunesse*, Louvain - la - Neuve, Academia Bruylant, 2004, 227 p.

SCOTT (J.W.). "Gender: A Useful Category of Historical Analysis." In: *The American Historical Review*, 91 (1986), 5, pp. 1053 - 1075.

SCOTT (J.W.). "Unanswered Questions" in: *The American Historical Review*, 113 (2008), 5, pp. 1422 - 1430.

SPRINGHALL (J.). *Youth, Empire and Society. British Youth Movements, 1883 – 1940*. London, Croom Helm, 1977, 163 p.

SPRINGHALL (J.). "Baden - Powell and the Scout Movement before 1920: Citizen Training or Soldiers of the Future?" In: *The English Historical Review*, 102 (1987), 405, pp. 934 - 942.

SALVATERRA (C.). en WAALDIJK (B.), eds., *Paths to Gender: European Historical Perspectives on Women and Men*, Pisa, Pisa University Press, 2009, 291 p.

SUMMERS (A.). "Scouts, Guides and VADs: A Note in Reply to Allen Warren" In: *The English Historical Review*, 102 (1987), 405, pp. 943 - 947.

TOSH (J.). *A Man's Place. Masculinity and the Middle - Class Home in Victorian England*. Londen, Yale University Press, 1999, 252 p.

TOSH (J.). *Manliness and Masculinities in Nineteenth – Century Britain. Essays on gender, family and empire*, Harlow, Pearson Education Limited, 2005, 219 p.

TOSH (J.). "Hegemonic masculinity and the history of gender." In: DUDINK (S.). en HAGEMANN (K.). en TOSH (J.), eds. *Masculinities in politics and war: Gendering Modern History*. Manchester, Manchester University Press, 2004, pp. 41 - 58.

VAN OSSELAER (T.). en BUERMAN (T.). "'Feminisation' thesis: a survey of international historiography and a probing on Belgian grounds", in: *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, 103 (2008), 2, pp. 1 - 31.

VAN OSSELAER (T.). *The Pious Sex. Catholic constructions of masculinity and femininity in Belgium (1800 - 1940)*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KULeuven), 2009, 319 p. (promotor: P. Pasture)

VAN OSSELAER (T.). "Christening masculinity? Catholic Action and Men in Interwar Belgium" in: *Gender & History*, 21 (2009), 2, pp. 380 - 401.

WARREN (A.). "Popular manliness: Baden Powell, scouting and the development of manly character." In: MANGAN (J.A.) en WALVIN (J.), eds. *Manliness and Morality. Middle - class masculinity in Britain and America, 1800 - 1940*. Manchester, Manchester University Press, 1987, pp. 199 - 219.

WARREN (A.). "Sir Robert Baden - Powell, the Scout Movement and citizen Training in Great Britain, 1900 - 1920." In: *The English Historical Review*, 101 (1986), 399, pp. 376 - 398.

WILKINSON (P.). "English Youth Movements, 1908 - 30." In: *Journal of Contemporary History*, 4 (1969), 2, pp. 3 - 23.

4.3 Websites

SCHOKKAERT (L.). *De Scout (1918 - 1940) (periodiek)*, In: <<http://www.odis.be>>, geraadpleegd op 03.07.2013.

SCHOKKAERT (L.). *Leidersblad (VVKS) (1925 - 1946) (periodiek)*, In: <<http://www.odis.be>>, geraadpleegd op 03.07.2013.

SCOUTS EN GIDSEN VLAANDEREN, *Beloftelied - oud & nieuw*, in: <<https://www.scoutsengidsenvlaanderen.be/kijk-op-scouting/rituelen/belofte/beloftelied-oud-nieuw>> geraadpleegd op 01.07.2013.

